

SLOVENČINÁRI

Časopis
Spoločenstva učiteľov
a priateľov slovenčiny

SLOVENČINÁRI

časopis Spoločenstva učiteľov, priateľov školy a vyučovania slovenčiny

Číslo: šieste

Mesiac: december

Ročník: tretí

Redakčná rada:

PhDr. Eva Dodeková (Základná škola, Bukovina, Turzovka)

Mgr. Patrícia Gábrišová (Súkromná základná škola Didacticus na Palackého ulici, Košice)

Mgr. Gabriela Kratochvílová (Spojená katolícka škola na Farskej ulici, Nitra)

PhDr. Ján Papuga, PhD. (Bratislava)

Grafika:

Obálka: Dominika Kukučková, Ing. Kvetoslava Jonasová

Zalomenie: PhDr. Ján Papuga, PhD.

Kontakt:

Web: <https://slovincinari9.webnode.sk/>

E-mail: spolocenstvo.slovincinari@gmail.com

FB: Spoločenstvo učiteľov, priateľov školy a vyučovania slovenčiny

Informácie pre autorov:

Vaše príspevky posielajte e-mailom na adresu časopisu v programe MS Word - typ písma: Arial Narrow, veľkosť písma 12; riadkovanie: jednoduché. Za svojím príspevkom uveďte zoznam použitej literatúry v abecednom poradí v súlade s platnou bibliografickou normou (v prípade, že ste ho využili). Odkaz na bibliografický zdroj v texte zapisujte formou poznámok pod čiarou. Rozsah príspevku sa neurčuje. Abstrakt a resumé sa nevyžaduje. Váš príspevok autorizujte menom, priezviskom, akademickým titulom, názvom a adresou pracoviska a vaším e-mailom. Súčasťou textu môžu byť aj fotografie, tabuľky, grafy a pod. V literárno-kultúrnej prílohe je možné publikovať aj výtvarné práce. Redakčná rada si s vedomím prispievateľa vyhradzuje právo upraviť alebo skrátiť niektoré príspevky, príp. príspevok neuverejniť. Jazykovo-grafické korekcie textov s autorom nekonzultujeme. Za zaslané príspevky vám vopred ďakujeme.

Informácia pre inzerentov:

V prípade záujmu o inzerciu nás kontaktujte prostredníctvom e-mailu.

ISSN 2585-9331

Spoločenstvo slovenčinárov, priateľov školy a vyučovania slovenčiny © 2020

Obsah

D ialóg s profesorom Jurajom Dolníkom.....	1
S atirické prózy Petra Karvaša.....	10
S en o záhrade. Prírodné obrazy v poézii slovenského klasicizmu.....	14
Z ákladné typy dvojčlenných viet.....	18
A ko na kontroverzných autorov?.....	23
R ichard Pupala - Čierny zošit.....	31
P ublicistická činnosť Alexandra Šindelára.....	34
M ožnosti využitia iPadu v primárnom vzdelávaní (2. časť z atestačnej práce).....	38
Z textu mojej žiačky.....	59
Š túr včera a dnes.....	60
C vičebnica slovenčiny vhodná aj na dištančné štúdium.....	62
P ríručka o globálnom vzdelávaní.....	63
H nus.....	66
Š kola trochu inak.....	67
V zdelávacie aktivity počas prerušeného vyučovania.....	69
M edzinárodný deň študentstva.....	71
T ri témy: Voľba riaditeľov. Online vyučovanie. Osočovanie osobností.....	71
S tredoškóla nepotrebujú učiteľov.....	72
P repisovanie textov a zlí učelia.....	76
N ehovorme o stratenej generácii, ale o obsahu vzdelávania.....	78
P ohľadnica a list v dobe, keď sú mobily?.....	80
M ožnosti vyjadrenia vysokého stupňa vlastnosti v spisovnej slovenčine.....	82
P odnety od členov Spoločenstva II.....	83
I nformatórium.....	87

Úvodník

Vážení kolegovia, milí priatelia, žiaci a rodičia!

Nazbieralo sa nám mnoho podnetov, viacero príspevkov, niekoľko literárnych diel a nemálo informácií, preto vám môžem v mene redakčnej rady predstaviť šieste číslo nášho časopisu *Slovenčinári* s literárno-kultúrnou prílohou *Umka*, v ktorej i dnes predstavujeme práce žiakov a kolegov.

Žijeme v období, keď sa rôzne snahy o reformu školstva či obnovu našej vlasti odkladajú pre boj so zákernou chorobou. Všetko zlé je však na niečo dobré, preto mnohí z nás, učiteľov, žiakov, ale aj rodičov v sebe nachádzajú možnosti, o ktorých netušili. Dalo by sa povedať, že sme sa všetci ocitli v role žiakov a spoločne sa učíme učiť a učiť sa, zachovať pokoj v dobe plnej stresu a strachu, správať sa k sebe zdvorilo a slušne, no zároveň si uvedomujeme, aké dôležité je mať na čele Slovenska slušných, zodpovedných a empatických predstaviteľov. Mnohí z nás objavili v sebe tvorivosť, vrátili sa k svojim koníčkom, prehľadli si vedomosti v práci s technikou, prehodnotili svoje priority alebo objavili krásu prírody a vlasti. Nemálo z nás sa pustilo do písania, vďaka čomu môžeme uviesť aj dnešné číslo.

Otvára ho interview s významným slovenským jazykovedcom a pedagógom, profesorom Jurajom Dolníkom, ktorého poslanstvo sa nedotýkajú iba akademickej obce, ale komplexne odpovedá na praktické otázky každodenného života učiteľov v regionálnom školstve.

Obyčajom sú aj texty o interpretácii či recenzii rôznych odborných a literárnych diel. Dnešné číslo vás informuje aj o skorom vydaní *Cvičebnice* ku *Kompendiu slovenčiny*, ktoré je podľa vašich ohlasov neoddeliteľnou súčasťou priprav na vyučovanie. Napísanie *Cvičebnice* bolo prirodzeným očakávaním, ktoré sa na sklonku roka stane realitou.

Streli ste sa niekedy s tým, že ste mali žiakom predstaviť dielo od problematickej autorskej osobnosti? Mali ste s tým problém? Neviete, aký postoj zaujať. Aj tomu sa venuje naša anketa doplnená o odborné názory dvoch literárnych vedcov.

Šieste číslo obsahuje oveľa viac zaujímavých článkov, no nie je cieľom prezradiť ich už v úvodníku. Isté však je, že každý čitateľ *Slovenčinárov* si nájde svoje a každý čitateľ beletrie si má možnosť prečítať zaujímavé literárne texty v prílohe *Umka*, ktorú opäť doplníme kresbami a maľbami výtvarne cítiacich žiakov.

Šieste číslo venujeme nášmu slávnemu slovenskému básnikovi, vitalistovi, Jánovo Smrekovi, dúfajúc, že životný elán jeho filozofickej koncepcie básnictva dodá energiu aj nám všetkým a jeho básne nám pripomenú, že sa možno tešiť aj z drobných krás a činov. Nezabúdajme, že Smrekova časť tvorby vznikala medzi dvoma svetovými vojnami, no napriek tomu nerezignoval na optimistické motívy. Zrejme by vysmial naše súčasné problémy, ktoré ťažko prekonávajú život medzivojnového človeka s citlivou a umeleckou dušou.

Berte náš časopis ako predčasný vianočný dar alebo námet na čítanie počas adventného obdobia a najobľúbenejších sviatkov roka. Želáme vám, aby ste tieto sviatočné chvíle, ako aj chvíle strávené v práci, prežili v zdraví, v pokoji, s blízkymi a s rodinou, v zajatí silných textov a možno aj v objatí čarovnej bielej zimy. Nezabúdajme, že čo sa zdá zlé dnes, nemusí byť zlým aj zajtra. No bez zlého by sme si neuvedomili to dobré. A práve to vyniká v týchto časoch, keď sme sa dobrovoľne či príkazom museli vzdať niektorých samozrejmostí. Isto však nie navždy.

Nezabudnuteľné zimné sviatky a lepší rok 2021!

PhDr. Ján Papuga, PhD. a redakčná rada

Ján Smrek sa narodil 16. decembra 1898 a zomrel 8. decembra 1982. Poznáme ho najmä ako básnika, najvýraznejšieho predstaviteľa vitalizmu v slovenskej poézii, teda lyriky optimizmu, senzualizmu a životnej energie prameniacej z ukončenia 1. svetovej vojny, hoci sa jeho začiatky spájajú s ponurým symbolizmom. Nemenej dôležité je aj jeho pôsobenie prekladateľa, editora, vydavateľa a autora poézie pre deti (napr. Maľovaná abeceda).

Jeho prelomová básnická zbierka *Cválajúce dni* (1925) spôsobila literárnu revolúciu a zaradil sa ňou medzi významných slovenských básnikov. Jednotlivé verše tejto zbierky napĺňa zmyslom pre krásu, vnímaním krásy, oslavou mladosti a aktivity, láskou a erotičnom, vierou v novú, optimistickejšiu budúcnosť. Takéto vyznenie mali aj nasledujúce zbierky, no tóny jeho tvorby narušila ďalšia svetová vojna, o ktorej takisto veršoval, no ich atmosféra sa líši od privalu predchádzajúcej radosti po 1. svetovej vojne.

Napriek mnohým historickým i politickým okolnostiam, napriek Smrekovej osobnej účasti na fronte v 1. svetovej vojne zachoval v básňach svoj naturel, cítiť v nich radosť, nádej, vieru v dobro a krásu, silu mladej generácie. Aj v staršom veku lyrizoval mnohé motívy pohľadu vpred. Jeho básne sú pre nás odkazom, že jestvujú kladné hodnoty, ktorých by sme sa nemali zriecť ani vtedy, keď nás pritlačí život. A možno práve reflexia života či už formou básní, ich písania, čítania, alebo formou bežného uvažovania navedie náš pohľad vitalistickejším smerom, ktorý nám pomôže prežiť aj zdanlivo neprežiteľné.

PROFESOROM JURAJOM DOLNÍKOM

„CHYBOVOSŤ V TEXTOCH ŽIAKOV KORENÍ V ‚CHYBOVOSTI V ZÁKLADOCH‘ SPOLOČNOSTI.“

Prof. PhDr. Juraj Dolník, PhD. pôsobí na Katedre slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského. V súčasnosti vyučuje doktorandov a vedie excelentný tím Jazyk a jazykoveda v súvislostiach, ktorého výskum je orientovaný na interpretačné aspekty jazyka synchronnej aj diachrónnej jazykovedy. Je reakciou na aktuálne výskumné výzvy, vyplývajúce z

logiky vývinu súčasného lingvistického poznávania, ako aj z potrieb spoločenskej praxe, spätých s humanizáciou individuálneho a sociálneho života. Je autorom mnohých publikácií, v ktorých chápe jazyk ako prirodzený a kultúrny nástroj používateľov. Medzi najznámejšie monografie patria: *Jazyk v pragmatike*, *Jazyk v sociálnej kultúre*, *Všeobecná jazykoveda*, *Síla jazyka*, *Jazyk, človek, kultúra*; *Teória spisovného jazyka*, *Morfologické aspekty slovenčiny*, *Lexikológia*, *Spisovná slovenčina a jej používatelia* a mnoho iných. Pán profesor je jazykovedcom, ktorý rešpektuje používateľa, kultúru a sociálnu stránku komunikácie, takže vo svojej práci rozširuje chápanie spisovnej, resp. funkčnej slovenčiny, ktorá sa z pohľadu konzervatívnej lingvistiky nachádza v katastrofálnom stave, no napriek tomu plní rôznorodé komunikačné funkcie a tvorivo sa využíva v rozmanitých oblastiach. V neposlednom rade ide o pedagóga, ktorý ovplyvnil mnohých svojich študentov a podnietil ich k lingvistickému bádaniu alebo k popularizácii iného náhľadu na materinský jazyk. Veľmi sa teším, že som bol viac ako päť rokov študentom pána profesora Dolníka a môžem vám s ním ponúknuť interview o jazyku, komunikácii a o vyučovaní jazyka.¹

1. Pán profesor, naši členovia, učitelia, žiaci, ale aj rodičia, prípadne aj vysokoškolskí kolegovia vyjadrujú rôzne náhľady na súčasnú slovenčinu. Od preferencie rôznych nespisovných výrazov až po absolútne odmietanie jazykových chýb, ktoré sa neustále opakujú v masmédiách. Od chápania jazyka ako ľubozvučného, funkčného a komunikačného po konštatovanie, že náš jazyk je v katastrofálnom, konečnom stave. Aká je teda súčasná slovenčina a komunikácia v nej? Mali by byť učitelia a lingvisti v strehu?

Ako na všeličo iné aj na súčasnú slovenčinu môžu byť rozličné názory. Ako podnet na zamyslenie kladiem pre nás ako slovenčinárov – jazykových odborníkov – otázku, či sa zaujímate z pozície nezaujatého pozorovateľa o príčiny tejto názorovej diferencovanosti, čím sú jednotlivé názory motivované. Ich skúmanie nám veľmi pomôže pri odbornej orientácii v jazykovom svete a oživí sa v nás potreba postaviť *názor* do protikladu s *expertízou*. Našou úlohou je podať znalecký posudok o stave súčasnej slovenčiny a jej používaní, ktorý je založený na poznatkoch získaných na základe dostatočného množstva údajov a aktuálneho jazykovedného poznania. Sme pripravení na takú expertízu? Alebo už máme osvedčený hodnotiaci konštrukt, ktorého aplikácia vedie k jasným (a vopred známym) záverom? Situácia je taká, že sa jazykovednej expertíze vyhýbame, a tak nám zostáva len ten konštrukt a vyjadrovanie názoru. To by malo znepokojovať naše odborné svedomie.

Áno, lingvisti by mali byť v strehu, ale v prvom rade by mali ustrážiť seba konštantnou sebakritickou otázkou, ako zastávajú svoju expertnú rolu aj vo vzťahu k stavu jazyka. Letmá sebareflexia ukazuje, že sme sa nastavili len na jednosmernú kritiku – dobre sme zameraní na nedostatky používateľov vo verejnom živote – lebo sme až fundamentalisticky presvedčení o správnosti nášho názoru, za ktorým je pevná schéma: naše kritériá sú dobré, len jazyková prax zlyháva. Moja priama odpoveď na vašu otázku je, že dôkladná jazykovedná expertíza by potvrdila, že stav spisovnej slovenčiny v súčasnej komunikácii je štandardný s prirodzenými odchýlkami. Myslím tým, že celkový stav je dobrý, normálny s prirodzenou príznakovosťou. Prívlastok *prírodzený* tu používam v dvojakom zmysle. Jednak sa v komunikácii vyskytujú prirodzené odchýlky od kodifikovanej normy, demonštrujúce dynamiku jazyka, a jednak je prirodzené, že v obrovskom objeme jazykovej komunikácie sa objavujú aj javy, ktoré narušajú štandard, ale neznižujú celkovú štandardnú úroveň spisovnej slovenčiny v komunikácii.

Krátka poznámka k jazykovým chybám. Vo vzťahu k nim sebareflexia jazykového odborníka je zvlášť aktuálna, ak vystačí s prostým konštatovaním, že chyba je narušenie kodifikovanej normy. Jemu nesmie byť cudzia ani „kacírska“ otázka: „A kodifikácia nemôže byť chybná?“ Taká otázka je lingvistická výzva.

---

¹ Fotografia je prevzatá z webovej stránky KSJ FIF UK.

A ešte dodávam, že mňa nepomerne viac ako jazykové chyby znepokojuje úroveň komunikácie, jej kultúra. Nabádam k tomu, aby sa pozornosť tradične venovaná jazykovej kultúre, v ktorej jazykové chyby majú významnú úlohu, presunula na komunikačnú kultúru.

2. Keď som sa pýtal kolegov, čo by sa chceli opýtať jazykovedca, objavovali sa témy „nebezpečnosti“ prenikania cudzích slov do slovenčiny, obavy o budúcnosť nášho jazyka, problém, že sa stáva čoraz viac hovorovejší či pochybnosti o dostatočne ráznej ruke „ochrancov“ jazyka. Sľúbil som, že vám uvedené okruhy predložím. Mohli by ste nám povedať, či je tento novodobý jazykovoochranný postoj opodstatnený?

Aspoň niektorí slovenčinári iste zaregistrovali, že profesor Ján Horecký (tento rok ticho oslavujeme jeho storočnicu) už dávnejšie namietal proti ochrane slovenčiny a preferoval výraz *starostlivosť* o jazyk, ale diskurz o jazykovej ochrane je u nás taký zakorenený, že jeho hlas neprenikol do širšej verejnosti. Ochrana jazyka je opodstatnená len vtedy, ak je ohrozená jeho existencia alebo obmedzovaná sféra jeho používania politickou, resp. vojenskou mocou. V súčasnosti sme síce pod istým tlakom ekonomickej a vedeckej moci Západu – prejavuje sa to v anglických názvoch a termínoch – ako aj pod vplyvom jeho kultúry s následkom, že pribúdajú jazykové prevzatia, ale to neohrozuje ani neobmedzuje náš jazyk. Pravda je, že mnohým z nás „ide na nervy“, keď v istých kontextoch počujú alebo čítajú cudzie výrazy, použité s rozličnou motiváciou, a vtedy viac emocionálne ako racionálne sa dožadujeme ochrany jazyka. Po rozvážnej analýze, smerujúcej k spomínanej expertíze, však prideme na to, že liekom je komunikačné kultivovanie používateľov. Preto som hovoril o potrebe presunutia pozornosti na komunikačnú kultúru, ktorá zahŕňa aj kultúrne zaobchádzanie s cudzími výrazmi. *Starostlivosť* o jazyk je metonymicky vyjadrená starostlivosť o jeho používateľov so zreteľom na ich komunikačnú kultiváciu. Podčiarkujem, že súčasnej jazykovej situácii u nás nie je primeraná ochrana jazyka, lež vytvorenie duchovného ovzdušia v spoločnosti, v ktorom sa darí kultivovaným jednotlivcom, vyznačujúcim sa (aj) jazykovokomunikačnou kultivovanosťou.

3. Veľmi často sa hovorí o žiakoch a študentoch, že ich slovenčina je zlá, nespisovná, nevedia sa vyjadrovať, robia jazykové chyby a pod. Učítelia regionálneho školstva sa naozaj stretávajú so žiackymi textmi nízkej kvality, povestné diktáty sa vyznačujú vysokou chybovosťou a vytvoriť vetu žiakom trvá oveľa dlhšie ako v minulosti. Vnímame, že na žiakov vplyvajú aj masmédiá. Navyše už aj v knihách, vzoroch spisovnej slovenčiny, pozorujeme časté chyby. Čím to je, že súčasní žiaci vykazujú vysokú chybovosť v textoch? (Nemyslím iba pravopisné chyby.) Je to ozaj vážny pedagogický problém, ako ho neraz konštatujeme v rôznych správach predmetových komisií? Dá sa riešiť?

To je otázka na monografiu, toľko faktorov by bolo treba rozoberať a syntetizovať. Všeobecne platí, že v spoločnosti, v ktorej má povrchnosť ustlané, rastú povrchní jednotlivci. Povrchnosť neznáša sústredenosť, hĺbavosť, sebadisciplínu, poctivosť, psychickú odolnosť a ďalšie príbuzné vlastnosti, ktoré sa ale dobre znášajú s vyprázdňujúcou pragmatizáciou spôsobu života, riadeného filozofiou, že zmysel života spočíva v uspokojovaní potrieb človeka, proti čomu, samozrejme, nemôžeme namietat, pokiaľ potreby sa neobmedzia na telesný a lacný zážitkový komfort. Príťažlivosť tohto komfortu sa premietla do praktickej životnej filozofie jednotlivcov, o ktorej hovoríme ako antiduchovná konzumnosť, a tí si pestujú prostý pragmatický životný štýl a tým určujú kultúrny rámec spoločnosti. V tomto rámci vyrastajú žiaci, táto kultúra je pre nich normalitou, prežívajú ju v duchu „tak to má byť“, a podľa toho sa nastavujú na svoj život. Zdá sa, že neodpovedám na vašu otázku, ale ak sa hlbšie zamyslíme a včleníme tento jav do tohto kontextu, nemôže nám uniknúť, že „chybovosť v textoch“ žiakov korení v „chybovosti

v základoch“ spoločnosti. Všetci si kladieme otázku, ako je možné, že zisťujeme taký neblahý stav, hoci teoretickí aj praktickí pedagógovia, didaktici, kreatívni učitelia vynakladajú toľko úsilia na optimalizáciu vzdelávania. Ukazuje sa, že ich práca môže prinášať želané plody len vtedy, ak sa ozdravia tieto korene. Ak toto poznanie nevniesieme do spoločnosti, musíme strpieť vulgárnu kritiku, že ako pedagógovia zlyhávame. Pýtate sa, či sa dá problém riešiť. Prvým zásadným krokom je navodenie a živenie verejného diskurzu o spiritualizácii spoločnosti. K tomu môžeme aj my prispieť. Ak sa diskurz vydarí, ako pedagógovia už budeme vedieť, ako máme riešiť aj onú „chybovosť“ žiakov. Ak nie, zostane to len a len náš problém, ktorý nikoho iného nebude zaujímať, lebo veď z „chybových“ žiakov sa stali „nechyboví“ podnikatelia alebo politici na nie hocijakých postoch.

4. Mnohí z našich kolegov zažili jazykovedcov Paulinyho, Krajčoviča, Mika, Stanislava, Mistríka, Oravca, Bajzиковú v mojom prípade pána Dolníka a iných bardov materinského jazyka. Doposiaľ čerpáme poznatky z ich prednášok. Majú títo jazykovedci svojich dôstojných nástupcov? Ako sa zmenila súčasná jazykoveda a jej noví predstavitelia? Je vôbec hlbšia znalosť jazykovedy dôležitá pre didaktickú reflexiu, v ktorej dlhodobo prevláda deskriptívny prístup?

Keď hovorím, že potom už budeme vedieť, čo máme robiť, aby sa stav zlepšil, vychádzam práve z toho, že nielen pedagogika, didaktika (metodika), ale aj jazykoveda ponúka potrebné nástroje. Tým, že sa lingvistika výrazne orientuje na používanie jazyka, na jazykové správanie a komunikačné konanie používateľov, ako aj na to, čo sa deje v kognícii zviazanej s jazykom, viac sa priblížila k tomu, čo pedagóg a didaktik potrebujú. Niekedy registrujem, že pri riešení metodických otázok výučby slovenčiny sa vyzdvihujú inovačné postupy, pomôcky, vyžívanie techniky, tvorivosť učiteľa, čo je, samozrejme, dobré, všetci tleskame, ale v potlesku nesmie zaniknúť, že kognitívna flexibilita a tým adaptabilita učiteľa je živená jeho pripravenosťou v odbore. Pravda, nie je to tak, že výborný jazykovedec, je automaticky aj výborný jazykár, ale tak, že čím vyššia odbornosť, tým lepšie predpoklady na úspešné zasahovanie do jazykárskej praxe. Spomínate dôležitosť „hlbšej znalosti jazykovedy“. Podčiarkol by som metodologickú znalosť. Práve z poznania metodologických sporov v jazykovede môžeme čerpať pri hľadaní a overovaní prístupov k výučbe.

Aj v slovenskej jazykovede sa udržiava generačná kontinuita. Nová generácia slovakistov vyrastá na prácach aj tých predchodcov, ktorých ste menovali, ale majú už tú výhodu, že môže byť ľahšie spojená s lingvistickým svetom. Ukazuje sa však, že v dielach predchádzajúcich generácii slovakistov pozorný čitateľ nájde veľa z toho, čo sa dnes vníma ako moderné. Odporúčam vracieť sa k nim, oplatí sa.

5. V predchádzajúcej otázke som spomenul didaktickú reflexiu. Kedysi ju predstavovali osnovy, dnes štátny vzdelávací program. Schválne nespomínam učebnice, keďže tie kopírujú štátom predpísané učivo. A to sa viac-menej nemení (napriek trendom v jazykovede) od roku 2008. Hoci sa deklaruje komunikačno-textový rozmer vyučovania slovenčiny, ostatný obsah osnov stále hovorí o rozboroch, o určovaní jazykových jednotiek, o „čistých“ jazykových štýloch a pod. Je súčasný obsah vyučovania slovenčiny v súlade s jazykovedou a súčasným chápaním komunikácie? Je to potrebné? Máme niektoré tradičné jazykové témy ponechať v kurikule?

Myslím, že mnohí slovenčinári si kladú otázku – ja to robím permanentne s našimi študentmi – ako sa dajú využívať *znalosti o jazyku* na rozvíjanie *znalosti vlastného jazyka*. Považujem to za výsostne aktuálnu tému v našej činnosti. Ide o vzťah systémovej lingvistiky ku kultivácii komunikačnej kompetencie ako súčasť sociálnej obratnosti. Jedným extrémom je zatracovanie tejto lingvistiky ako nevhodnej v tomto kontexte a druhou krajinou je tvrdošijné zotrvanie pri tradičnom sprostredkovaní jej poznatkov bez analýzy jeho efektov vo vyučovacej praxi. Cesta je medzi týmito mantinelmi. Čo je

z opisu jazyka v rámci systémovolingvistickej paradigmy funkčne uplatniteľné v komunikačne orientovanej výučbe jazyka, ako môžeme funkčnosť poznatkov preukázať, a teda ktoré poznatky máme vylúčiť ako nefunkčné – to sú otázky, na ktoré sa treba sústrediť. Skrátka: žiada sa funkčná selekcia. V kurikulumoch majú byť iba funkčne zdôvodnené témy z klasickej lingvistiky. Tie musia splynúť s didakticky modifikovanými prevzatiami z pragmaticko-komunikačne orientovanej jazykovedy. Pri žiadnom kroku v rozhodovaniach sa nám nesmie odsunúť do úzadia už naznačená zásada, že znalosti o stavbe a používaní vlastného jazyka majú podporovať prirodzené ovládanie jazyka a rozvíjanie komunikačnej obratnosti v rozličných interakčných situáciách.

6. Ako je možné urobiť aj z potrebnej teoretickej reflexie jazyka na vyučovaní atraktívny predmet? Akú koncepciu by mala zvoliť kniha, učebnica, ktorá má jazykovo navadiť žiakov. Nie iba grafikou a ilustráciami.

Koncepciu riadenú presvedčením, že preberanie každej časti učiva vyústi vo vnútornom svete žiaka do zážitku aj vedomia praktickej jazykovej úspešnosti. Ideálny stav je žiakov pocit aj jeho uvedomenosť, že tým, čo sa práve naučil, môže v sociálnom živote dosiahnuť to a to, alebo naopak, ak sa toho nebude držať, bude to mať také a také následky. Pritom sa myslí aj na to, že vystupuje aj v role recipienta a interpreta, takže v hre je aj otázka rozumenia/nedorozumenia. Ideálny stav je preto ideálny, lebo sa nedá k nemu dospieť, ale slúži nám ako meradlo toho, čo robíme, či sa k nemu približujeme. Ak žiak má ten pocit a aj si uvedomuje, že sa učí, ako môže byť úspešný v styku s inými, môžeme predpokladať, že je to pre neho aj stimul k vlastnej mentálnej aktivite zameranej na vlastnú komunikačnú kompetenciu.

7. Váš Jazyk v pragmatike (2018) je jednou z kníh o jazykovej pragmatike, ktorá posúva pohľad na používateľa jazyka, teda na jeho tvorcu. I keď je tento pohľad opodstatnený, periodicky sa opisuje a vysvetľuje jazyk na základe kodifikačných príručiek. Obzvlášť sa v pedagogických dokumentoch zdôrazňujú Pravidlá slovenského pravopisu (2000), ktoré 20 rokov neboli rekodifikované. Prečo nie je vôľa prehodnotiť kodifikáciu aj na základe prirodzeného a, domnievam sa, dokonale funkčného slovenského jazyka? „Zničila“ by sa slovenčina tým, že by sme kodifikovali na základe funkčnosti a úzu? Keď argumentujem v prospech pragmatického prístupu (naposledy jedno rúško - jedna rúška), stále pretrvávajú obavy o znehodnotenie spisovnej slovenčiny.

Už som spomenul, že nám nesmie byť cudzia ani tá „kacírska“ otázka, ktorú teraz vnímam v podtexte vašej otázky. U nás má kodifikačná tradícia a autorita kodifikátora veľmi silnú pozíciu. Správať sa, ako to vyžaduje kodifikátor „bez odvrávania“, je výrazný komponent v našej kultúre. V jazykovednom základe tejto tradície je systémová lingvistika (len si pripomeňme výraz *ústrojnosť* – hovorí sa, že istý tvar je neústrojný, preto odmietnutý – ktorý odkazuje na *stroj* jazyka vo výkladoch Ľ. Štúra, čiže na systém v dnešnej terminológii). V období usadzovania spisovnej slovenčiny v komunikačnej praxi táto lingvistika bola dobrou znalostnou oporou kodifikácie. Ale dnes, keď tento jazykový útvar je značne demokratizovaný, si kladieme otázku, či na jej základe môžeme rozumieť jazykovému svetu. Nie je náhoda, že vývin jazykovedného poznávania dospel ku komunikačno-pragmatickému obratu, pri ktorom sa výraznejšie prejavovala aj sociolingvistika. Očakávali by sme, že kodifikácia drží krok s vývojom odboru, lenže úraduje sila tradície, čo z iného hľadiska zase neprekvapuje, lebo je bežné, že motivácia nejakého správania sa postupne stráca, ale správanie silou tradície – kultúry – pretrváva. K tradícii patria aj tie obavy, ktoré spomínate v otázke. Zatiaľ je to tak, že spomínaný obrat v našom prostredí sa ešte nepretavil do spisovnojazykového života ako stimulátor zmeny v metajazykovom správaní. O príčinách tohto spoločenského javu už vieme pomerne dosť.

8. V súčasnosti sa tvorba textov píše s mnohými zámermi (v lingvistickom poňatí). Nemyslím teraz pertraktované konšpirácie, ale aj rôzne reklamné texty, politické prejavy, publicistické texty, ktoré samy už nemajú len spravodajský zámer. Existujú aj nebezpečné zábery. V prospech zámerov sa neraz upravujú alebo deformujú jazykové pravidlá. Je takéto narábanie s jazykom prínosom alebo zneužitím? Je akceptovateľné upravovať jazyk v prospech zámeru? Dokáže jazykoveda žiakov (učiteľov) naučiť, ako predchádzať manipuláciám, dezinterpretáciám prostredníctvom textov? Mal by mať každý učiteľ (aj neslovenčinár) lingvistické základy?

Nie, každý učiteľ nepotrebuje lingvistické základy. Čo učelia neslovenčinári aj ostatní používatelia spisovného jazyka potrebujú, je jazykovo-kultúrne prostredie, v ktorom sa prirodzene kultivuje ich jazykový cit a komunikačná obratnosť a nadobúdajú funkčné znalosti, presahujúce rámec jazykového a komunikačného citu (pravopisné znalosti sú výčnievajúcim príkladom). Používatelia, ktorí sa socializujú v takom prostredí, dokážu flexibilne narábať s jazykom, ísť až na hranice jeho funkčných možností. K funkčným možnostiam jazyka patrí, žiaľ, aj možnosť jeho zneužívania na získavanie nekalých výhod. „Tvorivosť“ aktérov zneužívania je nám dobre známa. Aby sme vyzbrojili žiakov v tejto súvislosti, do jazykovedy musíme vtiahnuť časť rétoriky a teórie komunikácie. A ako pedagógovia to aj robíme, myslím, že slovenčinári tu majú na školách hlavné slovo. Heslo je známe: rozvíjať interpretačnú dispozíciu žiakov, dispozíciu na rozumenie tomu, čo je aj „za“ tým, čo počujú a čítajú. Náš žiak má byť aj praktický hermeneutik.

9. Pamätám si, keď ste skúšali náš krúžok na vysokej škole. Osobne som mal pocit, že vám vtedy pri našich odpovediach niečo chýbalo. Možno je to len pocit. Akí sú vaši súčasní študenti? Naplňajú vaše pedagogicko-lingvistické predstavy alebo im naozaj niečo chýba? Budú dobrí učelia, filozofi jazyka alebo len absolventi?

Diferencovanosť študentov sa, pravdaže, nemení, jedným ide len o absolventstvo, druhým o dobré zvládnutie odboru a iným o hlbší prienik do študovaného. To je normalita, pokiaľ aj pomer medzi nimi zostáva v normálnej miere, ktorá aktuálne je narušená v neprospech želaného. Aj pri tejto otázke môžem len konštatovať, že študenti sú takí, aká je doba. Sú impregnovaní jej atmosférou. V porovnaní s minulosťou výraznejšími charakteristickými príznakmi sú prejavy nerovnováhy medzi právami a povinnosťami – práva utlmujú povinnosti – a ústup univerzitnosti v štúdiu, čo ma ako pedagóga najviac trápi. V tomto momente sa vyjadrím k vášmu pocitu: To, čo mi vtedy chýbalo v odpovediach vtedajších študentov len ako niečo nedopovedané, nedomyslené, teraz by som to prijal ako veľmi dobrý stav, lebo mi chýba oveľa viac – prejavy sklonu k univerzitnému mysleniu, ktoré sa vyznačuje systémovosťou, rozhladenosťou a sebareflexiou. Ak si v pedagogickej praxi uvedomia, že také myslenie je základom úspechu v škole a budú pracovať na sebe v tomto duchu, budú dobrí učelia. Týmto ich permanentne „otravujem“ s presvedčením, že väčšina z nich pochopí zmysel tohto posolstva. Nie je to pre nich jednoduché, pretože sa musia vymaňovať z kazajky hrubej pragmatizovanosti životnej filozofie (s takou pragmatizovanosťou nemá lingvistická pragmatika nič spoločné). Nemôžem povedať, že som spokojný s výsledkom môjho „otravovania“, ale nie som ani skeptický,

10. V súčasnosti fakulty prešli na online výučbu. Tá isto nenahradí kontaktné (prezenčné) vyučovanie, ale je to nevyhnutná alternatíva. Aké máte s takýmto vedením prednášok a seminárov skúsenosti? Dá sa jazyk, komunikácia, jazykoveda vyučovať online? Dokážu vysokoškolskí poslucháči spoznávať slovenský jazyk aj samoštúdiom bez priamej interakcie s vyučujúcim?

Spolu so študentmi si hovoríme, že sme vystavení inteligenčnej skúške, v ktorej obstojíme, ak sa dokážeme primerane adaptovať na novú situáciu, problémy, ktoré prináša, tak, aby sme ich úspešne vyriešili. Spomínam si na jedného z mojich pedagógov na univerzite, ktorý keď prišiel na tretí seminár, nám žartovne vyčítal, že sme zasa v učebni: „A kedy študujete, keď tu stále vysedávate?“ Tým vystihol jadro techniky univerzitného štúdia. Študovať, zahľbovať sa do látky, premýšľať o tom, klásť si otázky, hľadať nové súvislosti a dospievať k zážitkom „aha, teda tak to je“, „aj tak by to mohlo byť“, „toto je zaujímavé“ a pod. – vtedy nesmie nikto vyrušovať, ani pedagóg. Tak sa študent adaptuje na učivo, čo potom môže prezentovať pedagógovi a vyjasňovať si s ním stav svojho vedenia, myslenia. To je dobrý príspevok k univerzitnému mysleniu. Naplno sa tu prejavuje, že každé zlo je na niečo dobré. Zlo zvané pandémie je dobré na posilňovanie univerzitného spôsobu štúdia. V duchu čierneho humoru si môžeme povedať: „Ešte zopár pandemií a vrátíme sa k pravému univerzitnému štúdiu.“ A také štúdium je z hľadiska budúcej praxe študenta na nezaplatenie. Jazykoveda je priam stvorená na taký prístup k jej zvládaniu. Už nežartovne môžem k tomu pridať vlastnú skúsenosť. Ako študenti sme v zimnom semestri dvoch školských rokov nezačali v školských laviciach, ale v práci zvanej výrobná prax. Od septembra do polovice novembra. Až potom bola výučba a skúšky. Značnú časť semestra sme teda študovali samostatne (popri práci), učili sme sa samostatne študovať. „Pandémia“ výrobná prax nám pomohla stať sa univerzitnými študentmi.

11. Už tradovaným problémom študentov učiteľského štúdia je ich pripravenosť na prácu pedagóga. Nejednen učiteľ z regionálneho školstva konštatuje, že vysokoškolskí poslucháči sú síce teoreticky pripravení, no aplikácia zaostáva za poznatkami. Prečo je to tak? Robia fakulty nejakú chybu? Je problémom štátna koncepcia prípravy pedagógov? Kto alebo čo vytvára kvalitného absolventa učiteľského smeru?

Z toho, čo som doteraz povedal, nevyplýva, že vysokoškolskí poslucháči sú teoreticky dobre pripravení, takže ja to tak nevidím. Teoretické myslenie patrí k spomínanej univerzitnosti. Z môjho hľadiska ide práve o to, aby univerzity nepodľahli tendencii k „folksvágenizácii“ vzdelávania, teda k príprave adeptov na to, aby boli pripravení zaradiť sa do výrobného prúdu, čím sa naplní zmysel vzdelávania. Samozrejme, teória má slúžiť dobrému zvládnutiu praxe. Čo je ale dobré zvládnutie praxe? Myslím, že všetci máme v hlave približne rovnakú odpoveď. Tvrdím, že kvalitný absolvent učiteľského smeru je ten, ktorý na základe ovládania (nie naučenosti) toho, čo jeho odbor ponúka, v kombinácii s osobnostnými vlastnosťami disponuje potenciálnou adaptačnou flexibilitou. Tento jeho potenciál sa realizuje v procese nadobúdania skúseností v učiteľskej praxi. Taký absolvent môže byť len produkt pravého univerzitného štúdia, ktoré vysoké školy nedokážu zabezpečiť, keď sú pod tlakom vulgárnej pragmatizácie. Fakulty robia chybu, ak tomu podľahnú.

12. V aktuálnych učebniciach či príručkách sa často vyskytuje práca s literárnym (beletristickým) textom, ktorý je sám osebe exkluzívnym jazykovým materiálom. Neraz sa aj v celoslovenskom testovaní pýtajú žiakov na zmysel veršov v básni alebo na skryté pohnútky konania postáv. Dá sa na to exaktne odpovedať? Je literárny text vhodným materiálom na spoznávanie jazyka, príp. materiálom na imitáciu vo forme slohových prác? Aký text je ideálny na jazykový rozbor v zmysle spoznávania fungovania prirodzeného jazyka?

Porovnávanie rozličných textov, z rozličných žánrov, pripravovaných aj spontánnych, ponúka skúsenostné údaje na kognitívne spracovanie diferencovanosti používania jazyka, plynúcej z jeho možností. Týmto postupom žiak spoznáva, v čom spočíva komunikačná kultúra, a to z hľadiska tvorcu aj príjemcu textu. Pritom môže dostať informáciu o tom, čo je prirodzené a čo je „umelé“, ale spolu

s pedagógom má aj šancu zistiť, ako mu pomáha funkčne nastavený jazykový rozbor (a pedagógovi zistiť, aký rozbor je nefunkčný, a teda uvažovať o jeho zmysle). Všetci vieme, že zvláštnu pozornosť si vyžaduje potreba rozvíjania interpretačnej schopnosti. Nemalo by sa zabúdať na postupné rozvíjanie tejto schopnosti v oboch interpretačných smeroch: interpretovať so zameraním na to, „čo chcel autor povedať“ aj na to „čo ponúka text bez ohľadu na autorov zámer“. Konfrontáciu textov z rozličných aspektov považujem za plodnú metódu kultivovania prirodzeného ovládania jazyka aj funkčných znalostí o ňom.

13. Neodpustím si aj voľnejšiu otázku. Aký má jazykovedec vzťah k beletrii? Čo číta? Aký bol váš postoj k čítaniu, keď ste boli žiakom základnej či strednej školy?

Z tohto hľadiska som bol zrejme atypický žiak, lebo som rád čítal aj to, čo bolo povinné. Asi preto, lebo som rád rozprával o tom, čo som si prečítal, a tak sa pravdepodobne ozýval môj interpretačný cit. V strednom veku som siahal po beletrii, ktorá pre mňa reprezentovala pravé literárne umenie. To boli romány a poviedky, z ktorých som cítil, že nie sú vyšpekulované, niet v nich rozumovej rafinovanosti, pretože sa zrodili z jedinečného umeleckého talentu, ktorý sa prosto zázračnou jednoduchosťou prostredníctvom jazyka pretavil na text so zjavným aj skrytým významovým bohatstvom. Prototypovým autorom tohto typu bol pre mňa Balzac. Dnes holdujem poézii, niet nad M. Rúfusa – môjho učiteľa na fakulte.

14. Keďže vás vnímam ako autora progresívnych diel o živom jazyku a súčasnej komunikácii, rád by som sa vás spýtal, čo v tejto oblasti pripravujete v blízkej budúcnosti.

Nevzdávam sa úsilia o to, aby sa do ohniska pozornosti slovenčinárov aj iných dostala *komunikačná kultúra*. Aktuálne spájam túto tému s problematikou inkluzívnej spoločnosti, a teda aj inkluzívneho vzdelávania. Pritom koncept *prírodnosti jazyka* zostáva ideovým rámcom výkladov v pripravovanej monografii. Všimam si, že prívlastok *prírodný*, ktorý som dával do pozornosti niekedy pred štvrtstoročím pri aktualizácii teórií prírodnosti v jazyku v našom prostredí, sa pomaly presadzuje aj pri uvažovaní o spisovnej slovenčine. To ma teší, ale súčasne aj podnecuje k ďalším výkladom, pretože vidím aj sklon k jeho povrchnejšiemu chápaniu. Stretávam sa aj s tým, že idea prírodnosti spisovného jazyka sa spája s rozdelením jazykovedcov na tých, ktorí sú tolerantní v protiklade s tými, ktorí sú správne prísni pri posudzovaní spisovno-jazykových prejavov z hľadiska dodržiavania noriem. Tento schematický prístup k diferencovanosti lingvistov len podčiarkuje nepochopenie, o čo vlastne ide. Vraciam sa k tejto téme, aby som prispel k lepšej orientácii v súčasnom slovenskom spisovno-jazykovom svete.

15. Vaše sebavyjadrenie:

Z mojich odpovedí na vaše otázky môže pre niekoho vanúť akási posadnutosť komunikačnou kultúrou. Keď si však uvedomíme, že náš sociálny život vytvárame a reprodukuje komunikáciou, a teda že kultúra tohto života je určovaná kultúrou jazykovej komunikácie, ako intelektuáli a pedagógovia mali by sme byť postihnutí komunikačnou „kulturomániou“, aby sme vytrvalo zasahovali do kultivovania spoločnosti. Od koho máme očakávať, že postaví hrádzu proti záplave nekultúrnosti? Ako často sa už v našich novodobých dejinách konštatovalo, že intelektuáli – vrátane pedagógov – zlyhali? Kultúra komunikácie zahŕňa aj kultúru myslenia, interpretácie, sociálneho správania a konania, prejavovania vôle aj emócií – to je dostatočný dôvod, aby sme ju povýšili na úroveň akútnej spoločenskej potreby.

Ako slovenčinári máme v tomto diani prominentné postavenie. Veľmi si želám, aby sa to účinne prejavilo vo verejnom živote. Hovorme si, čoho sa musíme zbaviť: nezotrvať len pri paušálnej kritike stavu, prekonávať hranice komfortného myslenia a nečakať, že niekto iný navodí verejný diskurz o potrebe kultivácie sociálneho života.

*Pripravil: PhDr. Ján Papuga, PhD.
Bratislava-Rača
janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk*

SATIRICKÉ PRÓZY PETRA KARVAŠA

Peter Karvaš je v slovenskej literatúre v prvom rade známy ako autor drámy *Polnočná omša*, v ktorej spracoval tematiku Slovenského národného povstania. V niektorých jeho divadelných hrách je prítomná aj kritika socialistického režimu. Ide o kritiku spoločenských problémov, násilia a nepriateľstva. Je to viditeľné v divadelných hrách *Veľká parochňa* a *Absolútny zákaz*. Medzi jeho tvorbu však patrí aj satira. Požiadavky na písanie satiry sa začínajú objavovať po roku 1953.

Podľa Paštékovej rok 1953 znamená veľký prelom v písaní satiry. Zomrel sovietsky vodca Josif Vissarionovič Stalin. Jeho smrťou sa končí obdobie tvrdej diktatúry a prichádza do istej miery k uvoľneniu po nástupe Nikitu Sergejeviča Chruščova. V Československu sa uskutočnila celoštátna diskusia o satire. Táto diskusia mala satire priniesť nový štatút v duchu socialistického realizmu. Účastníci sa zhodli na fakte, že satiru možno pokladať za nevážny žáner. Preto ak by nejaký autor mal tendenciu satirickým spôsobom kritizovať negatívne javy vo vtedajšej spoločnosti, tak by to nemalo byť považované za nepriateľský úmysel proti režimu. Ďalej sa uzákonila najmä línia tzv. komunálnej satiry. Princíp tohto typu satiry spočíval v tom, že sa sústreďovala na jednotlivosti a v dobovom kontexte umožnila čiastočné zosmiešnenie problémov v každodennom živote. Tieto problémy boli spôsobené zlou ekonomikou, hypertrofiou budovateľských hesiel a klišé. Dokladom tohto úsilia sú zbierky poviedok Petra Karvaša *Čert nespí* (1954) a *Čertovo kopytko* (1957). (porov. Paštéková, 2004, s. 52)

Symbolika čerta, diabla, bola v tomto období pomerne frekventovaná. Prozaik Vladimír Mináč napísal poviedku s názvom *Ako ma na recepcii pokúšal diabol*. Je to tiež satirická poviedka, ktorá kritizuje správanie sa vtedajších komunistických funkcionárov. Inšpiráciu možno Mináč našiel aj vo Fándlyho *Dúvernej zmluve medzi mníchom a d'ablom*. Poviedka vyšla aj v knihe *Zakázané prózy* a podliehala prísnej cenzúre, pretože v nej ide o opis atmosféry snobských večierkov. Komunistická ideológia si kládla za cieľ vytvorenie beztriednej spoločnosti, medzi všetkými ľuďmi mala zavládnuť úplná rovnosť. Vladimír Mináč toto považuje za nezmysel, spomínané rovnosťárstvo je len falošnosť a pretváрка. Vždy si boli ľudia rovní a rovnejší. Vytvoriť beztriednu spoločnosť nie je možné, je to len utópia. Navyše aj za socializmu fungovalo rodinkárstvo a protekcia.

Literárny vedec Čúzy považuje Petra Karvaša za kultúrne a spoločensky rozhladenú osobnosť. Takisto podľa neho aplikoval do písania intelektuálny a racionalistický prístup tvorbe textu. A práve tieto spomínané aspekty nechal vyniknúť v humoristických a najmä satirických žánroch. Týmto žánrami sa asi najvýraznejšie presadil v oblasti prózy. (porov. Čúzy, 2006, s. 72 – 73)

V zbierke poviedok *Čert nespí* sa stretávame s reálnymi problémami každodenného života. Postavy z jednotlivých poviedok nemožno považovať za triednych nepriateľov na základe ich konania a snahy žiť súkromným životom.

S ukázkou vtedajšej dobovej terminológie a s výsmechom zbytočného spolitizovania všetkých oblastí života sa stretávame v poviedke *Drobná príhoda s kultpropčíkom – suchárom*. *Kultpropčík* je slovo, ktoré vzniklo spojením skratiek kultúrno-propagačný pracovník. Takíto pracovníci pôsobili v období socializmu na Kultúrnom a propagačnom oddelení ÚV KSČ. Dej poviedky sa začína tým, že pracovníci jednej firmy odchádzajú na firemnú rekreáciu do Vysokých Tatier. Takéto rekreácie boli za socializmu frekventovaným fenoménom. Rekreatanti boli ubytovaní vo veľkom hoteli. Už len samotný opis hotela bol komický „*prišli sme do hotela, ktorý bol vyzdobený krásnymi balkónikmi a heslami. Hesiel bolo viac ako balkónikov*“ (Karvaš, *Čert nespí*, 1954, s. 36). Komickosť spočíva v hyperbolizovaní vtedajšej komunistickej propagandy, ktorej heslá viseli na každom kroku a na každej budove. Hyperbolizácia je viditeľná v tom, že je ťažké si reálne predstaviť, ako vo veľkom hoteli vo Vysokých

Tatrách by naozaj viselo toľko hesiel, aby počtom prevýšili balkóny. Rekreačia nesmela mať nádych buržoázie „*len boháči chcú sa chcú mať na dovolenke dobre, v zorní socialistickí pracovníci musia tento čas využiť zmysluplne.*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954 s. 38). Zmysluplné využitie času stráveného na rekreácii znamená vzdelávať sa, zúčastňovať sa na rôznych prednáškach a intelektuálne rásť. „*Komický účinok vzniká tým, že prirodzená potreba oddychu sa v dobovom poňatí chápe ako kolbište sváru medzi starou, buržoáznou predstavou rekreácie s víziou novej rekreácie socialistickej.*“ (Paštéková, 2004, s. 52). Spomínaný kultpropčik dostáva v názve poviedky prívlastok suchár, lebo bol nudný a rekreatov otravoval nudnými a zdĺhavými prednáškami o všetkých možných témach. Poviedka sa končí tým, že účastníci rekreácie sa už nevedia dočkať jej konca a tešia sa do práce: „*hlavný hrdina sa po ukončení pobytu s úľavou vracia do ticha svojej bratislavskej pracovne, kde si bude môcť odpočinúť.*“ (Paštéková, 2004, s. 52)

Ďalším oficiálnym termínom dobovej personálnej administratívy je slovo *káder*. Týmto výrazom bol za socializmu označený úradník, resp. odborne a politicky vyškolený pracovník v akomkoľvek odvetví, základ, jadro, určitého telesa. Vyskytuje sa v názve ďalšej poviedky *Smutný káder*. Hlavnou myšlienkou tejto poviedky je právo človeka mať nejaké osobné problémy. Smutným kádom je Cyril Kvasnička, ktorého niečo trápi, ale jeho kolegovia nechápu čo. Predsa správny budovateľ socialistickej vlasti nemôže byť smutný. Mohol by tým ohroziť budovanie radostných zajtrajškov. Tento smútok si čoraz viac všímajú jeho kolegovia, ktorí za tým hľadajú niečo iné a začínú pátrať po dôvodoch tohto smútku. Zistí sa, že dôvod bol skutočne prozaický – nešťastná láska. „*Dôvodom smútku Cyrila Kvasničku je nešťastná láska. Kolegovia ho však začnú pokladať za skrytého odporcu režimu. Keď však Cyril získa srdce svojej vyvolenej, stáva sa z neho opäť družný a vzorný pracovník.*“ (Paštéková, 2004, s. 52).

Poviedka *Typický prípad* je kritikou rôznych nezmyslov a klamstiev, ktoré sa vyskytovali v dobovej tlači. Nastala zvláštna situácia. Hlavný hrdina, čerstvo ženatý a zatiaľ bezdetný mladík, dostane bez čakania a bez protekcie pridelený dvojizbový byt. Z takéhoto netypického prípadu sa istý reportér snaží urobiť typický prípad. Chce to využiť ako nástroj vtedajšej komunistickej propagandy. Avšak nemá úspech: „*Ale ani šéfredaktor, hoci sa na každom kroku oháňa citátmi a frázami politických úvodníkov, takémuto zázraku neverí. Pravdivý materiál odmieta uverejniť.*“ (Paštéková, 2004, s. 53). Podobne ako aj poviedka *Smutný káder*, aj táto poviedka satirickým spôsobom reflektuje negatívne javy vtedajšej spoločnosti. Zaujímavou prózou je aj poviedka *Pán, ktorý netlieskal*. Zobrazuje fenomén prvomájových sprievodov, ktoré sa konali počas pompéznych osláv 1. mája – Sviatku práce. Práve na tomto sprievode, kde všetci museli byť povinne veselí, tlieškať a skandovať socialistické heslá, sa vyskytol pán, ktorého to evidentne nebavilo. Pravdepodobne stratil nádej na akúkoľvek zmenu politického režimu: „*ten Prvý máj je akosi strašne definitívny.*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 43). V závere poviedky je tento pán prirovnaný ku kryštáliku, ktorý môže otráviť hektolitre vody. Je to demonštrácia faktu, že aj jeden človek, ktorý sa režimu vzoprie, môže so sebou strhnúť celé masy.

Otázkou kritiky sa zaoberá *Poviedka o kariére môjho známeho*. Hlavnou myšlienkou poviedky je, že človek nesmie bezhlavo a až príliš úprimne *kritizovať* „*kritizovať treba s rozvahou, ale najmä vedieť koho a kedy a nikdy nekritizovať nadriadených.*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 73). Spomínaný známy mudroval, poučoval a nakoniec bol odsúdený na dva roky väzenia za finančné podvody: „*človek aby vyúčtoval každú hlúpu tisíciku.*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 74).

Dej niektorých poviedok sa odohráva v zahraničí, presnejšie povedané, v kapitalistických krajinách. Satirický spôsob kritiky pomerov spočíva v tom, že všetko je akoby otočené, obrátené, čo budeme vidieť aj v citátoch z textu. V poviedke *Pán Templeton a voľby*, ktorej dej sa odohráva v kapitalistickom Anglicku, kritizuje autor predvolebný teror ako nástroj komunistickej propagandy a kritizuje demokratické voľby. Poviedka sa končí rozhovorom dvoch priateľiek, pričom jedna sa pýta druhej: „*Počuj ty, a vieš kde je Československo?*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 125)

Poviedka *Biely slon Jumbo* obsahuje zaujímavú vetu: „*až príkazu naštartuj, jazyk za zuby, jazyk za zuby a kto to poruší, môže prísť o všetko.*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 137). Význam tejto vety je jasný viac-menej na prvý pohľad. Podriaďovať sa príkazom, aj keď s nimi nesúhlasíš, tvorí jadro celej

poviedky. Dej sa začína tým, že polícia prichádza po deti popravených Rosenbergovcov. Ide o narážku na politické procesy v päťdesiatych rokoch a najmä na to, že ak bol odsúdený jeden z členov rodiny, tak problémy mala celá rodina. Jedno z detí vysloví vetu: „*moji rodičia nikdy nezradili Ameriku*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 140). Čiže vidíme ten princíp obrátenosti a satirickú kritiku dobových nezmyselne odsúdených tzv. vlastizradcov. Muž, ktorý šoféroval policajné auto, so zatknutím týchto detí vo svojom vnútri nesúhlasil. Uvedomil si však, že ak by sa ich zastal, snažil by sa ich zachrániť, tak on, ale najmä jeho syn by dopadli rovnako. Jeho uvedomenie si veľkého rizika znásobuje ešte predstava, keď v závere poviedky vidí medzi príslušníkmi policajného zboru sedieť svojho syna.

Ďalšie poviedky sú koncipované na spôsob rozprávky (prózy sa začínajú vetou „*kde bolo tam bolo..*“). Prvou takouto prózou je poviedka *O náročnej princeznej*. Poviedka je zosmiešnením rôznych komisií, kádrovania a preverovania: „*princovia nech sa dostavia na kráľovský zámok, kde pred osobitnou komisiou budú prezentovaní a ktorá ich náležite preverí. Kto obstojí, tomu dá kráľ ruku princeznej, pol kráľovstva a doživotne predplatí Kultúrny život.*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 185). Nachádzame tu aj výsmech z praktík JRD o plnení kontingentov na 200 %. Viditeľná je tu aj kritika schematismu: „*drak musel mať tri hlavy, štvrtá je už nadčas.*“ (Karvaš, Čert nespí, 1954, s. 187).

Ďalšia zbierka satirických próz *Čertovo kopýtko* bola publikovaná v roku 1957. Teda už po XX. zjazde, čo je podstatné pre obsahovú stránku. V tejto knihe nastala zmena v objekte satiry Petra Karvaša. „*Autor sa obracia proti obdobiu tzv. kultu, hoci kritiku súvekeho života musí ešte stále vyvažovať politickou satirou, ktorá útočí na imperializmus.*“ (Paštéková, 2004, s. 53).

Poviedka *Ján Podstavec – kádrový prípad* je sústredená na kritiku nespravodlivého šikanovania, obviňovania ľudí a narážky na ich údajnú temnú minulosť. Podľa Marčoka je poviedka odhalením systému, ako sa prejavoval v kazení vzťahov a vzťah režimu k jednotlivcovi, resp. individu. (porov. Marčok, 1967, s. 163).

Za podstatnú a dôležitú možno považovať poviedku s názvom *Odborník*. Hlavnú myšlienku tvorí fakt, že ktokoľvek mohol posudzovať hodnotu umeleckého diela, či už išlo o maľby, hudbu, filmy, ale najmä literatúru. Strojár Blahoslav Blaho, ktorý predstavuje hlavnú postavu, mal zrazu hodnotiť literárne diela: „*Fakt, človeče, povedal potom. Čo mám ja vlastne s umením...? Kráčajúci bager ti rozoberiem na šrauby, ale ja a lúboštné verše...*“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 65). Ako môžeme vidieť v odcitovanej časti, išlo o človeka, ktorý vynikajúco rozumel svojej práci, ale v umení sa nevyznal vôbec. S postupom času po prebratí funkcie sa z neho stáva naozajstný „odborník“: „*S úžasom som počúval Blahoslava Blahu, ktorý rozvinul dômyselnú a dosť zložitú tézu o tematickej jednostrannosti a šedivosti našej literatúry, osobitným zreteľom na zbabelosť a umeleckú krízu satiry. Mocne to na mňa zapôsobil.*“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 67). Autor si tento raz berie na paškál dobovú literárnu kritiku s ohľadom na fakt, že nebolo ničím výnimočným, ak takíto ľudia rozhodovali o osudoch literárnych diel.

Reakciu Petra Karvaša na politické procesy v päťdesiatych rokoch je poviedka *Zločin Dariny Pivoňovej*. Od ostatných próz sa odlišuje aj svojim omnoho väčším rozsahom. Darina je pracovníčka v rozhlase a práve keď vysielajú blahoželanie k narodeninám komunistického funkcionára súdruha Faltusa, je tento súdruh zatknutý za protištátnu činnosť.

„*Ponúka sa tu súvislosť so zatknutím Rudolfa Slánskeho tesne po odiózných oslavách jeho päťdesiatin*“ (Paštéková, 2004, s. 53). Podľa Paštékovej ide v tejto poviedke o úvahu o obyčajnom ľudskom osude s nádychom satiry. Tento príbeh je zároveň o zbabelosti, strachu a bezcharakternosti. (porov. Paštéková, 2004, s. 53 – 54). Tí, ktorí sú šikovnejší a majú vyššiu funkciu, sa dokážu zbaviť zodpovednosti. Bezvýznamná Darina je však zatknutá Štátnou bezpečnosťou. S odstupom času sa ukáže, že súdruh Faltus je nevinný, a preto je rehabilitovaný. Nahnevaná Darina však s pocitom bezmocnosti blúdi po bratislavských uliciach a zamýšľa sa nad svojím životom. „*Nie...! Nechcem takto žiť...nemôžem! So znamením na čele! Chceme...sa stať redaktorkou...! Chceme zasa študovať...! Chceme, aby ma mali radi, aby ma ľúbili...! Raz... Raz chceme byť... Áno : mala na jazyku, že raz chce byť členkou strany...*“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957 s. 356). Ako sme už spomenuli, tak v tejto knihe sa autor obracia proti kultu osobnosti, čoho demonštráciou je aj táto poviedka. „*Zápas Dariny Pivoňovej je zápas*

s tlakom, ktorý vyvolával kult osobnosti, s bezmedznou požiadavkou súhlasu a podriadenia sa aj tam, kde išlo o veci, ktoré sa priechli pochopeniu a ktoré boli popretím socialistického humanizmu.“ (Marčok, 1967, s. 164). Obsah poviedky pripomína aj príbeh JUDr. Milady Horákovkej, ktorá bola v roku 1950 v politickom procese odsúdená na trest smrti za velezradu. Svojou neoblomnosťou sa stala symbolom boja proti totalitnému režimu. Na jednej strane preto, že samotná poviedka je kritikou politických procesov a na druhej strane tým, že v oboch prípadoch figurujú ženské postavy, ktoré sú nespravodlivo odsúdené. Práve spomínaná velezrada bola popri špionáži a rozkrádaní socialistického vlastníctva najťažším zločinom, obzvlášť v období päťdesiatych rokov.

Poukazovanie na pseudomorálku a kritiku byrokratizmu nachádzame v poviedke *Skrotenie Ábela Prievozníka, čiže umlčať zlato*. Hlavná postava sa rozčuľuje nad byrokratizmom a tiež aj nad tým, že na všetkých poradách kritizujú tých, ktorí tam nie sú, a preto sa nemôžu ani brániť: „Totiž... prepáčte, súdruh inžinier, ale prečo kritizujete vždy toho, kto je práve vonku? Keď bol Prokeš telefonovať, povedali ste, že má v hlavnom sklade úplnú džungľu. A stále útočíte na Kvačalu, ktorý je riadne ospravedlnený pre akútny zápal mandlí. Prečo takto, prosím? Prečo nie zoči-voči? To je krajne nevhodné.“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 113). Keďže sa tento spôsob vyjadrovania nepáčil jeho nadriadeným, tak bol veľmi rýchlo odstavený zo svojej funkcie, prinútili ho podať výpoveď. „No o tom všetkom sa už Ábel Prievozník nedozvedel: zo zdravotných príčin dal výpoveď a odsťahoval sa – nikto nevie kam.“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 128). Z poviedky vyplýva, že zásadovosť a sebakritika sa v tomto období veľmi nevyplácali a často sa obrátili proti človeku samému.

Demonštráciou toho, ako vysoká funkcia a s ňou spojená aj moc, je poviedka *Barometer*. Barometer je prístroj, ktorý sa používa v meteorológii na meranie atmosferického tlaku. V kontexte poviedky je to prezývka hlavnej postavy, Jána Orgována, ktorý sa správa k ľuďom akoby podľa počasia. A práve toto časté striedanie atmosferického tlaku spôsobilo, že už ani on sám nevedel, kedy a ako sa má správať „barometer sa pokazil, zrejme nevydržal rýchle striedanie atmosferických pomerov.“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 32).

Satirickou reakciou na stanovovanie rôznych výrobných plánov a ich dodržiavanie je poviedka *Tvrdohlavec*. Ide aj o zobrazenie pracovno-právnych, ale aj medziľudských vzťahov vo fabrike. Riaditelia závodov sa zbavujú zodpovednosti: „pokiaľ ide o zodpovednosť, nesie ju najmä ten, kto sa chce neustále blýskať pred veľkými pánmi, ale o podnik sa figu stará, ba je rád, keď všetko beží po starom.“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 56). A ak sa vyskytne nejaký problém, tak negatívne konsekvencie vyplývajú zväčša pre tých, čo majú nižšie funkcie. Ak sa niekto vzoprel svojmu nadriadenému, tak si poniesol následky celý život. Odbornosť, talent, práca, skúsenosti neznamenali nič, rozhodoval kádrový profil, resp. kádrový posudok.

Narážky na ekonomicko-hospodárske pomery, plány päťročnice, sa nachádzajú aj v poviedke *Osobnosť*. Hlavná postava sa volá Alexander Veľký. Píše sa tu o stavebnej a projektovej činnosti, a keď bol niekto prísnejší a náročnejší, okamžite ho odstavili.

Komický efekt v poviedkach Petra Karvaša vzniká na jednej strane konaním postáv, ale aj názvami poviedok, z ktorých cítiť iróniu a sarkazmus (*Odborník, Tvrdohlavec, Znalec ľudí...*). Na druhej strane aj v pásme rozprávača, ktorý sa vyskytuje v úvode poviedky, komentuje aj dej a konanie postáv. Takisto je prítomná komickosť aj v opise fyzického výzoru postáv, rovnako aj v opise jeho vlastností: „dlhé roky som bol úprimne presvedčený, že môj starý dobrý známy Ján Orgován má v tele srdce, žalúdok, pľúcne laloky, biele krvinky, ba prípadne aj slepé črevo. Dnes som rovnako úprimne presvedčený, že má v tele vlnitý plech, prevodné páčky, strunky, osky a ďalšie vynikajúce výrobky našej jemnej mechaniky. Kde iní ľudia majú spomínanú chrbtovú kosť, Ján Orgován dokázateľne nemá vôbec nič.“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 24 – 25). Z normálneho človeka z mäsa a kostí sa postupne stane mechanický stroj a obzvlášť zaujímavou je nárážka na neprítomnosť chrbtovej kosti, čo značí bezcharakternosť a nečestnosť. Peter Karvaš používa rozprávača v prvej osobe. V opise vlastností a fyzického vzhľadu je často prítomné hyperbolizovanie: „vzhľad a držanie tela takrečeno výrazne a bezchybne primerané! Keď vkročí do miestnosti, všetko náhle zväžnie, opreteký zdôstojnie: akoby sa veci, ľudia i city pokryli politúrou blahoslavenstva. Keď reční, akoby sa zdržanlivo, s mierou sprevádzal

na chrámovom organe. Keď vydáva príkazy a vynáša pripomienky, akoby zlatý piesok sypal. Keď myslí, akoby Kolumbov opálený matróz vysoko - vysoko v strážnom koši volal Zem!“ (Karvaš, Čertovo kopýtko, 1957, s. 72).

Pramene:

KARVAŠ, P. : *Čert nespí*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1957. 345 s.

KARVAŠ, P. : *Čertovo kopýtko*. Bratislava : Slovenský spisovateľ, 1957. 379 s.

ČÚZY, L. et al. : *Panoráma slovenskej literatúry III*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2006. 171 s. ISBN 80 – 10 – 00846 – X

MARČOK, V. : *Z dejín a problémov slovenskej prózy*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1967. 244 s.

PAŠTÉKOVÁ, J. : *Poetika a politika. Umenie a päťdesiate roky*. Bratislava : SlovacAcademic Press, 2004. 300 s. ISBN 80 – 88746 – 14 – 0

Bc. Pavol Blaho
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity
pavol.blaho92@gmail.com

SEN O ZÁHRADE. PŘÍRODNÉ OBRAZY V POÉZII SLOVENSKÉHO KLASICIZMU

Slovenskí básnici, tvoriaci v období klasicizmu, obdivovali záhrady a parky v okolí zámkov a kaštieľov, sami ale boli poväčšine bez majetku, ktorý by im takéto radosti života dovolil reálne naplniť. Na druhej strane ale mnohí z našich básnikov žili v malých mestách či na vidieku, a preto vízia vlastnej záhradky bola pre nich dosiahnuteľná. Svoj sen o priestorovo skromnej, ale plodnými, kvetmi, vtáctvom či hmyzom hýriacej záhrade zhmotnili prostredníctvom verša.

Bohuslav Tablic (1769 – 1832) je autorom štyroch zväzkov básnickej zbierky *Poezye*, ktorá vychádzala v rokoch 1806 – 1812 ako výber z jeho pôvodnej a prekladovej tvorby. Do čela svojho diela umiestnil programovú báseň *Svobodné volení* (*Poezye I*, 1806).¹ Čítajúc jej text usudzujeme, že na kvety bohatá záhrada, plodonosné sady a zúrodnené polia, ktorými obohatil obrazy tejto básne boli, pravdepodobne, vytvorené ako básnikovo intímne svedectvo o dlhodobom vnímaní prírodných krás vo svojom, v tom čase skalickom okolí:

*Pěknou zahradu bych u domu chtěl míti,
Rozmanité dal bych květiny v ní sýti.
Tuby z jara kvetly plné hyacinty,
Vyrostlí by v stromky pěkné rozmarýnky,
Tuby bydlo měli krásné tulipáni,
Hřebíčky a býser, vonné majoráni,*

¹ Bližšie RIŠKOVÁ, Lenka: *Programová báseň ako estetický koncept*. In: *Literárnohistorické kolokvium IV. Klasicizmus*. Ed. Erika Brtáňová. Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV 2017, s. 43 – 58.

*Plné fialky též, rozmanité růže;
Summou, vše což flora krásného dát může...*

*V druhé zahradě bych pro kuchyni zelí
Vysazovat kázal, břicho mít ho velí:
Tuby kartafiol bujné růže plodil,
Cukrový by hrach, bob dlouhé struky rodil,
Sladkých řeckých dyní rozmanité plémě
Bohaté by ročně vyvedla mi země...*

*Od dobrého nebe štěpnice bych sobě
Urodné též žádal. Strom by v mladé době
Byl vní, přinášeje krásná pokolení
Ovoce, bychť ho měl, když ho jinde není.
Tuby pěkných třešní velká sýla byla,
Rozmanité hrušky loudily by usta
K jedení y broskve visely by zhusta...¹*

Ján Hollý (1785 – 1849) svoj sen o záhrade transformoval do mnohých svojich básní, emblematickou sa ale stala jeho óda *Na krásnú zahradu*. Óda *Na krásnú zahradu* je vnímaná ako skvost Hollého lyriky, ako skvost celého jeho diela. Viliam Turčány píše, že „*madunické okolie a celé Slovensko bolo básnikovou krásnou záhradou, ktorú preniesol do svojich veršov a rozospieval ju vlastným a osobitným hlasom.*“²

Hollého óda *Na krásnú zahradu* je osídlená zvieratami. Objavujú sa vtáky, je „počut“ ich trilkovanie. Asociovanie zvuku indikuje pocit krásy. Hudba, ktorá sa rozlieha záhradou, je hudbou viacerých tónin:

*Trúchlá v súmedzú hrdlička milostne hrkútá,
Kos hvízdá a malá ščebotá u hřízda konópka:
Nad čížika žltí sťahlík, nade drozda peňička
Svími sa predbehujú a predek chcú spevmi dosáhnúť.
Než hlasití slávik, i iní keď prestali spívať,
A v hustých sa na odpočinek poukládať miestách,
Sám nepřestává, i prvá než zorňica vijdě,
A krásnú mihavé pozlátí oblaki žárú,
Ostatních predejít, zakaváš spá, snážňe sa pílí,
A chladními krití ze všech stran ščepňic oponmi,
Lúbežním spaňilé prehudává pesňe hrdelkom.³*

Viliam Turčány upozorňuje, že „*nádherný orchester vtáčieho spevu, započatý zvukomaľbou hrdličieho hrkútania a končiaci sa slávičím prehudávaním*“ sa s obmenou objavuje aj v Hollého selanke *Políslav*.⁴ Porovnajme preto text ódy *Na krásnú zahradu* s ústrednou scenériou selanky *Políslav* a uvidíme, že rozdiel medzi obrazmi, ktoré v nich znázorňujú orchester vtáčieho spevu, je v tom, že kým vyobrazenie prírody v óde *Na krásnú zahradu* pôsobí ako statický obrázok, stvárnenie prírodnej scenérie v selanke *Políslav* je jej dynamickou verziou:

¹ TABLIC, Bohuslav: *Poezye I. Vacov 1806*, s. 7 – 8.

² TURČÁNY, Viliam: *Na krásnú záhradu Hollého Jána*. Bratislava 1972, s. 204.

³ HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého VIII. Pesne. Rozličné básne*. Trnava 1950, s. 171.

⁴ TURČÁNY, Viliam: *Na krásnú záhradu Hollého Jána*. Bratislava 1972, s. 136.

*Jak madové sa tu včelki rojá, a plniami sladunkú
Oblupujú s kvitá i nosá domov ústkami ščávu!
Jak mi tu trúchlicá hrdlička milostne hrkútá,
Kos hvízdá, a malá ščebotá u hňezda konópka!
Nad čížika žltí sťahlík, nad drozda peňička
Svími sa predbehujú a predek chcú spevmi dosáhnúť.
Než hlasití slávik, i druhí keď prestali spívať,
A v hustých sa na odpočínek poukládať miestách,
Sám nepřestává, i prvá než zorňica víjde,
A krásnú mihavé pozláť oblaki žárú,
Ostatních predejít, zakavád' spá, snážne sa pílí,
A chladnými krití ze všech stran ščepňice stínmi
Lúbežním spaňilé prehudává pesne hrdeľkom. ¹*

Obdobné obrazy zvukom prestúpenej krajiny dokázala príroda Hollému asociovať aj v textoch, ktoré podľa sémantiky svojho nadpisu s oslavou prírody nemajú nič spoločné. Príkladom je epos *Sláv* (1839), vyžívajúci sa miestami okrem iného aj v krvavých scénach boja, ktorých popretím je obraz prírody obklopujúcej Osladovo sídlo:

*Nad brehovím jalší a milovné rovňini brestí
Ňeslo sa hlavmi navíš a milé rozkládalo chládek.
Ptáctvo na nich sem tam laškujícé v písku džavotním
Znášalo žír hňezdám, v jasných sa zhlédalo rékách
A spaňilozňícé vihudávalo ustami pesne. ²*

Stanislav Šmatlák súdi, že „Hollý musel byť vynikajúcim pozorovateľom prírody, pretože v jeho prírodných obrazoch niet nič všeobecne neurčitého, nič kulisovitého. Tieto obrazy sú pestrou mozaikou drobných, detailných záberov, v ktorých pred zrakom básnika všetko skutočne žije, pohybuje sa, mení sa. Preto je v Hollého zobrazení prírody ustavičný ruch a nijaká jednotvárnosť“.³

Univerzálnosť obrazu, typický znak klasicizmu,⁴ bola Jánom Hollým bohato využívaná. Obrazy prírody, motív pracovitej včely, vsadil aj do známeho *Chválospevu na Antoňa Bernoláka* (1826). Matka Slovenka sa v Hollého *Chválospeve* cíti ohrozená. Tí, ktorí by ju mali velebiť, totiž *Nádhernú radšej pouvádzali Češku jakožto / Kráľovnú*. Musí sa uchýliť k modlitbám:

*I preto vševládni premilostívo zhlédňi Otče,
A v méj, jestlíže sem zaslúžila, prosbe ma vislíš:
Mój ochráň mi život, ňedopustí mi do hrobu kľesnúť.
Zbud' sinov odrođeních, abi ráz už opustíli Češku,
A spolu zjednoení ke svéj sa navrátili matce,
I mňa na mú hodnosť a d'ediční prestol uvédli. ⁵*

¹ HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého VI. Selanky*. Trnava 1950, s. 44.

² HOLLÝ, Jan: *Sláv*. In: Zora. *Almanach na rok 1839*. Budín 1839, s. 38.

³ ŠMATLÁK, Stanislav: *Doslov*. In: HOLLÝ, Ján: *Selanky*. Bratislava 1959, s. 92.

⁴ Porovnaj KAMENČÍK, Marián: *Ekokritická perspektíva skúmania literatúry*. In: *Slovenský jazyk a literatúra v škole*, roč. 57, rok 2010/2011, č. 1 – 2, s. 2 – 12, tu s. 7.

⁵ HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého VIII. Pesne. Rozličné básne*. Trnava 1950, s. 161.

Boh modlitbu Matky Slovenky vyslyšal. Zoslal anjela, kresťanského Herma, nech vo sne podnieti Antona, *abi Češku zahnal, svoju Matku Slovenku / Skrisil, a na vlastné za panovnícu osádlil*. On postupne prekoná svoju bázeň a pustí sa do namáhavej práce:

*Jak snázná včela, keď letním jar nastane teplom,
A strakatím bujně zaodívá úhori kvítím,
Od svítu až do saměj tmi koľem pres lúčini létá;
Sotva i jednu korisť uloví a do kláta odevzdá:
Hñed' naspátki vracá sa, a včil ten, včil zase ten
Kvet skúmá, a jeden po druhém, zarítimi veň ustmi,
Prehlédá, na kerém bi si vác nazbírala sladkéj
Ščávi a na spešních k úlom skór ñésla nožíčkách.¹*

Táto časť *Chválospěvu* má asociovať arkadický priestor, v ktorom vládne usilovnosť, pracovitosť a vytrvalosť. Symbol včely na nás pôsobí vierohodným dojmom, odkazuje text Hollého *Chválospěvu* k selankám. Ale ďalšie jeho časti korešpondujú s inými žánrami:

*Jak trúchlí Hrdlička milá, keď svého ñenajde
Samca, a včil v Dolínách, včil zas po Pahorkoch a hustích
Létá Úbočinách, i hučících Skalmi Potóčkoch;
A všade naňho volá, všade naňho milostñe hrkútá.
On však aňiž v Dolínách, aňi v Húšči Pahorka a trávnych
Úbočinách, aňi pri skalném sa ñeozve Potóčku:
Neb lúti kosatími lapil ho Pazúrami Jastráb.
Než sama buď na Brestě, aneb na Plánki Suchároch
Nad ñím rozželená, ve Chládku si premnoho stíská,
A trúchlími širé kormútí Kvílami Háje,
Až Zraki své od Žálu a horkěj zavre Boľesti:
Tak neináč smutná zalkávala Matka Slovenka,
Premnoho léla Slzí, a ctné Prsa ráňala Dlaňma.²*

Topos plačúcej matky (*Querela Panoniae/Hungariae*), ktorý v týchto veršoch vidíme, má v slovenskej literatúre dlhú tradíciu, spája sa nám najmä s občiansko-politickou elégiou Jakuba Jakobeá *Gentis Slavonicae lacrumae, suspiria et vota*,³ neprekvapí preto, že je aj súčasťou Hollého textov. Žena-matka, pravda, v „mužskom svete“ jeho poézie nezaberá veľa priestoru. Ak aj jej symbol básnik použije, vo svete jeho diela je neustále utrápenou. Ale to už je téma pre iný náš text.

Na záver nám preto neostáva než zdôrazniť, že Bohuslav Tablic aj Ján Hollý svoj sen o záhrade pretavili do svojej poézie. Jej obraznosť dovoľuje každému čitateľovi, aby sa nielen nechával unášať prúdom asociácií, ale mohol pri recepcii ich textu snívať svoj vlastný sen. Sen o záhrade.

*PaedDr. et PhDr. Peter Mráz, PhD.
Stredná odborná škola, Holíč*

¹ HOLLÝ, Ján: *Dielo Jána Hollého VIII. Pesne. Rozličné básne*. Trnava 1950, s. 165.

² HOLLÝ, Jan: *Básne Jana Hollého. Zvazek I. V Budíňe MDCCCXLI*, s. 89 - 90.

³ KERULOVÁ, Marta: *Vzťah Jána Hollého k slovenskému literárnemu odkazu*. In: *Pamätnica z dvojstého výročia osláv narodenia Jána Hollého*. Ed. Juraj Chovan. Martin 1985, s. 248 – 257.

ZÁKLADNÉ TYPY DVOJČLENNÝCH VIET

Vymedzenie pojmu dvojčlenná veta

Dvojčlenná veta patrí podľa členitosti k jednoduchým vetám. Orlovský (1971, s. 14) charakterizuje jednoduchú vetu ako „*spojenie niekoľkých slov (zriedka jedno slovo), ktoré vyjadrujú jednu samostatnú myšlienku.*“ Koniec vety v hovorených prejavoch charakterizuje prestávka a modulácia (intonácia) hlasu v závislosti od obsahu vety (oznamovacia, opytovacie, rozkazovacie, želacia, zvolacia). V písanom texte je znakom jednoduchej vety písanie veľkého písmena na začiatku vety a interpunkčné znamienko (bodka, otáznik alebo výkričník, tri bodky) na konci vety.

Ružička (1960, s. 65) definuje dvojčlenné vety ako „*také vety, ktorých gramatickým jadrom je spojenie podmetu s prísudkom, preto sa za jednoznačne dvojčlenné pokladajú vety so slovesným prísudkom a s vysloveným (vyjadreným) podmetom*“. Gramatický podmet je podľa Ružičku nezávislý vetný člen, ktorý je prísudku nadradený a môžu ním byť rozličné výrazy – podstatné meno, osobné zámeno, ukazovacie zámeno v nominatíve, substantivizované prídavné meno, prídavné prísudok, číslovka, neurčitok, substantivizovaná príslovka alebo substantivizované citoslovce či vedľajšia veta.

Oravec a kol. (1986) zdôrazňujú existenciu vetných modelov (schém), ktoré sú kombináciami syntaktických vzťahov medzi ich členmi bez zreteľa na lexikálne obsadenie členov, napr. vety *Dievka polieva záhradu. Žena čaká správu. Stará mať rozpráva rozprávky*. patria napriek nerovnakému obsahu (lexikálnym významom slov) do toho istého modelu (schémy).

Na spornosť a nejednoznačnosť typov viet z hľadiska ich konceptu členitosti upozorňuje Kačala (2009) v monografii *Dvojčlenné a jednočlenné vety v slovenčine*. Za nejednoznačné považuje 4 typy viet:

- a) vety s nulovým gramatickým subjektom,
- b) vety s genitívnym podmetom alebo s genitívnou kvantitatívnou modifikáciou gramatického podmetu,
- c) vety vybudované na tvare imperatívu v pozícii prísudku,
- d) vety s formálnym podmetom vyjadreným zámenom to alebo ono (Kačala, 2009, s. 80).

Ružička (1960, s. 65) uvádza ako sporné vety:

- a) vety s nevysloveným podmetom určitým alebo neurčitým a všeobecným,
- b) niektoré vety s pasívnou konštrukciou,
- c) vety s prísudkom v imperatíve,
- d) isté uvádzacie vety,
- e) vety s genitívnym podmetom,
- f) vety s formálnym podmetom „to“.

Niektoré príklady takýchto viet doložíme v tretej kapitole práce z románu *Sklený vrch* od Alfonza Bednára.

Vety s nulovým gramatickým podmetom sú také typy viet, v ktorých nie je možné osobitným pomenovaním obsadiť pozíciu gramatického podmetu, napr. *Ako si ustelieš, tak budeš spať. Do omáčky pridáme korenie a ocot*. Tieto vety obsahujú zovšeobecnený výrok, pravdu, sentenciu a sú považované

za okrajový variant dvojčlenných typov viet (Kačala, 2009). Najdôležitejším znakom týchto viet je to, že slovesný tvar v prísudku na rozdiel od neosobných slovies vo vetnom základe vystupuje vo všetkých troch osobách v singulári aj pluráli, z čoho vyplýva, že tento tvar reálne odkazuje na východiskovú substanciu, príp. na východiskový bod dvojčlennej vety, t. j. na podmet (Pavlovič, 2012, online).

Vety s genitívnym podmetom alebo s genitívnou kvantitatívnou modifikáciou gramatického podmetu – patria sem typy viet *Niet odvahy. Chlapcov zrazu nebolo. Tam bolo ľudí!* či *Päť účastníkov sa nevrátilo. Mnoho príbuzných bolo nespokojných s rozhodnutím.* V pozícii prísudku sú tu obsadené také slovesá, ktoré nevyžadujú z hľadiska intencie slovesného deja vyjadrenie pomenovania zásahu či predmetu deja. Sú to bezpredmetové slovesá. Medzi vetami *Voda ubúda.* alebo *Vody ubúda.* nie je žiaden podstatný jazykový rozdiel ani rozdiel v obsahu sprostredkovanej informácie. Oba tieto typy viet sú dvojčlenné (Kačala, 2009, s. 84).

Vety vybudované na tvare rozkazovacieho spôsobu – sa taktiež javia z hľadiska členitosti ako sporné. Ide o typy viet *Otvor! Otvorte! Otvorme!* Pre určenie vety ako jednočlennej sa uvádzajú argumenty najmä v tom zmysle, že sa pri nich nedá vyjadriť pomenovanie gramatického podmetu. Avšak v prospech interpretácie týchto viet ako dvojčlenných hovorí argument potenciálneho obsadenia podmetu zámenom, pozícia podmetu v týchto vetách existuje a môže byť obsadená (Kačala, 2009, s. 87).

Dvojčlenné vety s formálnym podmetom vyjadreným zámenom to alebo ono – tieto vety sú okrajovými prípadmi dvojčlenných viet a rozlišuje sa v týchto prípadoch, či sú tieto zámená v pozíciách zámen v úlohe podmetu, napr. *Tu to hučí.* (Ružička, 1960, s. 88), alebo či sú časticami, ktoré odkazujú na kontext, napr. *To sme sa my postarali o nápravu. Ono s lepšími nástrojmi sa lepšie pracuje* (Kačala, 2009, s. 90).

Klasifikácia a typológia dvojčlenných viet

Na základe vyššie spracovanej teoretickej časti konštatujeme, že v dvojčlenných vetách je rozdelené sémantické aj gramatické jadro vety na podmet a prísudok. Orlovský (1971, s. 41) uvádza, že z obsahovej stránky sa dá dvojčlenná veta rozdeliť na podmetovú a prísudkovú časť vety, vznikne tak, že dva myšlienkové obsahy sú spojené prísudzovacím skladom, čiže predikáciou. Podľa typov podmetu možno podľa Orlovského (1971) rozlišovať dvojčlenné vety, v ktorých:

a) je podmet aj prísudok vyjadrený a je holý, viacnásobný alebo rozvitý, napr. *Vlak nečaká. Vlado bol uveličený.;*

b) podmet môže byť nevyjadrený, napr. *Číta. Starne. Fučal ako kováčsky mech.*

Oravec a kol. (1986, s. 59) uvádzajú, že dvojčlenná veta je taká veta, „v ktorej je predikatívne jadro rozčlenené na prísudok a podmet, teda predikatívne jadro je vyjadrené syntagmou.“ Sloveso v nich pripisuje nejaký príznak (činnosť, stav, vlastnosť) jeho nositeľovi, pričom týmto nositeľom je gramatický podmet. Patria sem typy viet s intenčnými typmi 1-6 podľa Oravca a kol. (1986), ktoré uvádzame v subkapitole 1. 3. Taktiež patria medzi dvojčlenné typy viet vety s osobnými zvratnými slovesami odvodenými z nezvratných slovies, napr. *dievka sa nesie, chlapec sa drží hrivy, brat sa zabil* a pod., vety so slovesno-menným prísudkom, v ktorom je sponové sloveso v osobnom tvare a prisponovým výrazom je podstatné meno, prídavné meno, číslovka, zámeno a výnimočne aj príslovka, napr. *brat je vojak(om), bratia boli štyria, husle ostali moje* a pod., vety s kvantitatívnym výrazom v subjekte, napr. *detí sa natlačilo, napadalo snehu, nikoho doma nebolo* a pod., vety so slovesom v 3. osobe stredného rodu, ktoré majú podmet vyjadrený vedľajšou vetou, napr. *zistilo sa, že..., odporúča sa, aby...a* pod. a vety s tzv. všeobecným (nulovým) podmetom, napr. *Keď vtáčka lapajú, pekne mu spievajú. Krvi by sa v ňom nedorezal.* V tomto type viet sa nedá podmet nahradiť osobným zámenom.

Kačala (2009) uvádza 9 základných typov dvojčlennej vety:

a) typ s podmetom v nominatíve a určitým subjektovo-objektovým slovesom v predikáte. Zriedkavejšie sa v predikáte vyskytuje aj príslovkové určenie spolu so slovesom

- a výnimočne môže mať aj podobu neurčitku či predmetovej vedľajšej vety. Príklady: *Spisovateľ vydal ďalšiu knihu. Sestra učí deti matematiku. Lekár vyzval pacienta, aby vstal.*;
- b) vetný typ s podmetom v nominatíve a určitým tvarom subjektového slovesa v predikáte – oproti predošlému typu chýba objekt, čo je podmienené intencným typom predikátového slovesa. Čo sa týka počtu takýchto typov dvojčlenných viet, ide o silne zastúpený typ, ktorý je založený na sémanticky aktívnych aj neaktívnych osobných slovesách, ktoré vystupujú vo funkcii predikátu. Príklady: *Pavol Duchaj si lahol. Často som stál na návrší a pozoroval kraj na súmraku. Muž ani potom neprestal zazeráť.*;
- c) vetný typ s podmetom vyjadreným genitívom podstatného mena alebo záměna – genitívny podmet alebo záměno tu signalizujú kvantitatívny význam, napr. *Napadol sneh. – Napadlo snehu. V kuchyni nebolo nikoho a dvere do komory boli odchýlené. V isté hodiny veru stisku nechýba.*;
- d) vetný typ, ktorý sa vyznačuje osobitným typom genitívneho podmetu, v ktorom sa kvantita vyjadruje aj lexikálne (podstatné mená, záměna, číslovky), a to obligatónym kvantitatívny doplnkom. Príklady: *Vrán, strák, jastrabov celý rákoš naň doráza. Môže ho /snehu/ ešte raz toľko napadnúť. Na každý prst sa ti ich desať prihlási.*;
- e) vetný typ, ktorý predstavuje genitívnu kvantitatívnu modifikáciu podmetu, a to obligatónym prívlastkom, pričom sa hodnotia ako zložený vetný člen – zložený podmet. Ani jeden člen syntagmy, ktorá platí ako zložený vetný člen, nesmie vystupovať samostatne, pretože iba spojenie daných prvkov spôsobuje, že veta funguje ako plnohodnotná. Príklady: *Dosiaľ sa na týchto putovných výstavách prezentovalo vyše 60 autorov z celého Slovenska. Text dopĺňa 617 farebných fotografií.*;
- f) vetný typ s infinitívnym podmetom – príklady: *Slovenskom pohnúť nebolo knižku napísať. Odstrániť tieto nevhodné podmienky znamená urobiť prvý krok pri presadzovaní správnej výživy jednotlivca. Priviesť ľud k sebe značí mu dať slobodu.*;
- g) vetný typ s číselnými operáciami v subjektivej pozícii v podobe viacnásobného podmetu, zloženého predikátu so sponou v neutrálnom tvare a obligatónym slovosledom – napr. *Dva a dva je štyri. Dva mínus dva je nula. Dva bez dvoch je nula. Dva delené dvoma je nula.*;
- h) vetný typ s predikátom zloženým z určitého tvaru pomocného slovesa a prislovesného mena, pričom neslovesná časť predikátu vykazuje bohatú tvarovú variabilitu. V základnom význame ide o význam existencie v súlade s mimojazykovou skutočnosťou, čo je vyjadrené najmä sponovým slovesom byť. Príznakové vyjadrenia existencie môžu byť:
- význam existencie ako predpokladaný osobou podávateľa, ktorá nie je gramatickým subjektom vety; tento význam reprezentuje sloveso *zdať sa*,
  - význam existencie ako pociťovaný osobou, ktorá je gramatickým subjektom vety, reprezentovaný slovesom *cítiť sa*,
  - význam existencie predstieraný osobou, ktorá je gramatickým subjektom, reprezentovaný slovesom *tváriť sa*.
- Príklady: *Chlapec chce byť letcom. Medved' neprestáva byť ľuďom nebezpečný. Nemá sa prečo ukazovať najmúdrejší. Išiel z toho byť chorý. A zrazu je dobrá nálada preč.*
- i) vetný typ s pasívnymi tvarmi v predikáte, čiže dvojčlenné vety s pasívnou gramatickou perspektívou, založená je na protikladovom člene gramatickej kategórie slovesného rodu. Príklady: *Ak zostáva vysoký krvný tlak neliečený, môže poškodiť životne dôležité orgány, ako je srdce a obličky. Mnoho záhybov mojej duše ostalo nezvlnených, mnoho buniek môjho mozgu nepohnutých. Tento príbalový leták bol naposledy revidovaný 12.1.1996.*

Za najvyčerpávajúcejšiu klasifikáciu typov dvojčlenných viet považujeme klasifikáciu prezentovanú Jánom Kačalom, pretože podrobne analyzuje všetky typy dvojčlenných viet aj s ich zvláštnosťami a odchýlkami.

Slovesné dvojčlenné vety

Slovesné dvojčlenné vety majú slovesný predikát, ktorý môže byť syntetický a analytický. V slovesných dvojčlenných vetách je syntetický predikát vyjadrený určitým tvarom plnovýznamového slovesa. Ak je predikát v dvojčlennej vete zložený, tak sa gramatická aj sémantická časť vyjadrujú v ňom analyticky: významová časť je vyjadrená neurčitkom plnovýznamového slovesa a gramatická časť pomocným slovesom (Oravec a kol., 1986, s. 83). Pomocné sloveso môže byť:

- a) modálne – napr. *chce, môže, musí, nesmie,*
- b) fázové – napr. *začína, prestane* a pod.,
- c) sponové – *je, zdá sa, stáva sa* a pod.

Predikatívne kategórie môže vyjadriť iba určitý slovesný tvar plnovýznamového alebo pomocného slovesa, pričom môže chýbať iba vtedy, ak nie je potrebné vyjadriť prísudkové kategórie príznakovo, teda ak sa vyjadruje z hľadiska času a spôsobu (ako gramatických kategórií) neutrálna platnosť – časová prítomnosť alebo mimočasovosť, a čo sa týka spôsobu prosté konštatovanie, teda oznámenie. Vtedy hovoríme o nulovom variante slovesného tvaru, teda o prísudku s nulovou sponou, ktorý je zriedkavý a nazýva sa menným prísudkom, napr. *My o koze, ty o voze. Tovaríš ako myš. Každý úder, jeden vzdych.* (Oravec a kol., 1986, s. 82).

Dvojčlenné slovesné vety sa najčastejšie vyskytujú s nominatívnym podmetom, ktorým môže byť:

- podstatné meno – napr. *Žiadne kura darmo nehrabe.,*
- prídavné meno – napr. *Chorí sedia rezignovane v čakárni.,*
- zámeno – napr. *Ona vykrúcala zo šatôčky papier.,*
- číslovka – napr. *Desať je viac, ako päť.,*
- príslovka – napr. *Ticho bolo, mlčalo sa.,*
- častica – napr. *Áno bola jej odpoveď.,*
- citoslovce – napr. *„Jaj“ vyjadruje bolesť alebo nariekanie.,*
- neplnovýznamové slovné druhy v pomenovacej funkcii – napr. *„Ku“ sa viaže vždy s tretím pádom.,*
- vzorce, značky, skratky, slovné či hláskové spojenia – napr. *H₂O je chemický vzorec vody.*

Príklady sme použili z monografie Pavla Ondrusa *Vetný rozbor v príkladoch* a niektoré sme uviedli na základe vlastných poznatkov. Slovesné dvojčlenné vety sme podrobne uviedli vyššie.

Slovesno-neslovesné dvojčlenné vety

Ako sme už uviedli vyššie, v slovesno-neslovesných vetách je prísudok rozčlenený analyticky na gramatickú a sémantickú časť, pričom je prísudok zložený z neplnovýznamového slovesa a neslovesnej časti, ktorá môže byť tvorená:

- a) podstatným menom,
- b) prídavným menom,
- c) zámenom,
- d) číslovkou,
- e) príslovkou,
- f) časticou,
- g) citoslovcom.

Podľa Ružičku (1956, s. 46) uvádza, že napriek tomu, že prísudok je v dvojčlenných neslovesných vetách zložený z dvoch častí, nemožno ich od seba oddeľovať, tvoria jeden vetný člen. Pomocné slovesá autor označuje ako slovesá neúplného vecného významu a zaraďuje k nim slovesá modálne, fázové a slovesá byť, značiť, znamenať, zdať sa, ísť a mať. V zloženom slovesnom prísudku

sú pomocné slovesá v určitom tvare a iba vtedy, ak sa v rámci zloženého slovesného prísudku stretnú dve pomocné slovesá rozličného druhu, jedno z nich je v určitom tvare a druhé v neurčitku.

Ružička (1956) uvádza a na príkladoch bohato dokumentuje skupiny pomocných sloviess, ktoré sa vyskytujú v zloženom prísudku:

- a) zložený slovesný prísudok so slovesom *byť* – používa sa iba v takých vetách, ktorých podmetom je dej vyjadrený neurčitkom, napr. *Lúpiť nie je kúpiť*. Patria sem aj vety, v ktorých sa predikácia nevyjadruje len sponovým slovesom, ale aj prirovnávacím slovom ako, napr. *Chodiť za ženami a s nimi je ako piť víno, fajčiť cigaretu, užívať ópium, hašiš, morfium. S ľuďom zle zaobchodiť je ako dieťa dobiť bez príčiny.*;
- b) prísudok sa skladá zo spojenia pomocného slovesa *znamenáť* s infinitívom ľubovoľného slovesa – predikácia v týchto vetách má hodnotiaci charakter, napr. *Všetkému rozumieť znamená všetko zabudnúť. Bez lásky žiť znamená ničomu sa netešiť.*;
- c) prísudok sa skladá z určitého tvaru slovesa *zdať sa, cítiť sa* a neurčitku akéhokoľvek slovesa – podmetom tu nie je abstraktne chápaný dej, ale podstatné meno alebo zámeno v nominatíve, napr. *A v tom úsmešku tvojom zdá sa mi zúbok satiry hýbať ústami. S týmto národom cíti sa byť jedno.*;
- d) prísudok je spojením pomocného slovesa *ísť* a neurčitkom iného plnovýznamového slovesa - tento typ je frekventovaný a povaha slovesa *ísť* ako slovesa pomocného vyplýva z kontextu, napr. *Boja neschopný ide si akiste vydýchnuť, niekam do sena – na slamu. Janko pokľakne v úľaku, že sa ide zosypať na jeho biednu hlavu žalovačka.*;
- e) prísudok, v ktorom sa používajú fázové pomocné slovesá v spojení s neurčitkom nedokonavých plnovýznamových sloviess - rozlišujú sa tu tri fázy deja - začiatočná, neprerušené trvanie a konečná, napr. *Keď statok začal dochádzať, sama sa raduje: aspoň v tej práci pozabudne na neresť.*;
- f) dvojčlenné vety so slovesným prísudkom zloženým z určitého tvaru modálneho slovesa a neurčitku ďalšieho slovesa – tento typ má bohaté modifikácie, napr. *Chceme z nej, vezmeme si ju. Aj on si chcel odniesť niečo na pamiatku.*

PhDr. Andrea Valová Olejníková, MBA
Sukromná stredná odborná škola ADVENTIM, Dunajská Streda
andreaolejnikova99@gmail.com

AKO NA KONTROVERZNÝCH AUTOROV?

V čítankách, učebniciach a v rôznych príručkách, ktoré sú určené pre základné a stredné školy, máme aj diela spisovateľov, ktorí viedli kontroverzný život alebo spáchali odsúdeniahodný čin. Napriek tomu sa ich literárne diela bežne vyučujú v školách. Jeden z mnohých problematických autorov je Ľudo Ondrejov, ktorý arizoval majetok židovskej rodiny. Tá bola potom vyslaná na istú smrť do koncentračného tábora. Kontroverznou je aj osobnosť Miroslava Váka, ktorý slúžil komunistickému režimu. Napriek tomu ide o talentovaných autorov, ktorých diela sa zaradili do klenotnice národnej literárnej kultúry. Otázkou je, ako by sa malo pracovať s dielami autorov, ktorí majú vo svojom živote čierne škvrny. Čítať ich? Učiť ich? Ignorovať? Vylúčiť z fondu literárnych diel pre deti a mládež? Oddeliť text od života autora?

Našu anketu sme publikovali v našej facebookovej skupine Spoločenstvo slovenčinárov, priateľov školy a vyučovania slovenčiny, ktorého členmi nie sú iba učitelia a slovenčinári.

Miroslava Ber: Čítať. Ale upozorňovať na to, kto diela napísal.

Eva Fonosova Martinková: Určite čítať a potom diskutovať aj o živote spisovateľa. Pre žiakov určite veľmi zaujímavé. A môžu sa zároveň učiť nevidieť veci čierno-bielo.

Tinky Lopez: Dielo sa nedá oddeliť od autora. Dá sa len o autorovi podať všetko, čo sa vie, aj to negatívne. Ja by som čítala, ale s kompletnými informáciami o tom, kto dielo napísal.

Iveta Kipsová: Tiež si myslím, že čítať, a zároveň upozorňovať a nezatajovať negatívne informácie o autoroch.

Martin Ujhelyi: Navrhujem odosobniť diela od autorov a sústrediť sa na umeleckú a historickú hodnotu. Aj tie sú totiž súčasťou našej histórie, či sa to niekomu páči, alebo nie. Samozrejme, so zreteľom na pravdivé skutočnosti.

Ivana Horecká: Mám doplňujúcu kontroverznú otázku: Za sociku Zamarovský, no áno, pecka, nič iné na trhu nebolo. Ale naozaj ide o takých zásadných a geniálnych autorov, že sú pre poznanie súčasného 12 - 14-ročného žiaka nevyhnutní?

Zuzana Martišková: Nepovedala by som, že „nevyhnutní“, ale myslím si, že by bola škoda ich dielo nepoznať a vyradiť z fondu literatúry vhodnej pre deti a mládež. Zamarovského Bohovia a hrdinovia antických báj je dodnes mojou najobľúbenejšou knižkou z literatúry faktu a nahradiť tento „slovník na čítanie“ v takto prístupnej forme asi ani nie je veľmi čím. Spracovanie gréckej mytológie v inej forme je o niečom úplne inom. Rozprávkoivo prispôbené pre malých čitateľov zapadne medzi rozprávkami, antické drámy sú len pre znalcov, ale Zamarovský dokázal svojím encyklopedickým prístupom a

prepojením s výtvarným umením osloviť všetky vekové kategórie. Ja som dokonca aj Epos o Gilgamešovi učila podľa spracovania práve Zamarovského. Rovnako je to aj pri oboch ďalších autoroch. Zbojnícka mladosť je jedinečná. Obdobie lyrizovanej prózy preč a všetko, čo sa bude podobať, bude sa len PODOBAŤ tomuto literárnemu počinu. A dokážete zabudnúť na príbehy Z poľovníckej kapsy? Ja nie. Jedny z najsilnejších príbehov z čítaniek na ZŠ. Nechcem ospravedlňovať ich činy, ale dokázali byť nadčasoví a nepretavovať politiku do svojho diela a práve preto, alebo aj napriek nesprávnemu politickému zaangažovaniu ich dielo patrí k tomu najlepšiemu, čo v našej literatúre máme. Nepríde vám to scestné rovnaké ako zhadzovanie sôch v súčasnosti? Delenie ľudí na bielych a čiernych? Bola iná doba. Prestaneme čítať, počúvať hudbu a pozerať sa na umelecké diela len preto, že ich autor bol alkoholik, spôsobil nehodu, rozviedol sa, arizoval alebo bol členom ŠTB? Kto je bez viny, nech prvý hodí kameňom. Ich dielo je nadčasové, kvalitné, umelecky na vysokej úrovni, má morálnu hodnotu aj odkaz. Koľko diel podobného razenia poznáte zo súčasnosti a môžete ich hrdo postaviť vedľa týchto tu s tým, že práve nimi ich možno nahradiť???

Ivana Horecká: Mám iný názor, zavedením autora do odporúčanej literatúry istým spôsobom daného človeka vyzdvihujeme, legitimizujeme aj s jeho činmi a úprimne si myslím, že Ondrejov si to nezaslúži. To nebolo žiadne náhodné pochybenie, čoho sa dopustil. Takže nie, ani symbolicky by som mu ten piedestál byť čítankovým autorom pre deti nedopriala. Druhá otázka znie, či to, že sa nám niečo zamľadá páčilo, je dostatočný argument pre výber literatúry pre súčasné deti (milovala som Troch pátračov, a moja dcéra už ani nie). A rovno priznávam, nesledujem už detskú literatúru, neviem, aké sú možnosti, ale veľmi neverím tomu, že nie sú. Zásadná otázka znie, aké ciele práve týmto výberom autorov a textov sledujeme a trošku sa obávam, že je to skôr tradícia než nevyhnutnosť.

Petronela Lehotská: Pochopiť ich skutky by sme mohli len vtedy, keby sme žili ich životom. Diela čítať nezávisle, vysvetliť možno starším žiakom pozadie, dobu, v ktorej žili.

Silvia Hajdúová: Keď som pôsobila v Základnej škole v Smolníku, urobila som literárnu nástenku spisovateľov, ktorí mali v daný školský rok výročie s názvom Na koho si spomenieme? Svoje výročie mal aj Ľudo Ondrejov. Napriek tomu, že oceňujem jeho Zbojnícku mladosť, som ho na nástenku nedala práve z dôvodu akéhosi negatívneho hrdinu, keďže arizoval a v spoločnosti vtedy hrozivo zaznievali výkriky neonacizmu. To sa však nepáčilo môjmu kamarátovi z literárneho klubu, pretože jeho najobľúbenejším spisovateľom je práve Ľudo Ondrejov, ktorý ním aj navždy zostane. Do krvi sme sa pohádali a dodnes sa nerozprávame. Snažila som sa mu vysvetliť, že dielo, ktoré vytvoril má svoju kvalitu i literárnu hodnotu. Nemala by som problém odučiť hodinu o tvorbe Ľuda Ondrejova. Dokonca si myslím, že s postavou Jerguša Lapina by sa žiaci aj dnes mohli stotožniť. No na nástenku nepatrí, lebo v základnej škole je dôležitá výchovná zložka. Ľudí, ktorých takto vyvesíme, sú hodní nasledovania, a to vo všetkých smeroch. Nemala som svedomie vyvesiť na obdiv človeka, kvôli ktorému zomreli iní ľudia. Rozhodne si však myslím, že diela Zamarovského, Mórica i Ondrejova treba čítať, veď sú to úžasné texty a tie nemôžu za svojich „literárnych otcov“. Aj oni boli len ľudia a robili chyby. No určite by som žiakom povedala o nich aj to negatívne. Informovala by som deti o tom, v čom boli geniálni, no aj o tom, v čom možno po ľudskej stránke z nášho pohľadu zlyhali.

Kvetka Jonasova: Ja netuším, prečo boli v ŠTB, prečo sa stal arizátorom. Stačí pozrieť Obchod na korze a už sa ináč dívam na arizátorov. A v ŠTB boli mnohí z donútenia, vyhrážali sa, ak nepodpíšu. A mnohí, čo aj vedome boli. Nevieme o tom, mnoho sa skartovalo. A počas dejín to zrejme bolo rovnako. Vždy niekto zle robil. Navyše, ako sledujem v mnohých dielach, hlavný hrdina v dobe totality vystupoval ako kladný a dnes už záporný... Tak najdôležitejšie je z hľadiska literatúry hádam dielo, čo napísali. A

spomenúť sa môže aj to, čo mu vyčítajú ako občanovi v tej dobe. Ale súdiť a odsúdiť za konanie v dobe minulej by som asi, byť učiteľom SJL, nevedela.

Danka Kubičková: Nielen ich diela, ale aj ich osobné príbehy sú odrazom doby, v ktorej žili. Je veľkým zjednodušením povedať, že boli v ŠTB, a preto sú aj z umeleckého hľadiska úplne diskvalifikovaní. Žiaci by mali poznať fakty a naučiť sa z toho, že život nie je čierno-biely.

Edita Kroľová: Dúfam, že doba pálenia kníh sa už nikdy nevráti. Myslím si, že hodnotné diela spomínaných autorov by mali byť prístupné pre našich študentov. Ich súkromný život ťažko v dnešnej dobe posudzovať, lebo nič nie je čierno-biele a nepoznáme všetky okolnosti ich vtedajšej situácie. Ešte chcem podotknúť, či je v poriadku, že istý minister súčasnej vlády je tiež registrovaný ako agent ŠTB. Tomu je to tolerované? A ten sa so Zamarovským ani zďaleka nedá porovnať!

Lydka Ferdinandyová Fecaninová: Tajná služba je prirodzenou súčasťou každého politického systému tu aj v zahraničí od nepamäti. Každá doba potrebuje informácie, aby sa vedelo včas zasiahnuť. Aj v súčasnosti sa sleduje, kto, čo, kedy povedal a mnohí ľudia sú postihnutí za svoje názory, hoci nie ako politickí väzni. Tak sa prestaňme hrať na stelesnenú nevinnosť. Milo Urban bol redaktor Gardistu. A vôbec, máme právo hodnotiť ich život a činy? Tiež sme poplatní dobe, v ktorej žijeme a myslíme si, že konáme tie najsprávnejšie veci. Odkiaľ beriete presvedčenie, že obhajujete správnu skupinu ľudí?

Ivana Horecká: Takto sa opýtam - keby sme sa teraz ocitli v dobe a krajine, kde ja by som bola privilegovaná vrstva, vzdelaný, spoločensky uznávaný človek a vy by ste patrili do tej, ktorej sú odňaté občianske i ľudské práva a ja by som si zo svojej pozície vzala váš majetok a požiadala vládu, aby ma zbavila členov vašej rodiny (nemusím hádam vysvetľovať ako), stále by ste relativizovali a ak by ste prežili, hovorili by ste svojim vnúčatám, že ma majú chápať, lebo taká bola doba a všetko je subjektívne? Lebo presne toto Ondrejov urobil. Odporúčam návštevu Múzea židovskej kultúry v Bratislave a popýtať sa na osud Steinerovcov. Ešte by som dodala, že nie vedome pod tlakom nejakých okolností, ako to tu niektorí naznačujú, ale vedome a zisťne s cieľom získať ich majetok. Málo sa o tom hovorí, málo sa o tom vie a dosť to ukazuje, ako ťažko sa vyrovnávame s vlastnou históriou a jej zabehnutými idolmi.

Lydka Ferdinandyová Fecaninová: A poznáte interpretáciu z jeho strany? Ja nie. Preto si nedovoliť súdiť ho. Tak, ako nebudem súdiť K. Čurdu, ktorý zradil parašutistov, čo boli zapojení do atentátu na Heydricha. Po tom, čo som videla Lidice a čosi som si o tom prečítala, neviem, ako by som zvládla mučenie a zodpovednosť, že na môj čin doplatia životom moji blízki. Teraz nemám na mysli Ondrejova. Nepoznám jeho životný príbeh, preto nebudem hodnotiť jeho činy. Ak vám ako človek prekáža, nečítajte a neučte jeho texty, prípadne jeho dielo nespájajte s naturizmom, ktorý bol únikom od reality 30-ych rokov (aspoň tak to vysvetľujú učebnice).

Anna Tomašurová: Ak odčleníme dielo od autorského a literárneho kontextu, podáme neúplnú informáciu. Tu je práve možnosť poukázať na zlo tejto doby na konkrétnom príklade (autorovi), neidealizovať ho ako v socialistickom realizme.

Zuzana Martišková: Výnimočnosť týchto autorov v ich nosných dielach (tých najlepších) je práve v tom, že sa dokázali odosobniť od doby aj osobného života, názorov, politického presvedčenia, sympatií k

tomu či tamtomu a dokázali vytvoriť dielo nadčasové. V tom je ich talent aj umenie, ktoré ja napríklad obdivujem. Nebudem ich odsudzovať, nešla som v ich topánkach ani jeden krok, nemám na to právo. A ani dnešok mi ho nedáva. Umenie by malo zostať umením. A na osobný život sa pozrieť aj cez okuliare tej doby. Objektívne. Nepodsúvať žiakom vlastný subjektívny názor ako jediný správny a platný. Mladí ľudia si budú vedieť utvoriť vlastný názor, ale ak im automaticky odsúdime dielo za hriech autora v úplne inej oblasti, pochybujem, že nám to zožerú aj s navijakom. Dosiahneme presný opak. Viete, ako som raz donútila celú triedu prečítať si knižku Kto chytá v žite? Prišla som do triedy s knižkou, hodila ju s dešpektom na stôl a povedala: „Debil, čo to napísal, debil, čo je hlavná postava a aj ten, čo to čítal!“ O dva dni tridsať maturantov malo knihu prečítanú! A potom sme týždeň o nej naozaj kvalitne diskutovali. Ale bol tento postup správny??? Nepríde vám to teraz s lynčovaním týchto pánov rovnaké?

Andrea Benianová Kreperátová: No ja mám asi názor z iného súdka. Ukazovať žiakom, aké je to dielo nádherné, a pritom ten človek poslal na smrť židovskú rodinu, to je pre mňa silno cez čiaru. Je mi jasné, že spisovatelia sú len obyčajní smrteľníci, nie sú žiadni anjeli, môžu byť rozvedení, majú milenky, klamú, kradnú, fičia na tráve... Všeličo sa dá pochopiť, ale piatakom či šiestakom o tom budem vykladať len veľmi opatrne.

Stano Standard Kamenčík: K téme pridávam dva odkazy: 1) zborník „Kolaborácia a odboj“ s kapitolou o umeleckej kolaborácii (s. 149 - 180): <http://www.forumhistoriae.sk/.../files/kolaboracia.pdf>. 2) stručný prehľad slovenských spisovateľov, ktorí sympatizovali s fašistickým režimom slovenského štátu (ešte by som doplnil napr. Dilonga): <https://fici.sme.sk/.../arizatori-aj-antisemiti-tito...> Ak dané dielo nie je poznačené ideológiou, ktorá by ho deformovala, a má umeleckú hodnotu, treba ju žiakom sprostredkovať. Prítom by sme mali predstaviť autora aj s jeho chybami, nech si žiak dotvorí celistvý obraz danej doby. Rád žiakom vysvetľujem zložitý osobnostný i umelecký vývin napr. Tatarku, Mňačka či Válka.

Iveta Kováčová: Z prednášky na vysokej škole si pamätám myšlienku: Každé literárne dielo odráža dobu, v ktorej vzniklo.

Ol'ga Červeňanská: A ja si pamätám na našich vysokoškolských pedagógov literatúry (študovala som ruský jazyk), aby sme sa nebáli povedať aj to, čo sa nám na diele a na ich autorovi NEpáčilo. Hoci to bolo v čase normalizácie, veľmi sme oceňovali takýto prístup. O to viac by to malo platiť dnes.

Nad'a Wormbook Černická: Autori reprezentujú nejaké historické obdobie a z neho vychádzajúcu skúsenosť. Sú ovplyvnení aj negatívne. Prestaneme teraz učiť nemeckých spisovateľov, lebo fašizmus? Alebo tých, čo tvorili v socializme? Pokiaľ sa ideológia nepremietla do diela. Podobne by sme mohli vnímať Válka, písal krásnu poéziu, ale aj zbierku Slovo a ako minister kultúry SR nepomohol mnohým spisovateľom. A naopak, počúvať ho bolo radosťou.

Jurai Gonšor: V mnohom je kánon literárnych diel zaseknutý pred rokom 1989. V mnohom sa tu odráža obľúbenosť autora z detstva autora učebníc či všemožných tvorcov rebríčkov.

Jarka Juríková: Čítať, ale aj povedať pravdu o ich živote. Inak, mnoho autorov malo zaujímavé a mnohokrát kontroverzné životy. Napr. Tolstoj údajne týral manželku.

Oskár Gajdoš: Pre mňa je najneprijateľnejší Ondrejov, ktorý úplne vedome poslal na smrť celú rodinu.

Anka Rybárová: Myslím, že každá doba by mala dať do popredia krásne diela svojej doby i hrdinov. A tiež zrekamovať a nezabudnúť na krásne diela tých, ktorí v bývalej ére mohli mať svoju tvorbu len v šuflíku. Nemyslím si, že spomenutí autori boli jediní, ktorí stáli za zmienku. Spoločnosť mala svoje dôvody, prečo boli na výslní. Zadarmo to nebolo. Možno za predaj svedomia.

Peter Gregorik: Dilong písal v emigrácii oslavné básne na Tisa a Slovenský štát, Beniak napísal, že Hitler je priateľom Slovákov, Válek, že Komunistická strana ho učí, ako sa stať človekom, Milo Urban bol redaktorom nacistického Gardistu, ako už bolo spomenuté...

Szilvia Pejsa Kocsis: Áno, literárne diela hodnotíme predovšetkým z literárno-estetického hľadiska. Ale rovnako dôležité je zaradiť autora aj do historicko-spoločenského kontextu, a priblížiť tak deťom osobnosť autora komplexne s prihliadnutím na jeho morálne a ľudské kvality (nielen na umelecké). Nie nadarmo sa hovorí, že spisovatelia sú svedomím národa. Spisovateľov, ktorí dobrovoľne kolaborovali s fašistickým alebo komunistickým režimom, musíme hodnotiť kriticky, inak skízneme do toho, že sami budeme ospravedlňovať zločiny nedemokratických režimov.

Kristína Homolová Luptáková: Rozhodne na nich nezabudnúť, ich diela sú zväčša krásne a podnetné. Hoci pokračovania Zbojníckej mladosti osobne veľmi nemusím. Starším žiakom (8. - 9.) určite vysvetliť aj ich život a skúsiť hľadať jeho odraz v ich tvorbe, ak tam je viditeľný. Osobne si neviem predstaviť učiť SJL alebo DEJ na ZŠ alebo SŠ a nespomenúť prínos Zamarovského, Ondrejova a Morica do literatúry. A nezabudnime aj na vetu: Nesúď, ak nechceš byť súdený. Rozhodne sa ich nezastávam, ale pohnútky k ich činom nepoznám a hoci ja by som zrejme konala inak, bolo by podľa mňa chybou zavrhnúť ich diela, pokiaľ sú hodnotné a nesú dobré posolstvo (hovorím o dielach, nie autoroch). Bez Zamarovského si neviem literatúru predstaviť, priniesol do slovenskej tvorby nové hodnoty. Ale Ondrejov ani Moric nie sú až takí velikáni.

Jana Marcinčinová: Ja už roky riešim túto dilemu v sebe a prišla som k záveru, že ak je dielo naozaj umením, stáva sa samostatnou entitou a žije si svoj samostatný život pre prijímateľov krásy. Akoby sa odtrhlo od svojho tvorca, ktorý bol ako umelec len kanál, ktorým k nám prišla krása. Žiakom, samozrejme, vždy tieto informácie o autorovi podám, ale iba ako doplnok. Pri Ondrejovovi napr. uvediem, že Zbojnícku mladosť napísal ešte predtým, než...

Dagmar Kolevová: Nie sme barbari, aby sme pálili literárne diela. Ja rada učím Mihálikove dialógy - Za rúčky a pod. A vždy spomeniem, že debutoval s Anjelmi, ale potom prebehol k Plebejskej košeli. Vysvetlím dve doby. A deti vždy pochopia tú zmenu v „myslení“ autora. Dokonca ich baví práve toto pozadie a chcú o našich dejinách vedieť viac.

Martin Štreba: Zamarovský (neviem podrobnosti o jeho spolupráci s ŠTB) je výnimočný autor aj v širšom európskom kontexte. Moric - priemerný autor, priemerný komunista. Ondrejov - skôr preceňovaný autor, jeho arizačné správanie je odsúdeniahodné.

Grace Von Trier: Nás učili trebárs dielo, toto a toto sú na ňom znaky toho a toho smeru, žánru, blablabla. Nikto nám ako študentom netvrdil, že autor je čistý anjel. Autori boli rôzni, lebo sú ľudia. Koľkí odporcovia homosexuálov ani nevedia, že knihu, ktorá sa im páči, napísal homosexuál. Alebo aké mal politické názory, možno k tým jeho protichodné, či svetonázor, vierovyznanie atď. Či holdoval drogám, alkoholu alebo iným veciam, s ktorými by daný čitateľ možno nesúhlasil. Nie vždy sme sa učili o diele a jeho znakoch, odkaze, alebo minimálne o autorovi a hodnotiacom stanovisku k nemu. Ak sa dané dielo dá vhodnejšie nahradiť, nech nahradia, ak však najlepšie prezentuje danú estetiku, odhliadla by som od autora. Sú diela, ktoré sa učia a boli napísane pod vplyvom drog či alkoholu, či dokonca psychickej poruchy. Málokedy to bežný konzument zistí. Tak futurizmus samotný trebárs hlásal, že vojny sú očista sveta a múzeá treba ničiť. A naďalej sa o ňom učí. A kopec iných príkladov.

Oskár Gajdoš: Aký máte názor na to, že napríklad taký Fraňo Kráľ úplne zmizol z učiva ZŠ? Myslím si, že napríklad Čenkovej deti podávajú celkom zaujímavý pohľad na život v danej dobe. On zmizol, Ondrejov ostal. Je to v niektorých prípadoch škoda. Len opäť je tu fakt, že bol komunista.

Ľudmila Šupáková: No, toto je náročná téma. Otázky mnohé, ťažké, odpovede náročné. Niekedy jasná a jednoznačná odpoveď neexistuje.

Lucia Miglierini: Ja som sa už o dielach socialistického realizmu podrobne neučila, ale chápem to asi tak, že aj autor s nie práve najlepším životom/hodnotami môže napísať schopné dielo. Starším žiakom určite vysvetliť, ale diela ako také by som nezatracovala. Niečo podobné som si minule uvedomila v súvislosti s pionierskymi tábormi (prechádzala som sa okolo jedného schátraného). Hoci komunistickú ideológiu a jej kruté praktiky voči odporcom režimu schvaľovať nemožno, predsa len niektoré veci boli pravdepodobne relatívne podnetné a nadčasové, aspoň podľa slov tých, ktorí ich zažili. Z podobného súdka je aj spartakiáda a iste by sa toho našlo viac.

Ján Papuga: Máme mnoho svetových i slovenských umelcov, ktorí majú kontroverznú minulosť. Už menej takých, čo podnietili vraždu. Najdôležitejšie je, aby mal odborník - pedagóg - ujasnený postoj nie iba k dielu autorov, ale aj k ich činom. Aby sa nestalo, že informácie o ich živote účelovo zatají. Pri vyučovaní je pre mňa dôležité hovoriť o kontexte živote umelca, ale aj o kontexte diela. Niekedy sú to podobné kontexty, niekedy sa rozchádzajú. Pravdou je, že väčšina zo spomínaných autorov sa nachádza v čítankách, nie sú však medzi tzv. povinnými dielami. Tie napr. základná škola ani nemá určené. Ukážky z diel diskutovaných autorov sa síce vyskytujú v učebniciach literatúry, no pokojne sa môžu vynechať, keďže nie sú povinné, sú len textom na čítanie, na rozbor, na literárnu výchovu. A je na učiteľovi, resp. predmetovej komisii, či chce literárne (aj inak) vychovávať žiakov prostredníctvom textov kontroverzných autorov, či si ich zaradí do vyučovania. Osobne by som sa odučenia kontroverzií neobával, pretože práve rôzne zlé skutky umelcov môžu rozvinúť zaujímavé a užitočné diskusie o rôznorodých nadpredmetových témach (komunizmus a sloboda, fašizmus, alkohol, drogy, prostitúcia a pod.). Avšak, na stredných školách medzi povinných autorov patrí napr. M.Válek. Napriek tomu, že bol zanietený komunista. Paradoxne, je to autor, ktorý ak by nebol významný funkcionár, mal by problémy s publikovaním za komunizmu, keďže jeho emblematické básne sú hypermoderné a majú ďaleko od požiadaviek socialistického realizmu. Kto však pozná okolnosti jeho života, vie aj o tom, že mnohým autorom aj pomohol, nie iba uškodil. Pri Ondrejovovi je takéto vyváženie priam nemožné, keďže vydal rodinu do spárov istej smrti. Sú tu dve možnosti: nevenovať mu žiadnu pozornosť alebo venovať mu pozornosť komplexne, vrátane jeho odsúdeniahodného činu, hoci jeho pohnútky nepoznáme. A rozvinúť so žiakmi diskusiu o holokauste. Cenzurovať mnohé hodnotné diela od autorov s problémovým životom nie je podľa mňa odborným prístupom rozhladeného pedagóga. Kvalita literárneho diela nemusí

súvisieť so životným postojom umelca. A pedagóg by to mal rozlišovať, pomenovať a využiť v prospech etického a literárno-výchovného pôsobenia na žiakov.

*Pripravil: PhDr. Ján Papuga, PhD.
Bratislava-Rača
janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk*

VYJADRENIE LITERÁRNEJ VEDKYNE IVICE HAJDUČEKOVEJ K TÉME ANKETY

Pred rokmi, tesne pred štátnicami, som zažila na vysokej škole odkrývanie tzv. bielych miest v slovenskej literatúre. V rámci „nežných“ návratov som sa dozvedela o Katolíckej moderne, Andrejovi Žarnovovi, Ladislavovi Mňačkovi, o Václavovi Havlovi či o beatnikoch, Alexandrovi Solženicynovi, Borisovi Pasternakovi a iných, ktorí skončili „na indexe“ a z knižníc zmizli kdesi v trezoroch a v tmavých kútoch skladov. Odvtedy si kladiem otázku, či bolo potrebné toľkých autorov „absolútne zakázať“, veď súdny človek si vie utvoriť názor sám – názor na umeleckú kvalitu diel, lebo o tú v literatúre a v jej genéze ide. Potom prišla ďalšia vlna spochybňovania – prehodnocovali sa autori socialistického realizmu. Na misku váh sa ocitli Laco Novomeský, Miroslav Válek... Zdá sa, že história, či skôr ideológia, nám do literatúry vnášala napätie a my, ako vidieť, stále prehodnocujeme. Raz sú to ľudia čo zlyhali, inokedy diela, ktoré nedozreli. Ako ďalej? Nezamlčujme. Poučme sa z vlastnej histórie, z reálnych aj fiktívnych osudov a tvorme z prítomnosti „vlastné“ dejiny. Bez tieňov – pôjde to?... Asi takto to vidím cez skúsenosť čitateľky aj bývalej stredoškolskej učiteľky.

Z pohľadu literárnej vedkyne a didaktičky literatúry môžem vysloviť odporúčanie: upuštme konečne od pozitivistického sociologizmu a historizmu, v ktorom bol osobnostný profil autora dôležitejší než samotný literárny text. Na nástenky dajme práce žiakov z tvorivého čítania, ich literárne ohlasy, odporúčania a spisovateľov spojme vždy s literárnym prínosom, lebo ten je určujúci pre zaradenie autora do systému a dejín literatúry. Dajme prednosť historickej poetike, veď „literárne myslenie“ sa vyvíja, je dôkazom kultúrnej vyspelosti národa, vzdelanosti tej-ktorej spoločnosti. Nie mimoliterárna skutočnosť, ale literárny text je tou hodnotou, ktorá čaká na svojho čitateľa. Ponúkajme zážitok z prečítaného, formujme vzťah žiakov k literatúre a cez ňu ku kultúre, aj keď jej produkty neraz svedčia o etických či umeleckých zlyhaniach. Knihy sú estetickou skúsenosťou, ktorá má obohacovať, roztvárať nové obzory a pripraviť na život, ktorý má svoje úskalía. Bez nich to predsa nejde. A žiaľ, ani bez etických dilem. Pestujme v žiakoch cit pre mieru a schopnosť vybrať si tak, aby sa za svoje rozhodnutie nehanbili.

Na margo osobného príbehu Ľ. Ondrejova dodajme, že svoje výčitky utápal do konca života v alkohole. Hlas vlastného svedomia bol spravodlivý. Nerozvážnosťou ublížil sám sebe viac, ako si myslíme. Aj to je svedectvo literatúry. A Fraňo Král z centra pozornosti školskej praxe vypadol „en bloc“, lebo jeho tvorba neuniesla kritický súd. Bol, v prevažnej časti svojej tvorby, živým príkladom čierneho videnia skutočnosti, tzv. schematizmu, tak typického pre socialistický realizmus. No to sa tak osobito vpísali do jeho tvorby zážitky z detstva, ale najmä túžba už nikdy nezažiť biedu. Do tretice: Miroslav Válek je živým príkladom človeka, ktorý bol vo vedení, a popri plnení „úloh strany“ zachraňoval. Veď vďaka nemu sa Milan Rúfus nestal ďalšou „slepou škvrnou“ v dejinách slovenskej literatúry.

Literatúra je bohatá na podobné osudy, ktoré v nás prebúdzajú ľudskosť a ukazujú, kde je miera „odsúdenia“ či „zvelebenia“, kde podstata slova a jeho literárnej krásy.

VYJADRENIE LITERÁRNEHO VEDCA VILIAMA NÁDASKAYA K TÉME ANKETY

Vyraďovanie autorov na perifériu záujmu, vrátane toho školského, je témou vždy aktuálnou. Neexistuje žiadny univerzálny rozsudok, akým spôsobom k nej pristupovať, či už je autor kontroverzný kvôli svojej životnej, politickej, spoločenskej pôsobnosti, alebo kvôli obsahu svojich diel. Najprecíznejšie odporúčanie je tu však najmenej použiteľné: Keďže literárny (a v širšom zmysle spoločenský) život tvoria všetci autori a autorky, mali by sme venovať pozornosť čo najväčšiemu množstvu. To však nie je možné – obraz literatúry a jej vývinu vo vyučovacom procese by sa mohol preto vytvárať na základe kombinácie umeleckej a hodnotovej platnosti, historickej relevantnosti a niečoho, čo možno skrátka nazvať atraktivnosťou. Poslednými dvomi spravidla kontroverzné spisovateľské osobnosti už od podstaty disponujú – ošemetné je to s onou umeleckou hodnotou.

V predkladanej ankete sa ako príklady takých spisovateľov vyskytovali mená ako Ľudo Ondrejov, Miroslav Válek, Milo Urban, Fraňo Král, Vojtech Zamarovský, Rudo Moric, Ladislav Mňačko či Dominik Tatarka. Tento zoznam by však mohol veľmi pohodlne pokračovať do rôznych zákutí a období slovenskej literatúry. Dôvod je prostý – na každého spisovateľa, tak ako na každého iného človeka, možno nájsť niečo politicky, názorovo, ľudsky a v neposlednom rade aj umelecky diskvalifikujúce. Tieto okolnosti netreba v žiadnom prípade obchádzať, autorov vyradovať a hodnotu ich diel podceňovať. Literatúra je z nemalej časti aj príbehom ľudí, ktorí ju tvoria – a ich príbehy neraz zastupujú príbeh spoločnosti ako takej. Samozrejme ide v pravom rade o literatúru – ak sú diela menovaných autorov považované za umelecky vhodné, ich životopisy by mali byť odvodeným čítaním kontextu diela a doby. Radosnou správou pre učiteľov a žiakov je, že neraz sú autori zásadných diel našej literatúry predurčení ku kontroverzii.

V neposlednom rade treba byť citlivý na to, čo je vôbec kontroverzné. Možno považovať za kontroverziu, ak bol spisovateľ v 50. rokoch rádovým komunistom? Ak zastával v 19. storočí ideu panslavizmu? Ak je o autorovi známe, že bol domáci násilník? Ak bol ateista alebo náboženský fanatik? Ak spisovateľ spáchal samovraždu? Ak používa (-l) vo svojich dielach vulgarizmy? Čítať, vyučovať a diskutovať o týchto aspektoch literatúry neznamená automaticky ich schvalovať. Treba sa skrátka zmieriť s tým, že literatúru netvoria len texty – rovnako si treba uvedomiť, že autorov život nemusí byť určujúci pre jeho dielo. Svet je pluralitný, rovnako aj literatúra – v ideálnom svete by sme nemali ašpirovať na iný ako komplexný pohľad, ktorý zahŕňa všetko protichodné a sporné. To neznamená vylúčenie pozitívnych ľudských hodnôt – práve naopak, vytvára sa tým základ na ich konfrontáciu, zvýraznenie, osvojenie. Tak môžeme aj v dielach autorov naprieč politickým spektrom nájsť rôzne pozitívne a pozoruhodné hodnoty a umelecké kvality, ale rovnako aj negatívne. Jednoducho povedané: netreba odsúdiť dielo kvôli autorovi ani autora kvôli dielu – rovnako ani nekontroverzná autorská osobnosť automaticky nezaručuje pozoruhodné dielo. Zastierať si oči pred „kontroverznými“ spisovateľmi, rovnako aj pred kontroverznými kapitolami z ich životov, by znamenalo ochudobňovať sa o umelecké zážitky a ľudské i spoločenské poučenie.

Mgr. Viliam Nádaskay
Ústav slovenskej literatúry Slovenskej akadémie vied, Bratislava
viliam.nadaskay@savba.sk

Námety a inšpirácie

RICHARD PUPALA - ČIERNY ZOŠIT (INTERPRETÁCIA VYBRANÝCH POVIEDOK)

Úvod

Témou našej práce je interpretácia vybraných poviedok z knihy *Čierny zošit*, ktorej autorom je Richard Pupala. Dôvodom, prečo sme si na rozbor vybrali práve poviedky z tejto zbierky, je hneď niekoľko. Primárny dôvod je ten, že hororovú literatúru považujeme za fascinujúcu a od prvého momentu sme dostali nápad porovnávať tieto poviedky s textami veľikána hororovej literatúry, amerického spisovateľa Stevena Kinga. Jednotlivé spoločné znaky i odlišnosti budeme uvádzať pri interpretácii konkrétnych poviedok. Poviedky boli zväčša krátke a zväčša negativisticky ladené, čo nás však nijakým spôsobom neprekvapilo, pretože už len samotný názov zbierky neprinášal pozitívne konotácie. Bez toho, aby čitateľ vôbec otvoril túto knihu, sa môže dovŕtiť, že s najväčšou pravdepodobnosťou pôjde o texty smutného charakteru. Hlavnými hrdinami sú rôzni čudáci, outsideri, dej sa odohráva na dedine i v meste. Pri čítaní týchto textov sme si často uvedomili, že odhliadnuc od rôznych mystérií, autor často nie je ďaleko od reality. Téma outsiderstva má veľké uplatnenie v slovenskej literatúre, a to ako v detskej, tak i v knihách pre dospelých čitateľov. Tieto postavy jednoducho žijú medzi nami, sú súčasťou nášho sveta a často sú odsúvané na okraj spoločnosti: „*O týchto nešťastných, ale tak veľmi skutočných postavách Richard Pupala naozaj píše. Nie o strašidelných bábkách a zrkadlách. Lepšie než žánrovým rekvizitám totiž rozumie ľuďom. Napríklad mladej mestskej „lúzerke“ Mire z poviedky Starostlivosť, ďalšej plnokrvnej ženskej postave tejto knihy. Ona, i keď celkom obyčajná, je vlastne oveľa zaujímavejšia než všetky tie záhadné duše bez tela, ktoré sa okolo nej tak tajomne hmýria. A podobne je to aj s ďalšími postavami tejto knihy.*“¹

V poviedkach zbierky *Čierny zošit* prichádza k opakovanej kolízii životnej skutočnosti so žánrovou neskutočnosťou. Občas ešte panuje stereotyp, že ak niekto trpí psychickou poruchou, prípadne sa akýmkoľvek spôsobom líši od ostatných, respektíve vyčnieva z bežného priemeru, automaticky je považovaný za nebezpečného človeka, od ktorého treba utekať. Typickým outsiderom v románovej tvorbe Stevena Kinga je napríklad aj Carrie, postava z rovnomenného románu, ktorý bol zároveň aj autorovým debutom. Ide o štrnásťročné dievča, ktoré vychováva až fanaticky nábožensky založená matka a v škole ju neustále šikanujú jej spolužiaci. Práve detstvo, rodinné prostredie a šikana bývajú základným determinantom neskorších porúch správania. Nešťastné obeť sa väčšinou rozhodnú, že sa pomstia okoliu za svoje utrpenie, čo často končíva tragédiou veľkého rozsahu. Presne tak, ako vo vyššie spomenutom románe Stevena Kinga. Poviedky v zbierke *Čierny zošit* sú písané takým štýlom, že už od začiatku, po prečítaní prvých dvoch-troch strán, je čitateľovi jasné, že sa budú diať záhadné a strašidelné veci. Jedna poviedka s názvom *Bábika*, v ktorej je reflektovaný alkoholizmus a s ním spojené domáce násilie, má otvorený koniec a čitateľ si kladie otázku, či sa v nej schyluje k vražde. Stali sa totiž podobné prípady, keď dlhodobo týraná manželka nakoniec svojho manžela zavraždila. Kniha nás oslovila aj preto, lebo je písaná pútavým štýlom, ktorý necháva čitateľa v napätí až do úplného konca. Túto zbierku však neodporúčame čítať čitateľom so slabšou povahou. Autor v zbierke využíva jednoduchý slovník, miestami aj vulgarizmy (dogrcal, došťal...).

---

¹ DAROVEC, Peter. 2017. *Kniha týždňa : Nebáť sa a čítať*. Dostupné online : <https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/446006-kniha-tyzdna-nebat-sa-a-citat/>

„Atmosféra hustne pomaličky a zrazu ste obalení niečím desivým. Silu jeho príbehom dodáva aj prostredie – buď sa odohrávajú v Petržalke, ale môže to byť hocijaké slovenské sídlisko, alebo v malých mestečkách, presne takých, ktorých atmosféru tiež dobre poznáme. Sú to dva Pupalove svety, ktoré sú mu blízke, v ktorých žil alebo žije, a ktoré akoby ho fascinovali.“¹

1. Interpretácia poviedky Nožik so žltou rúčkou

V prvej poviedke zbierky *Čierne zošit* sa stretávame s postavou matky, ktorá trpela vážnou psychickou poruchou.

„Hneď v úvodnej vete poviedky sa objaví tajomná postava, ktorá má „tvár starého dieťaťa, perličky zúbkov v širokom úsmeve...“ V závere poviedky v tejto postave spoznáme hororového „mužička“, ktorý Ivanu nabáda na vraždu vlastného dieťaťa.“²

V úvode interpretácie musíme skonštatovať, že všetky postavy, a to nielen v tejto poviedke, sú mimoriadne svojské. Psychická porucha Ivany, matky trojročného Kristiána, je determinovaná viacerými faktormi. Ivana totiž vyrastala v detskom domove, pretože otca nikdy nepoznala a jej matka bola alkoholička, mohlo ísť aj o výčitky svedomia kvôli tomu, že po otehotnení chcela podstúpiť interrupciu. Chvíľu sme sa domnievali, že trpí paranojou, prípadne schizofréniou, keďže sa stávalo, že počula rôzne hlasy a mala halucinácie. Takéto a podobné stavy sú základnými symptómami týchto spomínaných chorôb. Je nutné podotknúť, že ani vzťah s panovačným manželom, ktorý bol pod neustálym vplyvom svojej matky, jej na psychickej pohode tiež nepridával. Jej manžel Ivan pracoval v Čechách, a keď prišiel domov, tak to vždy skončilo hádkou, pri ktorej došlo aj k fyzickým útokom. Vyčítal svojej manželke, že sa nestará o syna, o domácnosť, zatiaľ čo on musí ťažko pracovať na stavbe, aby zabezpečil chod celej rodiny. Na svoju manželku sa pozerá tak trochu zvrchu, považuje ju za menejcennú. Ivana je však veľmi prostoduchá a naivná, preto svojho manžela oddane miluje a dehonestácie z jeho strany neberie ako urážku, skôr si ich pripúšťa ako pravdivé. Veľmi zaujímavou postavou je aj ich sused Kliment. Ide o čudáka, samotára, ktorý kedysi pôsobil ako učiteľ anglického jazyka. Priateli sa s Ivanou a občas jej chodia strážiť syna, čo sa Ivaninu manželovi vôbec nepáči. Na strašidelnosti a napätí tejto poviedke pridávala najmä gradácia deja v tých prípadoch, keď Ivana videla poskakovať mužička v červenej čiapočke, ktorý jej prikazoval, aby zabila svoje dieťa. Zopár takých prípadov sa už stalo, keď matka zavraždila svoje dieťa a tvrdila, že konala na pokyn mužička v červenej čiapočke. Aj takéto veci sú, žiaľ, realitou, lebo z medicínskeho hľadiska vieme, že sa po pôrode u žien môžu vyskytnúť rôzne psychické problémy. Halucinogénne predstavy mužička v červenej čiapočke môžu byť spôsobené aj extrémnou únavou a vyčeranosťou. Niektorí recenzenti považujú túto predstavu mužička skôr za komický prvok, na nás to však nepôsobilo komicky ani len náhodou. Ivana je však postavou, o ktorej sa bez akéhokolvek nadhľadu môžeme vyjadriť, že sa jej v živote naozaj absolútne nič nepodarilo a vo všetkom mala smolu. Prekvapujúci na tejto poviedke bol záver. Do posledného okamihu sme si mysleli, že zavraždí svoje dieťa nožikom so žltou rúčkou, avšak nestalo sa tak. Samovražda, ktorú spáchala preto, aby ochránila svoje dieťa, bola v tomto chápaní a v tejto situácii hrdinským činom. Aj napriek vážnej psychickej poruche táto matka radšej volí vlastnú smrť, akoby mala smrteľne ublížiť svojmu dieťaťu. Táto poviedka, ako aj iné poviedky z Pupalovej zbierky, je o osobe, ktorá jednoducho nezvládla svoj vlastný život.

„O Ivane sa tu ironicky hovorí ako o „Médei z Hnúšte“. Vysoká antická tradícia sa komicky dostáva do súvislosti s tou najobyčajnejšou slovenskou realitou; tragédia sa touto iróniou síce banalizuje, ale nestráca pritom nič zo svojej tragickosti.“¹

¹ GEŠVANTNER, Mário. 2017. *S hrôzou treba zaobchádzať opatrne*. Dostupné online : <https://dennikn.sk/893964/s-hrozou-treba-zaobchadzat-opatrne/>

² DAROVEC, Peter. 2017. *Kniha týždňa : Nebáť sa a čítať*. Dostupné online : <https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/446006-kniha-tyzdna-nebat-sa-a-citat/>

Text tejto poviedky nám pripomenul jednu poviedku zo zbierky s názvom *Bezhviezdna tma*, ktorej autorom je Steven King. Konkrétne poviedku, ktorá sa volá *1922*, pretože udalosti v nej opísané sa mali odohrať v tomto roku. Hlavnou postavou bol muž, farmár z istej americkej dediny, ktorý zavraždil svoju manželku a jej mŕtve telo hodil do studne. Desivosť príbehu dodávajú najmä naturalistické opisy vykonania vraždy a opisy mŕtveho tela manželky ležiaceho na dne studne, ktoré sa rozkladá a obhrýzajú ho potkany. Muž, ktorého začnú prenasledovať výčitky svedomia, trpí halucináciami, kde neustále vidí tieto potkany, čo ho nakoniec privedie k samovražde. Poviedka *Nožik so žltou rúčkou* sa od ostatných odlišuje aj väčším rozsahom.

2. Interpretácia poviedky *Domček*

V poviedke s názvom *Domček* sa stretávame s postavou invalidného dôchodcu Klíma, ktorý je trochu mentálne zaostalý. Dej poviedky je situovaný do Bratislavy, konkrétne Petržalky. Čiže máme pred sebou príbeh typického outsidera, ktorý je terčom výsmechu svojho okolia. Negatívne reakcie na jeho osobu sú spojené aj s tým, že nedodríava základné hygienické návyky. Býva v jednej domácnosti so svojou sestrou a neterou, pričom neter sa zaňho veľmi hanbí. Obe sa k nemu správajú nepríjemne a zrejme aj sestra berie starostlivosť oňho len ako nutnú povinnosť. Nie sme si istí, či ich treba za to odsudzovať, pretože si vieme predstaviť, že žiť v jednej domácnosti s takýmto človekom musí byť naozaj extrémne vyčerpávajúce a stáva sa, že jednoducho povolia nervy. Problematika mentálne zaostalých je tiež dnes aktuálna, veď medzi nami žije veľa podobných typov ľudí, ako bol hlavný hrdina tejto poviedky. V podstate sa s takýmito ľuďmi denno-denne stretávame, len si to častokrát neuvedomujeme. Typickou črtou Klíma je aj to, že vyberá z kontajnerov rôzne haraburdy, ktoré doma skladuje. Takýto spôsob „zberateľstva“ je tiež považovaný za psychickú poruchu. V krčme dostáva pár drobných a malé pivo za to, že poutiera stoly a pomôže poupratovať. Vo väčšine prípadov ide o neškodných ľudí, ktorí sa motkajú po sídlisku a stávajú sa terčom výsmechu zo strany iných ľudí. Na poviedke nás zaujala aj tá hrozná nenávisť zo strany jeho netere. Kládli sme si otázku, čo také hrozné jej mohol urobiť. Neskôr sa to vysvetlilo – neter ho vinila za rozpad svojho vzťahu. Jej priateľ totiž Klíma poznal, ako aj každý v okolí, avšak nevedel, že je to jej strýko. Dozvedel sa pri náhodnom stretnutí počas nočnej návštevy u nich v byte. Táto skutočnosť ešte viac prehĺbila nenávisť a odpor netere voči Klimovi. Záver tejto poviedky je, že Klíma jednoducho zmizol bez stopy... Pravdepodobne pod vplyvom stavov, ktoré vyvolávala psychická choroba a občasné popíjanie alkoholu, sa niekam vybral a už sa nikdy nevrátil a po čase aj polícia po ňom zastavila pátranie. Vyvstáva otázka, prečo ho jeho sestra neumiestnila v ústave s odbornou starostlivosťou, keďže jej Klimova prítomnosť v byte bola len ťarchu. Pravdepodobne preto, lebo dostával invalidný dôchodok, ktorý mu sestra vždy celý zobrala. Čiže je to tiež smutná realita, kedy je (ne-)starostlivosť o starých, chorých a opustených ľudí podmienená financiami (starecký dôchodok, invalidný dôchodok, rôzne opatrovateľské príspevky). Ľudia ako Klíma majú jednoducho svoj svet, v ktorom si žijú aj napriek tomu, že okolie ich vníma negatívne.

3. Interpretácia poviedky *Starostlivosť*

V téme starostlivosť o opustených ľudí zostaneme aj poviedke so významným názvom *Starostlivosť*. Hlavnou hrdinkou je mladá rebelka Mira, ktorá sa rozhodla odísť z mesta a pracovať ako opatrovatelka starých ľudí. Možno povedať, že táto poviedka nás oslovila najviac zo všetkých a jej dej bol naozaj desivý a uchvacujúci. Toto mladé dievča prichádza na dedinu, aby doopatrovala starého vdovca, v ktorého dome sa po jej príchode začnú diať veľmi záhadné veci. Desivú a napätú atmosféru

---

¹ DAROVEC, Peter. 2017. *Kniha týždňa : Nebáť sa a čítať*. Dostupné online : <https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/446006-kniha-tyzdna-nebat-sa-a-citat/>

pomáha vytvoriť už len opis starého dedinského domu, v ktorom je všade neporiadok, množstvo prachu, starých vecí a všetko páchne zatuchlinou, ako aj opis starého pána Mózera. Ten leží na gauči a vyzerá viac mŕtvy ako živý, je úplne znečistený a zanedbaný, dokonca sa aj vyprázdnil do nohavíc. Opatrovateľka tiež spomína na rôzne predchádzajúce prípady, pričom používa dosť podrobné opisy kvázi fyziologických prejavov stareckej nemohúcnosti (neschopnosť samostatne vykonať potrebu, najesť sa, postarať sa o seba...). Niektorí starci už zrejme pod vplyvom stareckej demencie ju aj sexuálne obťažovali. Takisto aj zvukové vnemy dodávajú príbehu pátos strašidelnosti (noc, praskot dreva v peci, tikot nástenných hodín, zvuky v múroch...). Správanie sa staručkého muža, ktorý sa už nachádza medzi životom a smrťou, je tiež mimoriadne tajuplné a zvláštne, opatrovateľka Mira ich pripisuje tomu, že sa nedokáže vyrovnáť so stratou svojej manželky. Zvláštne a strašidelné veci, ktoré sa dejú v dome, má zrejme na svedomí duch mŕtvej pani Mozerovej. Tiež sme počuli o zopár takýchto mystických prípadoch, kedy duša mŕtveho človeka nevedela z nejakého dôvodu nájsť pokoj a takto na seba upozorňovala. V prípade tejto poviedky ide zrejme o to, že duša manželky starého pána Mozera sa nevedela vyrovnáť s faktom, že do domu sa našahovala cudzia žena, ktorá zaujala jej miesto, preto sa ju odtiaľ snaží takýmto spôsobom vyštváť.

Pramene:

DAROVEC, Peter. 2017. *Kniha týždňa : Nebáť sa a čítať*. Dostupné online : <https://kultura.pravda.sk/kniha/clanok/446006-kniha-tyzdna-nebat-sa-a-citat/>

GEŠVANTNER, Mário. 2017. *S hrôzou treba zaobchádzať opatrne*. Dostupné online : <https://dennikn.sk/893964/s-hrozou-treba-zaobchadzat-opatrne/>

Bc. Pavol Blaho
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity
pavol.blaho92@gmail.com

PUBLICISTICKÁ ČINNOSŤ ALEXANDRA ŠINDELÁRA

Otváracia reč nového starostu Piešťan 3. novembra 1931

Alexander Šindelár bol činný nielen ako kňaz a politik, ale aj ako novinár. Diapazón jeho publicistickej činnosti je pomerne široký. Písal hlavne články do časopisu *Pútnik svätovoješský*, ktoré podpisoval pod pseudonymom Aleš¹. V tejto kapitole uvedieme zopár jeho písomných prejavov a článkov zo spomínaného Pútnika svätovoješského. Prepisujeme ich aj s ponechaním všetkých archaizmov, bohemizmov a iných morfológicko – syntaktických prvkov vtedajšieho systému gramatiky kvôli zachovaniu autenticity. O publicistickej činnosti Alexandra Šindelára budeme okrajovo hovoriť aj v iných kapitolách.

---

¹ Zrejme si tým chcel skrátiť svoje krstné meno Alexander a pridal prvé písmeno priezviska.

Najprv uvidíme otváraciu reč Alexandra Šindelára, ktorú ako nový starosta Piešťan predniesol 3. novembra 1931.

„Slávne obecné zastupiteľstvo!

Vítam Vás srdečne a dnešnú našu schôdzu zahajujem. Keďže je to ale naša prvá schôdza, dovoľte mi, aby som po prvé poďakoval, že niektorí z Vás poctili ma svojou dôverou, následkom čoho na tomto mieste sedím a predsedám tomuto slávnemu sboru. Neviem ako som prišiel k tomu, ale budem sa usilovať, aby som sa toho hodným stal. Úrad, ktorý ste na mňa zverili, není ľahkým úradom, toho som si vedomý, ale opierajúc sa na vašu dôveru nádejam sa, že keď ste ma vašou dôverou poctili, v mojom ťažkom úrade aj ma podporovať budete. Ja z mojej stránky, zase sľubujem, že budem dľa svojich skromných síl usilovať, aby som sa tej vašej dôvery aj hodným stal.

Nehľadal som tento úrad. Veď mám toľko rozvahy, aby som nahliadol, že není to ľahkou vecou, v tak ťažkých časoch na tak zodpovednom mieste stáť. So zdravým rozumom taký úrad nikto hľadať nemôže. Ale zas z druhej stránky je našou občianskou povinnosťou, keď je toho potrebné, aj obeť znášať. Zlý vojak bol by, ktorý by utekal, keď ho do boja volajú. Zlý občan by bol ten, ktorého keď žiadajú obeť znášať, skrýval by sa a zutekal by. Cit povinnosti ma núti, aby som aj túto obeť znášal.

Nehľadám žiaden zisk, žiadnu slávu, jedine dobro svojich milovaných spoluobčanov mám pred očami a chcem pracovať za verejné dobro našej obce. Jako starí Rimania riekávali : *Salus rei publicae – suprema lex.* Dobro obce je prvým zákonom – najvyšším zákonom!

Opustený, ale na seba zanechaný, nič by som nesviedol a preto vás dnes prosím, snažme, aby ste ma v mojom úradovaní podporovali. Volám vás do práce. Sme po voľbách a teraz má sa začínať vážna práca za dobro našej obce. Páni moji, pred ťažkými časmi stojíme. Nezahrávajme sa s dobou dnešnou. Dnes neplatia prázdne frázy, jalové reči. S tým málo čo pomôžeme, ale každý dľa najlepších svojich síl nech sa usiluje pomáhať tam, kde sa ešte pomáhať dá. Sdružme sa, aby bolo čím menej reči, ale viac skutkov. Myslím, že je zbytočné spomenúť, že preč s každými súkromnými záujmami, s každým súkromným kšeftikom. Nepozerať na tú obec, jakoby tá bola dojnou kravou, ktorú len ľahať možno. Preč s osobnými vecami. Nevznášajme sem, kde sa o obec jednať má svoje osobné hnevy, nepriateľstvá. Teraz by mala nastať trenga Deí¹ a spoločnými silami pomáhať, kde sa pomáhať dá.

V našej obci i tak sú snád' i umele vyvolané rozdiely. Role našej práce je veľiké a len vo všeobecnosti chcel by som poukázať nezamestnanosť, pred ktorou stojíme. Tá nás nesmie nepripravených nájsť. Snád' hlad, snád' mor tak netrapi ako nezamestnanosť, keď ten človek, ktorý by chcel pracovať, statočne sa živiť, neprijde k tomu. Nech sú tí, naši spolubratia ubezpečení, ktorých tvrdá ruka osudu nemilosrdne sa dotkla, istí, že v tomto slávnom sbore sa nachádzajú ľudia, ktorí s nimi spolucití a za svoju povinnosť si pokladajú o nich sa postarať. To má byť jedným z našich hlavných úkolov.

V našej obci sa nachádzajú rozdiely, ktoré snád' nesvedomíť ľudia ešte pestujú medzi starými Piešťanmi a medzi Teplicami. Do toho treba nám zasiahnuť a si uvedomiť, že si v starých Piešťanoch žijú ľudia, o ich záujmy sa treba tiež postarať. Piešťany nie k Banke sa majú tiahnuť, ale k starým Piešťanom.

Iný rozdiel je medzi roľníctvom a iným obyvateľstvom. Smutné je už to, že by sa mali rozdiely robiť medzi jednotlivými triedami Občan alebo občan, každý je rovnaký a žiadna trieda nesmie byť na úkor druhej privilegovaná a naopak žiadna trieda na úkor druhej zanedbávaná. Medzi našimi spoluobčanmi sa nachádza mnoho roľníkov, a keď chceme byť spravodlivými nesmieme zabudnúť na ich záujmy.

Iná chúlостivá otázka sú kúpele, ktoré sa v našej obci a na území našej obce nachádzajú a tak v blízkom styku sú s našimi obecnými vecami. Jedna čiastka našich občanov s nenávisťou pozerá sa na tie kúpele. Neviem odkiaľ to pochádza, ale povinnosťou našou je aby tie kúpele čím bližšie prišli k

¹ Zrejme ide o tlačovú chybu, správna fráza znie „trenga Deí“ čo znamená v preklade Boží mier.

Piešťanom a správa tých kúpeľov keď si žiada, aby s týmito nebolo macošsky jednané, musí sa postarať o to, aby kúpele prišli bližšie k Piešťanom a rozumiem to tak, aby čím viac spoluobčanov pocítilo ba celá obec pocítila, že tie neni sú k našim ľuďom, že tie kúpele v prvom rade našich občanov zamestnávajú, našich obchodníkov a našich spoluobčanov podporujú.

Načrtol som vo väčších rysoch, v ktorých by sa mala naša práca rozprestierať a k tejto práci volám každého ktorý je dobrej vôle, každého kto chce pracovať za dobro Piešťan.

Možno, že rôznymi cestami ale za jeden cieľ, za všeobecné dobro. A v tomto chcem s Božou pomocou na prvom mieste byť, prosím o vašu podporu. Nechcem poznať strany. Každý mi bude vítaný, kto príjde, aby spravodlivosť panovala na obecnom dome. Nechcem byť tyranom, nikomu nechcem svoju mienku natískať. Na základe potvrdených štatútov chcem viesť obecné záležitosti. Chcem byť ku každému spravodlivým a chcem hájiť dôstojnosť tohto sboru. Ďaleko je odo mňa, aby som hľadal pochybnú slávu autokrata. Všetkú zodpovednosť na vás chcem svaliť. Chcem byť len vykonávateľom vašej vôle. Smutné by to bolo, keď by sme vo verejnosti zodpovednosť chceli svaliť len na starostu. Nebojím sa od toho, ale bolo by to nezmyslom, veď chcem len vašu vôľu plniť.

Pýtam sa Vás, aby ste sa zmienili o tom, kedy majú byť zvolané schôdze obecného zastupiteľstva. Tak podobne aj obecná rada má sa volávať. Tiež povedzte, na jaký deň a na jakú hodinu sa má volať.

Odporúčam i všímať si nové obecné štatúty, týchto sa budeme pridržovať. Chcem spravodlivosť mať pred očami a ku každému spravodlivý byť, prosím, ale aby ste aj Vy ku mne spravodlivými boli. To je to najmenšie, čo si od Vás žiadať môžem. Keď Vás volám do práce, srdečne Vás zdravím.“¹

Podľa nášho názoru si tento iniciačný alebo inauguračný príhovor nevyžaduje obsiahly komentár vzhľadom na to, že je veľmi obsažný a pritom napísaný zrozumiteľnou a pomerne jednoduchou rečou. Alexander Šindelár ako novozvolený starosta v ňom explicitne deklaroval ciele svojej komunálnej politiky, ale aj pozitívny vzťah k všetkým ľuďom bez rozdielu. Vyhlasuje, že je pripravený veľa dávať, ale že bude aj veľa chcieť a že bez vzájomnej spolupráce a tolerancie sa tieto ciele nebudú dať zrealizovať. Rovnako v tomto príhovore deklaruje, že nikdy osobne netúžil po funkcii starostu a že všetko bude robiť nie pre svoj osobný prospech, ale pre blaho mesta Piešťany a ich obyvateľov. Používa aj pomerne pejoratívne slová („so zdravým rozumom nikto taký úrad hľadať nemôže“), tým však chcel len vyjadriť, že si plne uvedomuje náročnosť tohto povolania a je pripravený na všetky úskalia, ktoré ho počas výkonu funkcie čakajú. Samozrejme, ako kňaz nezabudol poukázať na Božiu pomoc, ktorú určite považuje za nevyhnutnú a potrebnú pre výkon svojej funkcie. Za dôležitý bod svojho politického programu považuje aj otázku piešťanských kúpeľov.

V závere nášho komentára Šindelárovho príhovoru uvedieme len zopár gramaticko-syntaktických prvkov, ktoré boli významné pre gramatický systém tridsiatych rokov dvadsiateho storočia. Ako prví sme si všimli pomerne frekventovaný výskyt bohemizmov (slová typu: „jako, natískať, umele namiesto umelo, riekávali“ a pod.). Vyskytuje sa aj postpozícia zhodného prívlastku („dobrou dnešnou“), obrátený slovosled si možno všimnúť hneď v prvej vete úvodného odseku („našu dnešnú schôdzu zahajujem“). Zaujímavý prvok českej gramatiky, ktorý sa v texte vyskytuje je aj ypsilon na konci sloviess („rišly, maly“) a tiež použitie s namiesto z v slovách ako sbor, sdužme sa a iné.

Novinové články Alexandra Šindelára

Veľmi zaujímavý a obsažný je aj článok uverejnený v roku 1933 v časopise *Pútník svätovojeťský*. Článok má názov *Odkiaľ kynie spása*.

---

¹ ŽLNAY, S. : *Komu asi prvému zazvoní? Príbeh farára a starostu mesta Piešťany Alexandra Šindelára*. Piešťany : Balneologické múzeum Imricha Wintera v Piešťanoch, 2017. s. 85 – 88

„V hroznom stave je dnešné ľudstvo. Kde sa len pozreme, všade nepokoj, neporiadok, nespravodlivosť, nebezpečenstvo, vojny, revolucionársky vzduch. V niektorých krajinách, ako v Španielsku, Mexiku a v Rusku zúri otvorený, pekelný boj proti katolíckej cirkvi, v iných – a veľmi mnohých – krajinách tajný boj. So svetovou vojnou začalo sa svetové nešťastie. Táto vojna sama bola výsledkom, plodom viacej rokov zúriaceho hmotárskeho, bezbožnickeho ducha. A následky svetovej vojny? Sú hroznú z pohľadu hospodárskeho, sociálneho a náboženského. Naozaj svetový zmätok! Čo je príčinou tohto svetového neporiadku, zmätku? Ľudia mysleli, že môžu žiť bez Boha, a myslia ešte stále, i keď sa dokázalo, že je to neudržateľné. Čím viac odstraňujú Boha, tým viac bezmocnejšími, ba beznádejnými sa stanú...“¹

V tomto krátkom článku vidí Šindelár príčinu všetkého zla na svete v tom, že ľudia sa pod vplyvom politicko-spoločenských zmien začínajú odvracať od Boha, respektíve, že na prvé miesto v hierarchii svojich hodnôt kladú materiálne (hmotné) veci. Je to úplne logické a pochopiteľné vzhľadom na fakt, že bol katolíckym kňazom. Pokiaľ ide o následky Prvej svetovej vojny, tak tie zakúsil na vlastnej koži počas svojho kňazského pôsobenia v obci Malženice, ako sme uviedli v druhej kapitole. Tento článok ľudí nabádal na to, aby pochopili, že jediná a pravá nádej je Boh, ktorého musia mať na prvom mieste. Odhliadnuc od teologických aspektov, môžeme skonštatovať, že Prvá svetová vojna bol naozaj veľmi vážny celosvetový konflikt s takými tragickými následkami, na aké si ľudstvo dovtedy nepamätalo a na území Ruska sa stala katalyzátorom k vypuknutiu Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie, ktorej myšlienky začali postupne prenikať do celej Európy a v mnohých krajinách na dlhé desaťročia predstavovali totalitnú vládu komunistického režimu a boj proti cirkvi. Úskalia Prvej svetovej vojny previedol cirkev pápež Benedikt XV. (1914 – 1922), ktorý si počas nej zachoval nestrannosť, hoci ju nemožno považovať za nestrannosť akéhosi nezaujatého pozorovateľa. Po vojne sa z jeho iniciatívy začala veľká charitatívna činnosť na pomoc vojnovým obetiam. V roku, kedy bol vydaný tento článok, sa v Španielsku začína schyľovať k občianskej vojne.

Ďalší a zároveň aj posledný článok, ktorý budeme analyzovať, má názov *Ku katolíckemu školstvu*. Tiež pochádza z Pútnika svätovojeťského a bol napísaný v roku 1933.

„Počujte slová Sv. Otca, Piusa XI. V jeho encyklike: „Všetko, čo veriaci podniknú za ochranu a podporovanie katolíckej školy, je prvotriednym náboženským úkonom a tak najprvšou úlohou katolíckej akcie...“ V súvisi s týmto hlasno hlásame, a nech to každý dobre porozumie a pochopí: v nijakej krajine na svete katolíci tým, že bojujú pre svoje dietky o katolícke školy, nekonajú stranícku politiku, ale konajú len náboženskú a svedomím kázanú ich potrebnú prácu. Týmto nechcú svoje dietky odnárodniť, naopak, chcú ich tým najdokonalejším a dobrou národa najlepšie slúžiacim spôsobom pre národ vychovávať! Lebo dobrý katolík je práve pre katolícku vierouku aj tým najlepším občanom, ktorý miluje svoju vlasť. Nedajme sa klamať krikom nepriateľov svätého náboženstva! A pevne verne stojme pri našej cirkvi svätej!“²

Alexander Šindelár v úvode článku cituje encykliku pápeža Pia XI. *Divini illius magistri*, ktorá bola vydaná ešte v roku 1929. Pius XI. (1922 – 1939) sa v nej zaoberal otázkou výchovy katolíckej mládeže. Problematika výchovy a vzdelávania bola Šindelárovi mimoriadne blízka, pretože ako kňaz, samozrejme, vyučoval náboženskú výchovu a počas celého svojho kňazského života sa venoval mládeži, a to aj na poli voľnočasových aktivít. Okrem iného zastával aj úrad cirkevného škôldozorca. Článok však vyznieva trochu tendenčne, ide tam o úplnú glorifikáciu katolíckeho školstva a tvrdenie, že

¹ ŽLNAY, S. : *Komu asi prvému zazvoní? Príbeh farára a starostu mesta Piešťany Alexandra Šindelára*. Piešťany : Balneologické múzeum Imricha Wintera v Piešťanoch, 2017. s. 88

² ŽLNAY, S. : *Komu asi prvému zazvoní? Príbeh farára a starostu mesta Piešťany Alexandra Šindelára*. Piešťany : Balneologické múzeum Imricha Wintera v Piešťanoch, 2017. s. 88

len katolíkom môže byť tým najlepším občanom, ktorý miluje svoju vlasť. Na druhej strane je však pravdou, že cirkevné školy ponúkali naozaj kvalitné vzdelanie.

Pokiaľ ide o ďalšiu publicistickú činnosť Alexandra Šindelára, tak bol známy aj vydávaním časopisu, ktorý mal názov *Listy mojím milým veriacim*. Tento časopis aj sám redigoval. Vychádzal v Piešťanoch v rokoch 1930 – 1936. V tomto časopise nabádal ľudí k náboženskému i národnému povedomiu a tiež aj odsudzoval utlačanie Slovákov zo strany pražského centralizmu. Keďže ovládal aj cudzie jazyky, bol aktívny aj ako prekladateľ. Medzi jeho najznámejšie preložené diela patrí napríklad *Životopis malej Terezy od Ježiška* (Trnava 1925) , *Omšové modlitby* (Trnava 1930) a *Dejiny bielej kvetiny* od W. F. Steina.¹

Pramene:

CHMELÁR – HLOHOVSKÝ, L. : *Piešťanský dekanát*. Piešťany : Farský úrad v Piešťanoch, 2004.

ŽLNAY, S. : *Komu asi prvému zazvoní? Príbeh farára a starostu mesta Piešťany Alexandra Šindelára*. Piešťany : Balneologické múzeum Imricha Wintera v Piešťanoch, 2017.

Bc. Pavol Blaho
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity
pavol.blaho92@gmail.com

MOŽNOSTI VYUŽITIA iPADU V PRIMÁRNOM VZDELÁVANÍ (2. časť z atestačnej práce)

Praktické využitie iPadu na vyučovacích hodinách

Predmet: MATEMATIKA

Ročník: prvý

Typ vyučovacej hodiny: hodina základného typu - kombinovaná

Obsahový štandard: prirodzené čísla v obore 0 - 20

Špecifické ciele:

- **kognitívny:** určovať počet, poradie,
- **afektívny:** utvárať kamarátske vzťahy, kriticky ohodnotiť svoju prácu a porovnať ju s výsledkami práce svojich spolužiakov,

---

¹ porov. CHMELÁR – HLOHOVSKÝ, L. : *Piešťanský dekanát*. Piešťany : Farský úrad v Piešťanoch, 2004. s. 72

- **psychomotorický:** napísať správny tvar číslic, znázorniť číslo na číselnej osi rozvíjať jemnú motoriku, rozvíjať zručnosť pracovať s iPadom.

Vyučovacie metódy: motivačná, slovná - rozhovor, demonštračná, analytická, viacnásobného opakovania, názorná

Organizačné formy: frontálne vyučovanie, práca vo dvojiciach, samostatná práca

Didaktické zásady: zásada názornosti, zásada primeranosti

Medzipredmetové vzťahy: výtvarná výchova, prírodoveda

Prierezové témy: osobnostný a sociálny rozvoj

Kľúčové kompetencie: pozná obsahovú a formálnu stránku prirodzených čísel v obore 0 do 20, priradí k číslu správny počet predmetov, píše správny tvar číslic, porovnáva čísla, vie sa orientovať sa v číselnom rade od 0 do 20 a na číselnej osi

Štruktúra vyučovacej hodiny:

Motivácia: V úvode hodiny si spoločne so žiakmi zaspievame pesničku, ktorú prostredníctvom Apple TV premietnem na interaktívnu tabuľu

Obrázok: aplikácia čísla

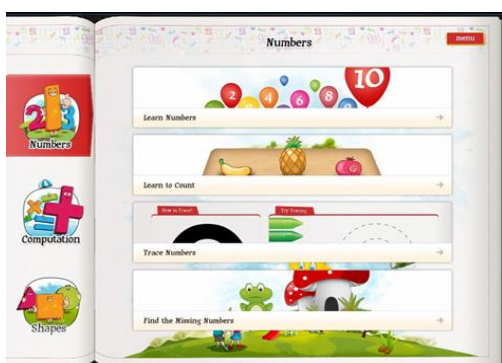
Obrázok: pesnička o číslach

Expozícia:

Na iPade si otvoríme aplikáciu **MyMathBook**. Na ľavej strane sa nachádzajú políčka, kde si môžeme vybrať typy úloh: čísla, sčítanie a odčítanie a geometrické tvary.

Úloha č. 1 - Čísla

Na farebných balónikoch sú čísla, prostredníctvom ktorých si so žiakmi frontálne zopakujeme prirodzené čísla v obore do 10.

Obrázok: ukážka typu úloh

Obrázok: ulohy s číslicou 5

Úloha č. 2 - Počítame po jednom

Určujeme počet banánov, mrkvičiek, jablák, jahôd. V tomto cvičení si zopakujeme aj vedomosti o ovocí a zelenine, prečo sú dôležité pre naše zdravie. Triedime, čo patrí k ovociu a čo k zelenine, určujeme farby.

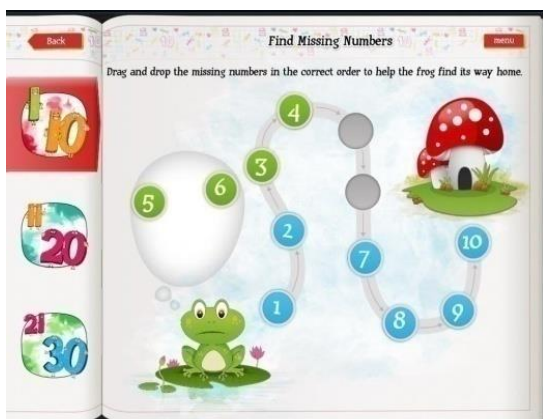
Obrázok: úlohy s číslicou 4

Obrázok: úlohy s číslicou 5

Úloha č. 3 - Doplní chýbajúci číselný rad

Žabka sa chce dostať do svojho domčeka „Muchotrávky“ skákaním na očíslované políčka. Z niektorých políčok chýbajú čísla, úlohou žiakov je chýbajúce čísla doplniť pretiahnutím na správne miesto. Môžeme si vybrať čísla v obore do 10 až 50. Žiaci si tak hrovou formou zopakujú číselný rad. Úloha je nenáročná, žiaci môžu pracovať pri tabuli, kde sa môže vystriedať viacero žiakov, alebo samostatne. Žiaci si číselný rad prepíšu do zošitov.

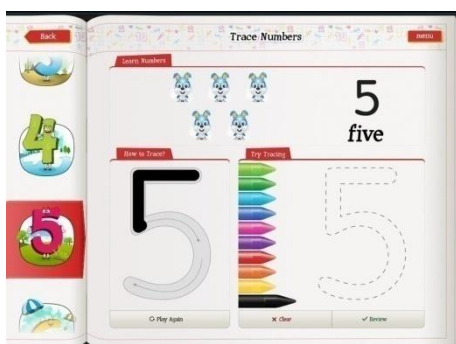
Obrázok: dopĺňovacie cvičenie

Obrázok: dopĺňovacie cvičenie

Úloha č. 4 - Píšeme čísla

Cvičenie je zamerané na precvičovanie písania čísel. Na ľavej strane aplikácie si vyberieme číslo, ktoré chceme precvičovať. V hornej časti obrazovky je znázornené číslo a zodpovedajúci počet predmetov k danému číslu. V dolnej časti obrazovky je animácia s so správnou technikou písania číslice, ktorá sa môže prehrať opakovane. Vedľa animácie si žiak môže vybrať farbu pera a precvičovať písanie čísla.

Obrázok: nácvik písania čísla

Obrázok: Nácvik písania čísla

Úloha č. 5 - Geometrické útvary

V časti tejto aplikácie si žiaci upevňujú poznatky o základných geometrických útvaroch a aplikujú nadobudnuté vedomosti v aktivitách. Na strome sú zavesené rôzne geometrické útvary. Žiaci pracujú podľa pokynov v hornej časti obrazovky. Ich úlohou je vybrať /dotknúť sa/ určený geometrický útvar. Pod stromom je opička, ktorá zbiera a počíta vybrané geometrické útvary. V prvej aktivite určujeme kruhy, po dokončení úlohy obdĺžniky, štvorce, trojuholníky, kosoštvorce a srdiečka. V časti „Vyfarbovanie geometrických útvarov“ dáme žiakom samostatnú prácu, ich úlohou je spočítať a vyfarbiť všetky kruhy na pracovnom liste.

Obrázok: určovanie geometrických tvarov

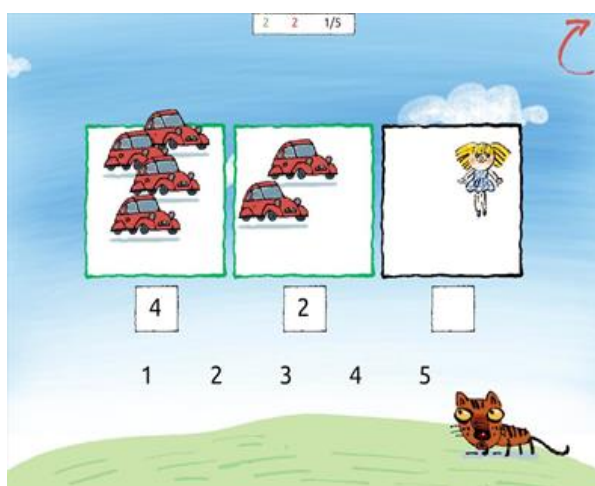

Obrázok: kreslenie geometrických tvarov

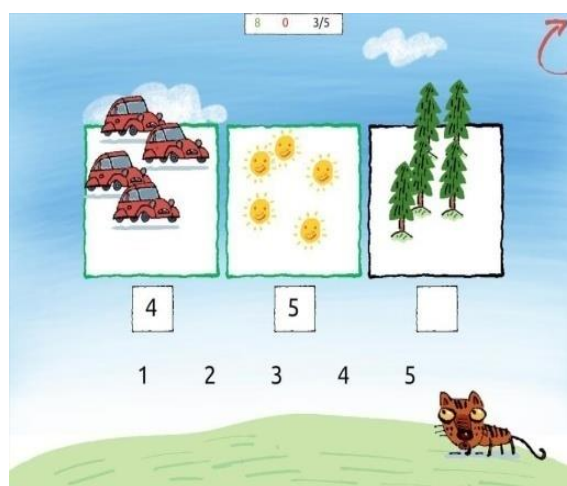
Fixácia:

Úloha č. 6 - Spočítaj a spoj obrázky so správnym číslom

Zapneme si aplikáciu **Matematika pre prváčikov**. V ohrádke sú predmety, ktoré má žiak spočítať a pretiahnuť správne číslo do štvorčeka, ktorý je pod ohrádkou. Žiaci samostatne určia počet na obrázkoch a priradia mu správne číslo.

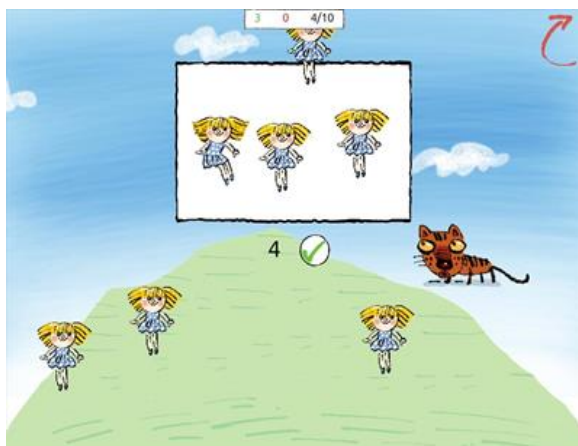
Obrázok: priradzovacie cvičenie

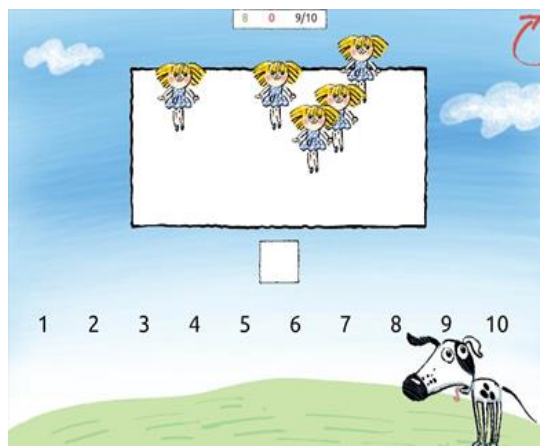
Obrázok: priradzovacie cvičenie

Úloha č. 7 - Doplň obrázky

V ohrádke sú predmety, ktoré má žiak spočítať a pretiahnuť správne číslo do štvorčeka, ktorý je pod ohrádkou. Obmenou úlohy je, že v ohrádke sú predmety, pod ohrádkou číslo. Žiaci majú doplniť predmety pretiahnutím do ohrádky tak, aby bol počet predmetov v ohrádke zodpovedajúci číslu pod ním.

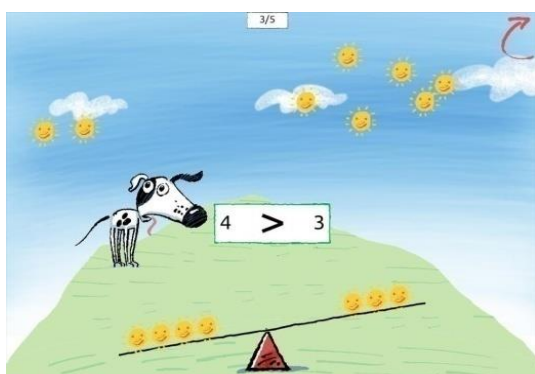
Obrázok: kombinácia úloh

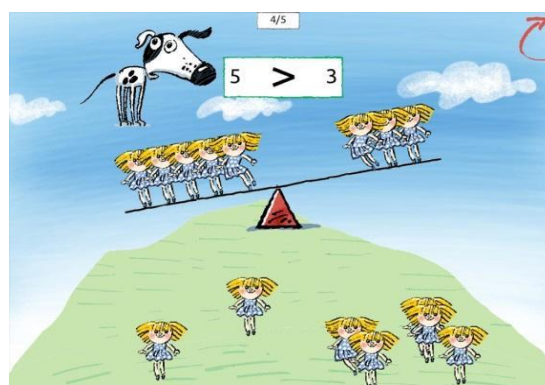
Obrázok: kombinácia úloh

Úloha č. 8 Hojdačka - Porovnávanie čísel

Na každú stranu hojdačky treba položiť toľko predmetov, ako nám ukazuje Archi. Predmety sú na spodnej časti obrazovky. Úlohou žiakov je premiestniť čísla na hojdačku a porovnať ich. Žiak nedostane novú úlohu, pokiaľ ju nevyrieši správne. Ak je výsledok správny, Archi radostne zabreše a žiak pokračuje v riešení nového príkladu.

Obrázok: porovnávacie cvičenie

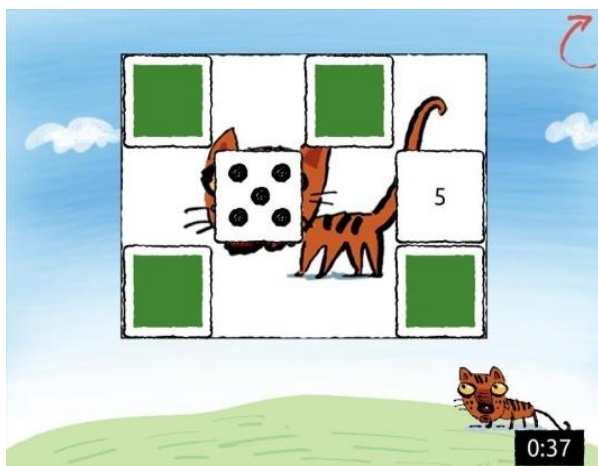

Obrázok: úlohy na porovnávanie

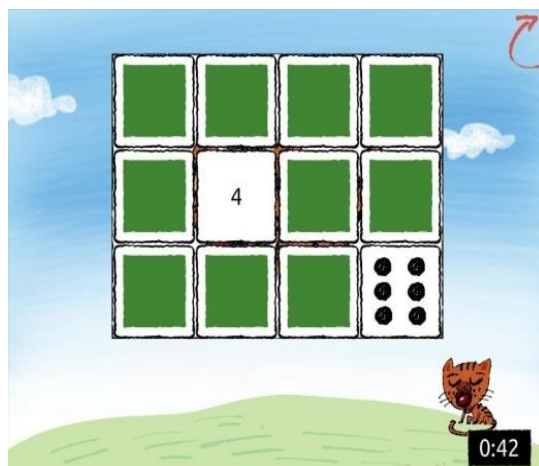
Úloha č. 9 - Pexeso

Relaxačná hra s číslami, na záver vyučovacej hodiny. Keď ju dohráme, odkryje nám obrázok zvieratka. Ak neuhádneme zodpovedajúci obrázok k číslu, mačka zamňauká. Prostredníctvom tejto úlohy rozvíjame pozornosť a pamäť žiakov.

Obrázok: aplikácia pexeso

Obrázok: odkrývanie kariet

Reflexia:

V závere vyučovacej hodiny som vyzvala žiakov, aby každý zhodnotil svoju aktivitu. Vyjadrili, či sa im hodina páčila a čo sa im páčilo najviac, ktoré cvičenie ich zaujalo a ktoré im robilo najviac ťažkosť. Vyzdvihla som najaktívnejších a odmenila som ich jednotkami.

Vlastné zhodnotenie hodiny:

Vždy treba dbať na správny sed, správne držanie stilusu. Učiteľ má vopred stiahnuť do iPadov aplikácie, ktoré chce využívať na hodinách. Žiaci sa aktívne podieľali na zobrazených aktivitách a naučili sa využívať a aplikovať nadobudnuté vedomosti. Radi pracovali s iPadom a interaktívnou tabuľou. Cvičenia v aplikáciách brali žiaci ako hry, ktoré boli pre nich zábavné, motivovali ich k neustálej aktivite. Zároveň sa učili a rozvíjali svoje vedomosti a zručnosti. Úlohy som zamerala na precvičovanie a opakovanie učiva. Nenásilnou, hravou formou som žiakov naviedla na opakovanie už nadobudnutých vedomostí a prezentovanie svojich poznatkov pred spolužiakmi. Použité aplikácie podporovali samostatnosť žiakov, ich samostatné logické myslenie a mohli pracovať individuálnym tempom. Žiaci dostávali viac podnetov k vlastnej činnosti, čím sa upevňovali ich poznatky rýchlejšie a efektívnejšie. Výsledné práce si žiaci môžu uložiť, vytlačiť, zdieľať, poslať e-mailom rodičom. Žiakov treba upozorniť, aby si nezabudli uložiť práce. Po skončení práce učiteľ upozorní žiakov, aby vyčistili obrazovku iPadov handričkou.

Predmet: MATEMATIKA

Ročník: prvý

Typ vyučovacej hodiny: hodina základného typu - kombinovaná

Obsahový štandard: sčítanie a odčítanie v obore do 20

Špecifické ciele:

- **kognitívny:** sčítovať a odčítovať v obore do 20 pomocou ilustračného obrázka, povedať spamäti všetky základné spoje sčítania a odčítania, utvoriť k adekvátnej situácii príklad na sčítanie a odčítanie,
- **afektívny:** utvárať kamarátske vzťahy, kriticky ohodnotiť svoju prácu a porovnať ju s výsledkami práce svojich spolužiakov,
- **psychomotorický:** napísať správny tvar číslíc, rozvíjať jemnú motoriku rozvíjať zručnosť pracovať s iPadom.

Vyučovacie metódy: motivačná, slovná - rozhovor, demonštračná, analytická, viacnásobného opakovania, názorná

Organizačné formy: frontálne vyučovanie, práca vo dvojiciach, samostatná práca

Didaktické zásady: zásada názornosti, zásada primeranosti

Pomôcky: iPad, interaktívna tabuľa, Apple TV

Medzipredmetové vzťahy: výtvarná výchova, prírodoveda

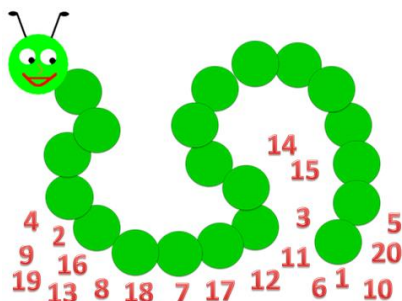
Prierezové témy: osobnostný a sociálny rozvoj

Kľúčové kompetencie: vykonáva spamäti, písomne a na kalkulačke základné početné výkony, kontroluje správnosť výsledkov početných výkonov, rieši a tvorí numerické úlohy na obrázkovej situácii a udaní číselných hodnôt veličín, pri ktorých správne aplikuje osvojené poznatky o číslach a početných výkonoch

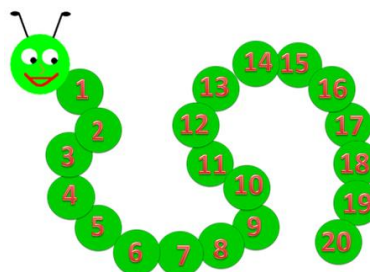
Štruktúra vyučovacej hodiny

Motivácia:

V úvode hodiny pustím žiakom prezentáciu a spoločne so žiakmi zaspievame pesničku od Kristy Bendovej, ktorú prostredníctvom Apple TV premietnem na interaktívnej tabuli. V motivačnom rozhovore sa rozprávame o čom bola pesnička. Žiakom porozprávam príbeh o smutnej stonožke, ktorej sa poplietli nožičky a my jej máme pomôcť. Rozdám žiakom vopred pripravené kartičky s príkladmi na sčítanie a odčítanie v obore 0 do 20. Úlohou žiakov je vypočítať príklady. Žiakov vyzývam k tabuli, kde majú nájsť výsledok svojho príkladu a umiestniť ho na správne miesto. Prostredníctvom tejto úlohy si zopakujeme sčítanie a odčítanie, orientáciu na číselnej osi a posilňujeme tímovú spoluprácu.

Obrázok: zadanie úlohy

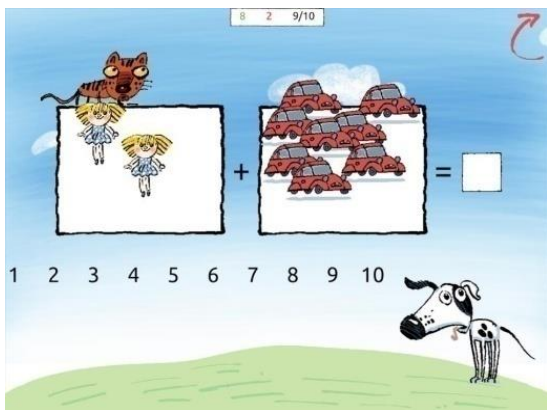
Obrázok: vyriešená úloha

Expozícia:

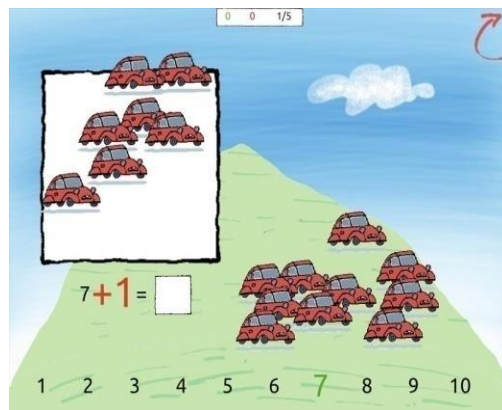
Úloha č. 1 - Sčítanie a odčítanie

Na iPade si otvoríme aplikáciu **Matematika pre prváčikov**. V tejto aplikácii je viac typov úloh zameraných na posilnenie zručností sčítania a odčítania, z ktorých si môžeme vybrať. Po vypočítaní príkladov nám aplikácia vyhodnotí úspešnosť.

Sčítanie – na obrazovke sú dve ohrádky s predmetmi, ktoré majú žiaci sčítat. Pod ohrádkami sú čísla, žiaci majú správny výsledok pretiahnuť do prázdneho štvorčeka. **Pričítanie** – žiak má doplniť daný počet predmetov podľa príkladu do ohrádky, vypočítať príklad a správny výsledok pretiahnuť do prázdneho štvorčeka.

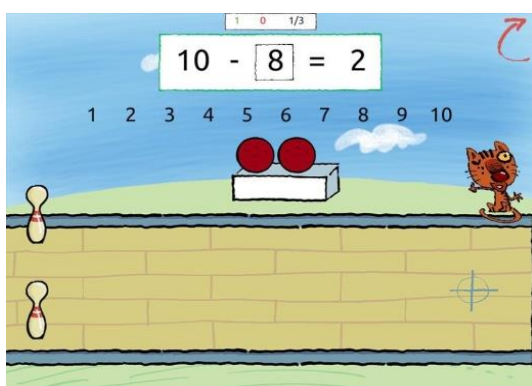

Obrázok: úlohy na sčítanie

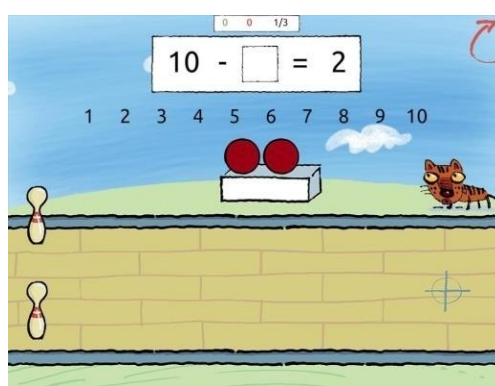

Obrázok: úlohy na sčítanie

Príklady - počítanie príkladov na sčítanie a odčítanie, nad príkladmi je možnosť znázornenia príkladov.

Obrázok: úlohy so zápisom

Obrázok: úlohy na odčítanie so zápisom

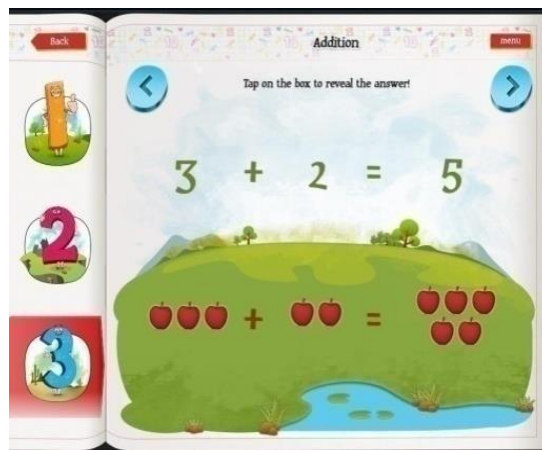
Fixácia:

Úloha č. 2 - MyMathBook

V tejto časti sú na ľavej časti obrazovky si môžeme vybrať sčítanca a modrou šípkou hore meníme čitateľa. Príklad je zobrazený v písanej podobe a pod ním je znázornený jabĺčkami. Výsledok je ukrytý v balíčku. Ak sa ho dotkne, vyskočí z neho správny výsledok. Žiaci pracujú vo dvojiciach. Aplikácia poskytuje žiakom okamžitú spätnú väzbu.

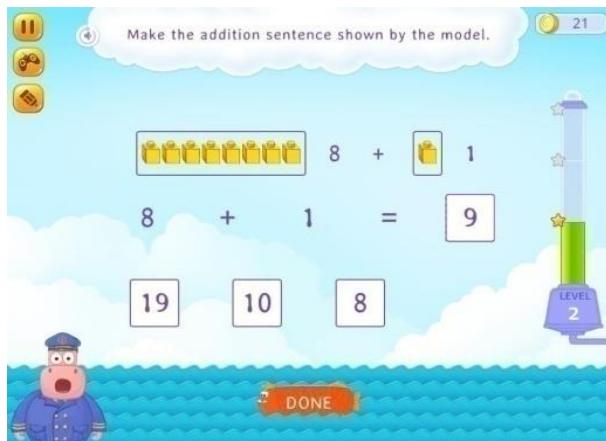
Obrázok: sčítanie s možnou zmenou čitateľa

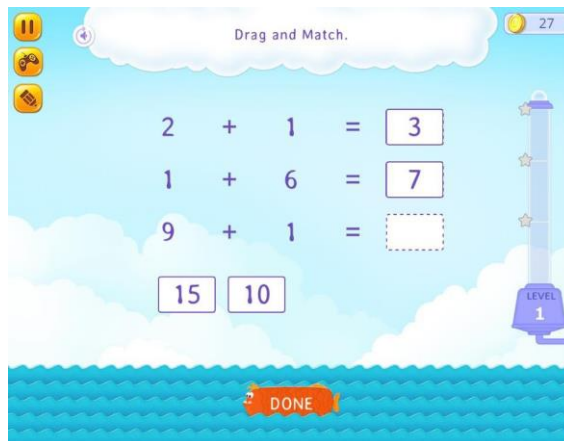
Obrázok: riešenie úlohy

Úloha č. 3 - Splash Mat

Na obrazovke sú príklady na sčítanie a úlohou žiakov je vybrať z loďky správny zápis príkladu. Za výsledky žiak dostáva mince – body a dostáva sa do vyššieho levelu. V menu si môžeme vybrať typy a obtiažnosť príkladov.

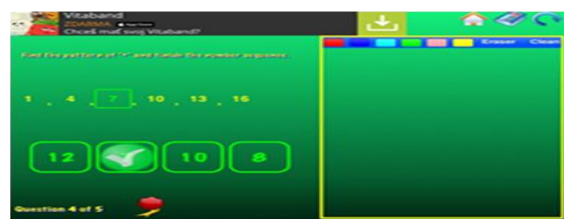
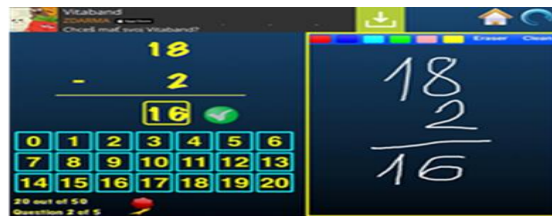
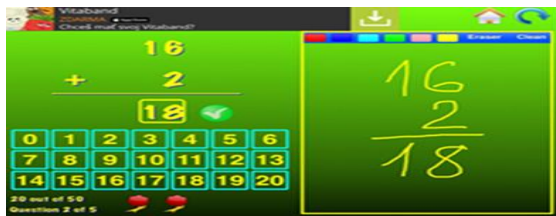
Obrázok: úloha s možnosťou výberom typu

Obrázok: úlohy s možnosťou výberu

Úloha č. 4 - First grade math

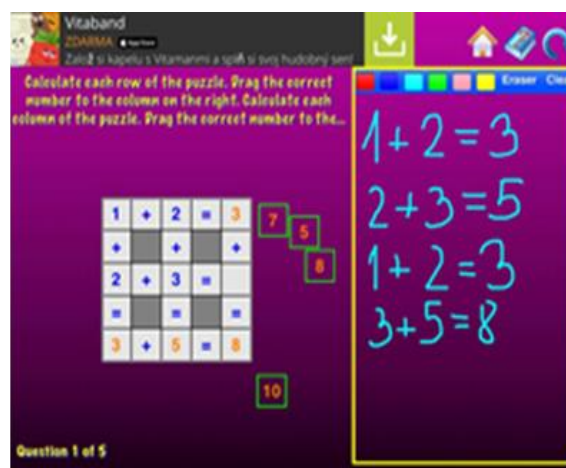
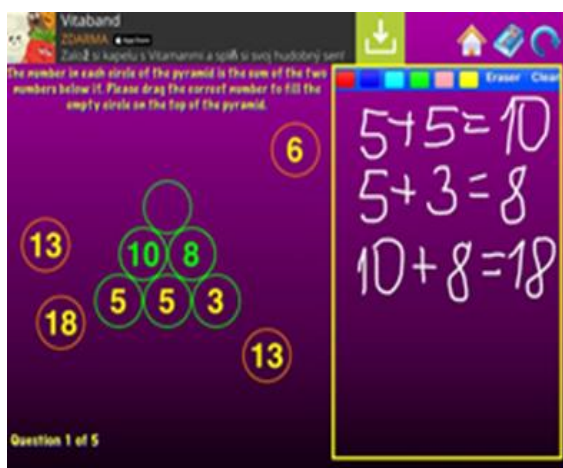
Aplikácia je rozdelená do desiatich kategórií: sčítanie, odčítanie, porovnávanie čísel, postupnosť, matematická pyramída, matematická cesta, triedenie, matematické puzzle a geometria.

Obrázok: úlohy s možnosťou vlastného výpočtu

Úloha č. 5 - Test

Na precvičovanie a upevňovanie vedomostí žiakov využijeme test. Umožňuje výber od jednoduchších až po náročnejšie úlohy. Za ďalšiu výhodu považujem to, že sa žiakom nezobrazujú rovnaké príklady, a tým žiaci boli nútení k samostatnému riešeniu. Test zaznamenáva jednotlivé odpovede a po vyriešení úloh poskytuje okamžitú spätnú väzbu. Žiaci pracovali samostatne a prví traja najrýchlejší riešitelia so správnymi výsledkami boli hodnotení známku.

Obrázok: ukážka testových úloh

Reflexia:

Aplikáciami je možné pozitívne ovplyvniť výsledky žiakov v matematike a ich vzťah k predmetu. Spôsobujú to vhodné a účinné motivačné prvky programov, ako sú roztomilé postavičky, príbehy, animácie, hry a iné. Aplikácie umožňujú rozvoj tvorivosti, fantázie a logické myslenie. Žiaci majú okamžitú spätnú väzbu. Je vhodné dbať na to, aby učiteľ pomáhal žiakom, ktorým matematické úkony idú pomalšie. Odporúčam rešpektovať zásadu individuálneho prístupu, aby žiak mal vytvorené také podmienky v edukačnom procese, v ktorých by zažíval úspech, radosť, prípadné neúspechy kompenzoval v iných činnostiach.

Predmet: PRÍRODOVEDA

Ročník: prvý

Typ vyučovacej hodiny: hodina základného typu - kombinovaná

Obsahový štandard: chov zvierat: kravy, ovce, sliepky, kone

Špecifické ciele:

- **kognitívny:** podľa vzhľadu a niektorých životných prejavov určiť rôzne druhy domácich a voľne žijúcich zvierat, rozlišovať pojmy: domáce - voľne žijúce zvieratá, rozlišovať zvieratá podľa zvukov, uviesť príklady mláďat rôznych druhov živočíchov, vysvetliť na príkladoch, aký úžitok človeku poskytuje chov živočíchov,
- **afektívny:** ochrana a starostlivosť o zvieratá,
- **psychomotorický:** prečítať básničky z Ebook z knihy o Psíčkovi a mačičke, rozvíjať schopnosť získať nové informácie využitím IKT.

Vyučovacie metódy: motivačná, slovná - rozhovor, metóda precvičovania, názorná

Organizačné formy: frontálne vyučovanie, práca vo dvojiciach, samostatná práca

Didaktické zásady: zásada názornosti, zásada uvedomelosti a aktivity

Medzipredmetové vzťahy: výtvarná výchova,

Prierezové témy: osobnostný a sociálny rozvoj, environmentálna výchova, ochrana života a zdravia

Kľúčové kompetencie: žiak pozná rôzne druhy domácich a voľne žijúcich zvierat a vie, aký úžitok človeku poskytuje chov úžitkových zvierat. Vie, že niektoré živočíchy sa od narodenia podobajú na

svojich rodičov. Žiak sa vyjadruje súvisle, výstižne, kultivovanou písomnou a ústnou formou, dokáže sa sústrediť určitý čas, načúvať, reagovať a vyjadriť svoj vlastný názor. Žiak ovláda základy potrebných počítačových aplikácií, dokáže vyberať a hodnotiť získané informácie, spracovať ich a využiť vo svojom učení a aj v iných činnostiach.

Štruktúra vyučovacej hodiny

Motivácia: Prostredníctvom Ebook spoločne čítame krátke básničky o zvieratách, po ktorých nasledoval motivačný rozhovor o zvieratách.

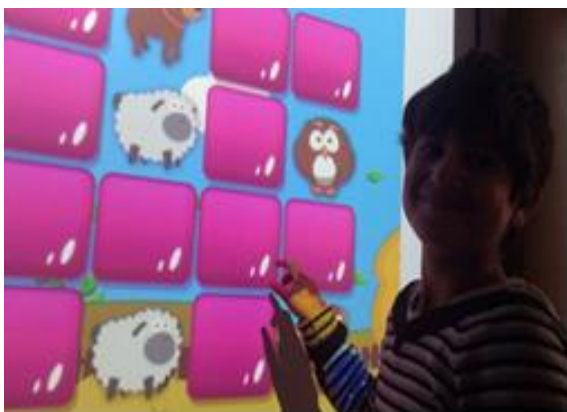

Obrázok: motivačná básnička – Kravka...

Obrázok: motivačná básnička - Moriak ...

Aplikáciu **Animal farm** som využila v úvodnej časti hodiny a pri opakovaní. Aplikácia bola premietaná na interaktívnu tabuľu prostredníctvom Apple TV. Cieľom tejto aktivity bolo zopakovať si domáce zvieratá, pomenovať ich, určiť zvieratká podľa zvuku – podľa názvu ich pomenovať, vyhľadať dvojice, ktoré k sebe patria – pexeso.

Obrázok: práca s aplikáciou – Pexeso

Obrázok: práca s aplikáciou – vyriešené Pexeso

Animal 4 kids aplikáciu som využila v rámci hlavnej časti hodiny. Aplikácia bola premietaná na interaktívnu tabuľu prostredníctvom Apple TV, žiaci pracovali aj individuálne s iPadom. Cieľom tejto aktivity bolo pomenovať zvieratá a ich mláďatá, triediť zvieratá na tie, ktoré žijú v lese, na poli, vo vode a na dvore.

Obrázok: ukážka aplikácii

Obrázok: spustenie aplikácie

Obrázok: riešenie úlohy

Obrázok: tvorenie dvojíc – mláďa +zvieratá

V záverečnej časti hodiny sme využili aplikáciu **Animal 100 lite**, pomocou ktorej žiaci mali možnosť vidieť domáce a divo žijúce zvieratá na reálnych fotkách, počuli ich realistické zvuky. Žiaci nadobudli nové vedomosti, pomocou zvierat si mohli zopakovať abecedu, zahráli sme menší kvíz, v ktorom si overili svoje vedomosti. Na záver mohli vyskladať puzzle, kde si mohli vybrať z 3 obtiažnosti.

Obrázok: kvíz

Obrázok: kvíz - rozpoznávanie zvierat

Obrázok: odkrývanie obrázka

Obrázok: obrázok odkrývaný

Reflexia:

Implementáciou iPadu do vyučovacieho procesu som zvýšila motiváciu žiakov, vytrvalosť pri vypracovaní cvičení a vyplňovaní pracovných listov. Žiaci pracovali na vyučovacích hodinách sústredene, mali radosť z výslednej práce. Bolo vhodné, aby som usmerňovala ich činnosť. Úlohy som zamerala na precvičovanie a opakovanie učiva. Úlohy si mohli kedykoľvek opraviť, zopakovať a po dokončení úloh dostávali okamžitú spätnú väzbu. Žiaci vedeli viac ohodnotiť spolužiakov ako seba samých. Preto je vhodné, ak učiteľ kladie žiakom také otázky, aby žiaci mohli vysloviť svoj vlastný názor.

Predmet: SLOVENSKÝ JAZYK A LITERATÚRA

Ročník: prvý

Typ vyučovacej hodiny: kombinovaná hodina

Obsahový štandard: Čítanie – Hláska a písmená E, e

Písanie – veľké písané E, malé písané e

Všeobecné ciele: rozvíjať fonemické uvedomovanie, poznať a čítať písmená slovenskej abecedy, písať správne tvary písmen slovenskej abecedy, rozvíjať komunikačné a vyjadrovacie schopnosti

Špecifické ciele:

- **kognitívny:** identifikovať hlásku E v reči, určiť hlásku E na začiatku, vo vnútri a na konci slova, čítať všetky tvary písmen E, e, čítať slabiky a slová vytvorené z daných písmen, čítať s porozumením, pomenovať obrázky, počúvať a zopakovať rozprávanie, používať spisovnú výslovnosť,
- **afektívny:** prejaviť záujem o maľovanie,

- **psychomotorický:** písať správne písané i tlačené tvary písmen E, e, písať správne slabiky a slová vytvorené z daných písmen.

Vyučovacie metódy: riadený rozhovor, práca s ilustráciou, produkčná metóda

Organizačné formy: spoločná práca, samostatná práca

Didaktické zásady: zásada názornosti, zásada trvácnosti, zásada systematickosti

Medzipredmetové vzťahy: prírodoveda, výtvarná výchova, dopravná výchova

Prierezové témy: osobnostný a sociálny rozvoj, environmentálna výchova

Kľúčové kompetencie: identifikuje hlásku E v reči, určuje hlásku E na začiatku, vo vnútri a na konci slova, určuje grafickú podobu písmen E, číta všetky tvary písmen E, tvorí vety podľa zadania, kreslí obrázok podľa návodu, píše správne veľké písané E a malé písané E

Motivácia:

Žiakov som motivovala návštevou, že do triedy príde ďalšia rodinka písmen, ktorú spoznajú. Bude to rodinka písmen, ktoré počujú na začiatku mien Emka, Emil, Elenka, Etelka.

Dnes do našej príde rodinka písmena E. Žiaci ste zvedaví, ako vyzerá nová rodinka písmen? Na motiváciu som využila prezentáciu, ktorú som premietla na interaktívnu tabuľu. Žiaci určili a pomenovali prvú hlásku v názve obrázka a predstavila som rodinku písmena E: veľké tlačené E, malé tlačené e, veľké písané E, malé písané e. Potom som prečítala dve hádanky, ktoré mali žiaci uhádnuť /električka, egreš/.

Obrázok: úvodné snímky prezentácie

Obrázok: ukážka snímky prezentácie

Expozícia

Pracujeme s vopred pripravenými pracovnými listami.

Úloha č. 1

Pomenuj obrázok a povedz, čo počuješ na začiatku slova. Slová použi vo vetách.

Obrázok: slová na písmeno E

Úloha č. 2

Každý eskimácky domček, v ktorom je E, vymaľuj.

Obrázok: individuálna práca

Úloha č. 3

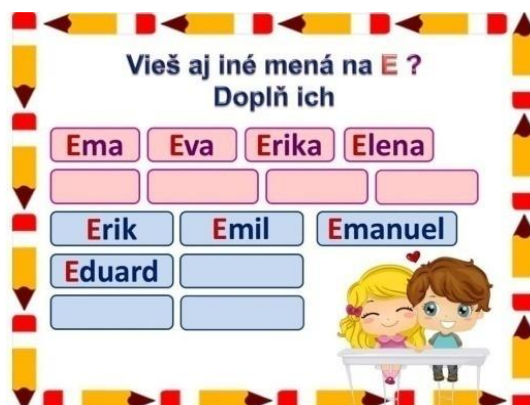
K obrázkom priradi správne písmenko, ktoré počujeme na začiatku slova.

Obrázok: priradzovanie písmen

Úloha č. 4

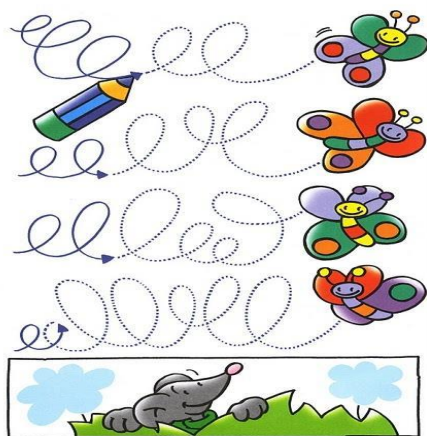
Doplň mená začínajúce sa na písmeno E.

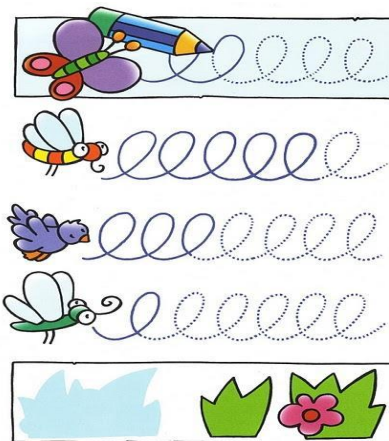
Obrázok: Dopĺňovanie začiatočných písmen E

Úloha č. 5

Navodila som rozhovor o jarnej prírode. Žiaci, aké zvieratká poznáte, ktoré lietajú? Odpovedajú: motýľ, vtáčik, včela. Napodobňujem let včely prstom vo vzduchu. Žiaci opakujú za mnou a potom samostatne kreslia do pracovného listu prostredníctvom aplikácie **Handwriting**. Upozorňujem ich na správne sedenie a držanie stilusu v ruke.

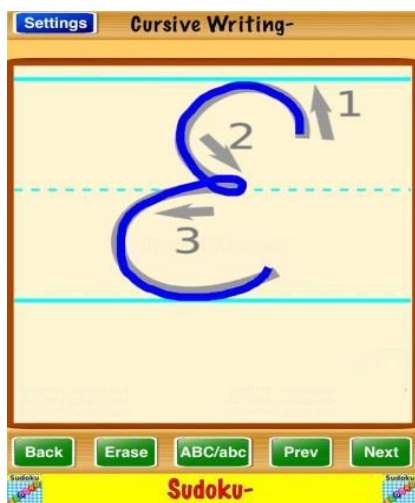

Obrázok: nácvik grafomotoriky

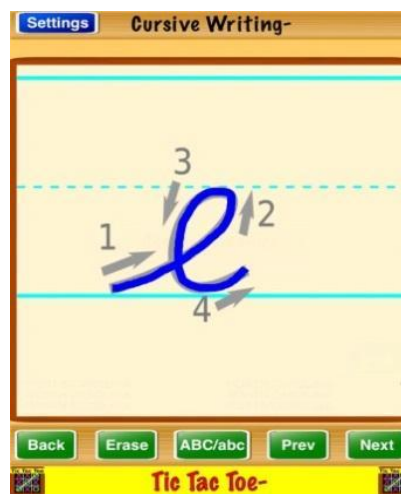

Obrázok: vyvodenie malé e

Prostredníctvom aplikácie **Cursive Writing** spustím program s animáciou postupu správneho písania veľkého písaného E. Animáciu niekoľkokrát opakujeme a žiaci opisujú pohyb pera. Potom píšú tvar veľkého písaného E vystretou rukou „vo vzduchu“ spolu s animáciou. Žiaci nacvičujú písanie veľkého písaného E v stoji vedľa lavice. V aplikácii píšú na iPadoch vystretou rukou a postupne viacerými farbičkami písmeno obťahujú. Najprv obťahujú tvar veľkého písaného E, ktorý je doplnený šípkami s číslami vyjadrujúcimi postupnosť pri jeho písaní a potom obťahujú tvar malého písaného e.

Obrázok: nácvik veľké písané E

Obrázok: nácvik malé písané e

Reflexia:

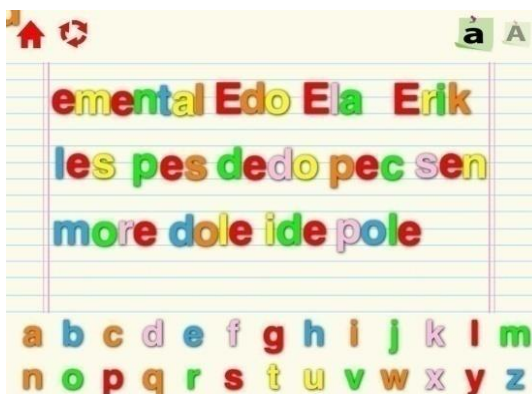
Na záver hodiny zopakujeme čítanie všetkých tvarov nového písmena E. Nakoniec spravíme súťaž prostredníctvom aplikácie **Alphabet is Fun**. Ovládanie je veľmi jednoduché, na spodku zošita sú magnetky, ktoré preťahujeme do riadkov a tvoríme slová. Žiakov rozdelím do troch skupín a ich úlohou je vyskladať z magnetiek:

1. čo najviac slov začínajúcich sa na písmeno E,

2. vyskladať čo najviac slov s písmenom E na začiatku, slova, v strede slova a na konci slova.

Obrázok: tvorba slov pomocou magnetiek

Obrázok: ukážka cvičenia

Vyhráva skupina, ktorá vyskladá najviac bezchybných slov. Menovite pochválím každého žiaka a vyslovím spokojnosť s jeho aktívnou činnosťou vo výučbe.

Reflexia:

Vždy treba dbať na správnu polohu sedu a správne držanie stilusu. Pred prácou na iPade je vhodné urobiť si prstovú rozcvičku. Žiakov upozorníme, aby si na iPadoch vypli zvuk, aby nerušili ostatných spolužiakov. Je vhodné, aby učiteľ vopred nainštaloval žiakom aplikácie, prezentácie, ktoré vo vyučovacom procese bude využívať. Veľkou výhodou je, že žiaci môžu stilusom priamo dopisovať do aplikácií, či pracovných listov. Motivačné hádanky a rozhovor pôsobili na žiakov pozitívne, zlepšovali ich komunikačné schopnosti. Žiaci pracovali podľa pokynov učiteľa, snažili sa pomôcť a spolupracovať medzi sebou navzájom. Sebahodnotenie žiakov na 1. stupni je závislé od hodnotenia učiteľa. Preto treba žiakov pochváliť, naopak k neúspechu žiakov pristupovať citlivo.

Prieskumná časť

V praktickej časti práce sme navrhli modely vyučovacích hodín s aplikáciou iPadu v primárnom vzdelávaní. Zároveň sme realizovali dotazníkový prieskum medzi učiteľmi vyučujúcimi na 1. stupni základných škôl. Do dotazníka sme okrem iPadov zaradili aj tablety. Tablety disponujú takými istými aplikáciami ako iPady - rozdiel je len v tom, že iPad je kvalitnejší, ale oveľa drahší a nie všetky školy si ho majú možnosť zabezpečiť.

Predmet a cieľ prieskumu

Predmetom nášho prieskumu bolo zistiť mieru využívania iPadov a tabletov v primárnom vzdelávaní. Cieľom realizovaného prieskumu bolo zistiť, koľko učiteľov a ako často reálne využíva iPady a tablety v primárnom vzdelávaní. Zaujímali nás aj názory učiteľov s využívaním tabletov vo vzdelávaní a či pedagógovia odporúčajú využívanie iPadov a tabletov v primárnom vzdelávaní. Dotazníkového prieskumu sa zúčastnilo spolu 48 respondentov pedagógov.

Výsledky prieskumu

1. Disponuje vaša škola iPadmi alebo tabletmi?

%	počet	
75%	36	Áno
25 %	12	Nie

2. Využívate vo výučbe iPady - tablety?

%	počet	
71 %	34	Áno
4 %	2	Nie /máme tablety/
25 %	12	Nie /nemáme tablety/

3. Ako často využívate vo výučbe iPady - tablety?

%	počet	
61 %	29	Denne
10 %	5	2-3 krát do týždňa
29 %	14	Nevyužívam

4. Na akých predmetoch využívate iPady – tablety najčastejšie?

%	počet	
46 %	22	Matematika
21 %	10	Slovenský jazyk
4 %	2	Prírodoveda
29 %	14	Nevyužívam

5. Ktoré vzdelávacie portály a aplikácie využívate najčastejšie?

%	počet	
14 %	7	Škola na dotyk
6 %	3	Planéta vedomostí
13 %	6	Tuul
38 %	18	Aplikácie iOS, Android
29 %	14	Nevyužívam

6. Pokúste sa zhodnotiť vhodnosť iOS aplikácií pre primárne vzdelávanie

%	počet	
71 %	36	Vhodné
0 %	0	Nevhodné
29 %	14	Neviem

7. Aké pozitíva majú tablety pri vyučovaní?

- vysoká motivácia
- vyplňajú čas pri vyučovaní
- sú zaujímavé pre deti
- uľahčujú prípravu učiteľa na hodinu
- uľahčujú prácu učiteľa na hodine
- dokážu názorne vysvetliť
- žiaci dostávajú okamžitú spätnú väzbu

8. Odporúčali by ste na základe svojich skúseností využívanie iPadov – tabletov v primárnom vzdelávaní?

%	počet	
71 %	34	Áno
0 %	0	Nie
29 %	14	Neviem posúdiť

Prínosy práce pre teóriu a prax

Na základe pozitívnych názorov žiakov môžem konštatovať, že implementácia iPadu - tabletu do edukačného procesu bola prínosom vo vyučovaní, a preto ho odporúčame v primárnej edukácii využívať. Zrealizovaný prieskum potvrdzuje, že učitelia využívajú iPady - tablety pri vzdelávaní, majú skúsenosti s aplikáciami a vzdelávacími portálmi a odporúčajú využívanie iPadov a tabletov v primárnom vzdelávaní. Pomocou aplikácií využitých na vyučovacích hodinách sa mi podarilo motivovať žiakov natoľko, že prejavovali väčší záujem o edukačnú činnosť, mali radosť z úspechov. Na vyučovacích hodinách sa viac sústredili, dodržiavali pravidlá a pracovali s ohľadom na spolužiakov. Najväčším potešením pre žiakov bolo, že sa príklady dali riešiť zábavnou a hravou formou. Nenásilnou, hravou formou som žiakov naviedla na opakovanie už nadobudnutých vedomostí a prezentovanie svojich poznatkov pred spolužiakmi. Vo svojej práci som chcela poukázať na možnosti využitia iPadu vo vyučovaní ako nástroja rozvíjajúceho myslenie a tvorivosť, motivujúceho žiakov k objavovaniu nových poznatkov.

Na základe zistených a vyhodnotených údajov a odpovedí pedagógov z reálnej pedagogickej praxe odporúčame učiteľom, ktorí chcú zmeniť vyučovanie a sú pripravení na vstup modernej techniky do vyučovania v primárnom vzdelávaní, aby sa nebáli začleniť iPad do jednotlivých fáz vyučovacej hodiny. Vstup tejto techniky považujeme za veľký prínos a motiváciu žiakov k učeniu sa. Základným pravidlom pre učiteľa však ostáva, že iPad je len prostriedok a pomôcka pre dosiahnutie cieľa.

V súčasnosti sa v školách integrujú digitálne technológie takmer do všetkých vyučovacích predmetov. Stávajú sa pre učiteľov dôležitými pomocníkmi počas domácej prípravy alebo priamo na vyučovacích hodinách. Využívanie digitálnych technológií vo vyučovacom procese je obohatením vyučovacieho procesu. Žiakom pútavo a zaujímavo sprístupňuje pochopenie učiva. Príprava edukačných materiálov je však pre učiteľov časovo náročná. V iPadoch je obrovské množstvo vzdelávacích aplikácií a každým dňom pribúdajú novšie. Aplikácie môžeme využiť vo všetkých predmetoch a v každej fáze vyučovacieho procesu - v rámci motivácie, vysvetľovania, opakovania či precvičovania učebnej látky.

Do vyučovacích hodín som sa snažila zakomponovať aplikácie, v snahe zintenzívniť pozornosť a aktivitu žiakov. Cieľ sa mi podarilo splniť. iPad je vhodný prostriedok na dosahovanie cieľov, ktoré sú stanovené pri rozvíjaní kľúčových kompetencií.

Myslím si však, že iPad nemôže nahradiť klasickú vyučovaciu hodinu. Preto je potrebné, aby si učiteľ vopred premyslel, kedy a ako iPad na vyučovacej hodine využije.

Pramene:

- Blaško, M. 2010. *Úvod do modernej didaktiky I.* Košice : Technická univerzita, 2010. s. 187.
- Dravecký, J. 2012. *Teória a prax primárneho a sekundárneho vzdelávania.* Ružomberok : Katolícka Univerzita v Ružomberku, Inštitút Juraja Páleša v Levoči , 2012.
- Dravecký, J. 2008. *Teória a prax primárneho vzdelávania.* Poprad : s.n., 2008. (Študijný text).
- Driensky, D. – Hrmo, R. 2004. *Materiálne didaktické prostriedky.* [Experimentálny učebný text grantové ho projektu KEGA] Bratislava : Slovenská technická univerzita, 2004. ISBN 80-227-2159-X.

- Gregor, L. 2011. *iPad - Průvodce s tipy a triky*. Brno : Computer Press, a.s., 2011. ISBN 978-80-251-3336-1.
- Kalaš, I. 2011. *Spoznávame potenciál digitálnych technológií v predprimárnom vzdelávaní*. Bratislava : Ústav informácií a prognóz školstva, 2011. s. 130. ISBN 978-80-7098-495-6.
- Kostrub, D., Severini, E., Rehúš, M. 2012. *Proces výučby a digitálne technológie*. Bratislava : Alfa print, 2012. s. 10. ISBN 978-80-971081-6-8.
- Lukáč, S. 2001. *Multimédiá a počítačom podporované učenie sa v matematike*. Košice : Prírodovedecká fakulta UPJŠ, 2001. s. 60. ISBN 80-7097-42-30.
- Petlák, E. 2004. *Všeobecná didaktika*. Bratislava : IRIS, 2004. s. 311. ISBN 80-89018-64-5.
- Petlák, E. 1997. *Všeobecná didaktika*. Bratislava : Vydavateľstvo IRIS, 1997. s. 150. ISBN 80-8878-49-2.
- Turek, I. 2008. *Didaktika*. EKONÓMIA. Bratislava : Iura Edition, 2008. s. 310. ISBN 978-80-8078-198-9.
- Turek, I. 2010. *Didaktika*. EKONÓMIA. Bratislava : Iura Edition, 2010. s. 308. ISBN 9788080783228.
- Turek, I. 1997. *Zvyšovanie efektívnosti vyučovania*. Bratislava : Metodické centrum, 1997. s. 316. ISBN 80-88796-49-0.
- Míka, R. 2012. *Využitie tabletov v interaktívnom vyučovaní*: Diplomová práca. Praha: 2012 [Online] [cit. 2016-06-12] [Tablety vo výuke na základnej škole \[Online\] \[cit. 2016-05-09\] http://www.7zsjbc.cz/texty/prirucka_tablety.pdf](http://www.7zsjbc.cz/texty/prirucka_tablety.pdf)
- Kovár, I. 2013. *Efektívne využívanie mobilných zariadení na platforme Android* : Bakalárska práca. Zlín 2013 [Online] [cit. 2016-06-14] http://digilib.k.utb.cz/bitstream/handle/10563/25351/kov%C3%A1r_2013_bp.pdf?sequence=1
<http://cit.ukb.muni.cz/kurzy/kurzy/tablety/144-ipad-zaklady-ovladania.html>. [Online]

Mgr. Melinda Pápayová
Základná škola, Krišovská Liesková, Krížany
linda.papay@gmail.com

Z vyučovania slovenčiny

Z TEXTU MOJEJ ŽIAČKY

Dovolím si vám ukázať prácu svojej bývalej žiačky, deviatačky v súvislosti s dištančným vyučovaním (školský rok 2019/20). Schválne som ho nezaradil do prílohy časopisu *Umka*, keďže obsahuje myšlienky, ktoré je potrebné reflektovať v rámci vyučovania vo všeobecnosti, teda môžu sa hodiť aj učiteľom. Ide o žiacky pohľad na vyučovanie doma, ktoré sa neraz javí ako problém, hoci v médiách sme na jar 2020 počúvali pár riaditeľov či učiteľov, ktorí konštatovali, že všetko je v poriadku.

S odstupom času sa dnes vníma dištančné vyučovanie ako problém, na ktorý mnohí z nás už dávno upozorňovali. No vtedy to nebolo stredobodom pozornosti médií a politikov. Možno by nezaškodilo pýtať sa viac aj detí. Moja žiačka bola v situácii, keď boli zatvorené školy a de facto sa už nemuseli učiť, keďže minuloroční deviataci boli prijatí podľa známok. Napriek tomu už vtedy úprimne vystihla problémy, o ktorých pedagógovia a verejnosť dnes diskutujú. Téma dištančnej hodiny slovenčiny bola: *Škola v škole alebo škola doma?*¹

*Nie sme verejnosti na očiach, ak sa vám chce, môžete sa učiť i v posteli. Znie to úžasne, no má to aj viaceré nevýhody. Napríklad deti, žiaci nie sú pod dohľadom učiteľa, čo znamená, že sa dá veľmi ľahko podvádzať, vypomáhať si rôznymi ťahákmi a podobne, čiže nedá sa presne určiť, či žiak je naučený a pripravený alebo si pomáhal. Žiaci majú zväčša problém sústrediť sa na učenie. Neustále ich láka elektronika alebo činnosť, ktorá je pre nich zábavnejšia a lepšia ako učenie sa. Mnohí rodičia, ktorí pracujú alebo majú nejaké povinnosti, nemajú vždy možnosť venovať sa svojim deťom. Z toho vyplýva, že dieťa učivu, danej látke - úlohe nemusí celkom rozumieť. A keďže mu to nemá kto vysvetliť, tak sa trápi. Starší žiaci sa buď na danú úlohu vykašľú, alebo sa ju snažia riešiť. Sú aj žiaci, ktorí sa budú vyhovárať na nejaké problémy, aby sa učiť nemuseli a tiež aj takí, ktorí si myslia, že sú jednoducho prázdni. Žiakom sa nedostáva dostatočného vysvetlenia učiva a porozumenia, ako keď sedia v triede. V škole sa im venuje učiteľ, pedagóg alebo profesor, ktorý je vzdelaný a môže žiakov opraviť, usmerniť. Dieťa je na to doma samo. V škole majú žiaci dostatok pohybu v podobe telesnej výchovy. Škola v škole je omnoho efektívnejšia. Tam žiaci dostanú viac znalostí, majú dostatok času na porozumenie a utvrdenie si učiva, vďaka tomu sú žiaci v škole múdrejší a viac informovanejší.*²

PhDr. Ján Papuga, PhD.

Bratislava-Rača

janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk

¹ Do pozornosti dávam aj článok *Nehovorme o stratenej generácii, ale o obsahu vzdelávania* na s. 78.

² Text bol jazykovon upravený.

ŠTÚR VČERA A DNES

Tento rok sme si pripomenuli 205. výročie narodenia Ľudovíta Štúra.

Ľudovít Štúr bol najvýznamnejším predstaviteľom slovenského národného života a vedúcou osobnosťou slovenského národného obrodnenia v 19. storočí. Bol jazykovedec, spisovateľ, politik a novinár, ktorý svojím odhodlaním prepísal slovenské dejiny. Bol tiež kodifikátorom spisovného jazyka založeného na kultúrnej stredoslovenčine.

Ľudovít Štúr sa svojou neochvejnou aktivitou v službe národu navždy zapísal medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenskej histórie. Bol obklopený svojimi prívržencami (napr. Samo Chalupka, Andrej Sládkovič, Janko Kráľ, Ján Botto) tvoriacimi družinu nazývanú štúrovci.

Naši žiaci sa na hodinách slovenčiny venovali Štúrovi a jeho družine. Avšak nielen to. Posolstvo štúrovcov si sprítomnili aj v odkaze 17. novembra, ktorého nosnou myšlienkou je myšlienka slobody. Myšlienka, ktorou tak odovzdane žili práve štúrovci...

Ponúkame prierez aktivitami našich žiakov nielen počas klasického prezenčného vyučovania, ale aj počas „doby dištančnej“.

Šiestaci si prečítali Chalupkovho Turčina Poničana a nakreslili svoju predstavu cesty z Turecka na Slovensko a tiež odvlčenie vlastnej matky do zajatia.

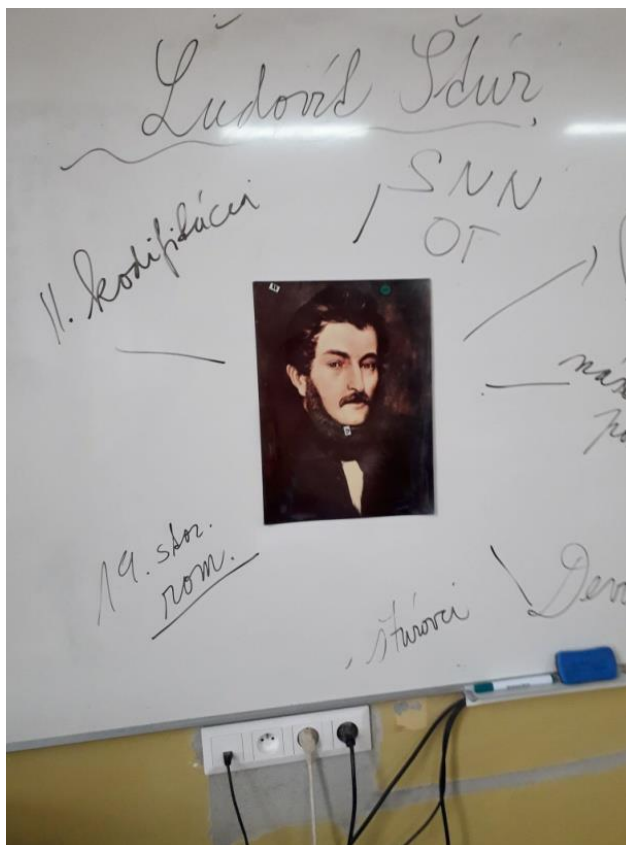
Ôsmaci sa venovali vyhľadávaniu zaujímavých informácií o Štúrovi a štúrovcoch a ich následnému spracovaniu formou prezentácie. Žiaci pritom využili dostupné informačné zdroje. Okrem

internetového prehliadača siahli i po adekvátnych knihách, ktoré sa nachádzali u nich doma. V prezentáciách obsiahli viacero oblastí Štúrovho života. Snažili sa dotknúť všetkých činností, na ktorých sa aktívne podieľal. Nevynechali ani zaujímavosti z jeho života a zasúťažili si v kvíze o Štúrovi a štúrovcoch. Niektorí žiaci sa natoľko nadchli životným príbehom tohto výnimočného človeka, že sa pokúsili hlbšie načrieť do vnútra a jeho osobnosť pretaviť do vlastnej literárnej tvorby. Dokonca sa pokúsili napodobniť známu fotografiu štúrovcov a vytvorili vlastnú, podliehajúcu súčasnej „móde rúškovej“.

Deviatci sa na venovali Jankovi Kráľovi a jeho básni *Orol* a Andrejovi Sládkovičovi a básni *Nehaňte ľud môj*. Písomne spracovali, čo pre nich znamená sloboda, ba dokonca sa na slobodu aj zahrali: jeden žiak sa snažil dostať z kruhu, ostatní spolužiaci mu v tom bránili. Po ukončení hry nasledovala reflexia pocitov žiakov, keď sa dostanú do situácie, že je ich sloboda obmedzená. Žiaci si vyskúšali roly obhajcov, žalobcov a sudcov a bránili tak spisovný jazyk a Slovákov.

Ôsmaci a deviatci ťažko skúšanú slobodu spracovali v dištančných skupinových projektoch, kde sa prostredníctvom svojich rodičov či starých rodičov vrátili do relatívne blízkej minulosti, a to pred rok 1989. Snažili sa pochopiť, že čo je pre nich dnes samozrejmosťou, pred pár rokmi vôbec nebolo. Svoje postrehy spracovali vo forme interview, videí, porovnaní so súčasnosťou či malou módnou prehliadkou na móle svojich domovov. Ich práce boli naozaj skvelé. Dokonca prekvapili i vlastnou hudobnou tvorbou s témou Sloboda. Jednoducho, prekonalí naše očakávania.

Sme presvedčení, že aktualizovaním Štúrovho odkazu si ho naši žiaci v sebe dlhšie ponosú a odovzdajú ďalším generáciám!

PhDr. Eva Dodeková a slovenčinári
Základná škola ako organizačná zložka
Spojenej školy v Turzovke
evka.dodekova@post.sk

CVIČEBNICA SLOVENČINY VHODNÁ AJ NA DIŠTANČNÉ ŠTÚDIUM

Autor: Ján Papuga

Názov knihy: *Cvičebnica ku Kompendiu slovenčiny* (v čase vydania časopisu v tlači)

Útvar: príručka s cvičeniami

Rok vydania: 2020

Počet strán: 476

Učitelia slovenčiny sa často stretávajú s otázkou, či existuje nejaká komplexná učebnica slovenského jazyka, resp. učebnicu dopĺňajúca cvičebnica, ktorá by obsiahla všetky jazykové roviny a iné témy jazyka. Teraz už môžeme na túto otázku odpovedať ÁNO.

Po dvoch rokoch od vydania *Kompendia slovenčiny* uzrela svetlo sveta veľmi očakávaná *Cvičebnica ku Kompendiu slovenčiny pre žiakov, učiteľov a priateľov vyučovania slovenského jazyka*. Všetkým učiteľom, žiakom základných a stredných, príp. vysokých škôl, rodičom, nadšencom jazyka či náhodným čitateľom ponúka praktickú paralelu k teoretickým východiskám prezentovaným v *Kompendiu* a zároveň je jeho neoddeliteľnou súčasťou.

Autorom knihy je zaniietený slovenčinár a propagátor modernej slovenčiny, ktorý má bohaté skúsenosti z pedagogickej praxe na základnej, strednej i vysokej škole. Je tiež autorom mnohých odborných článkov v rôznych periodikách, často môžeme jeho názory počuť i v médiách. Jednoducho ide o človeka, ktorý je skutočne a úprimne zapálený pre slovenský jazyk.

Ako sám autor hneď v úvode predznamenáva, *Cvičebnica* je venovaná tým, ktorí chcú poznať a ovládať základy slovenčiny, jej fungovanie a hľadať jej ďalšie možnosti ako komunikačného prostriedku. Nezanedbateľná je tiež užitočnosť použitia príručky i *Cvičebnice* v období pandémie, počas dištančného vzdelávania. Avšak možnosť precvičiť si slovenčinu je časovo neobmedzená.

Cvičebnica, podobne ako samotné *Kompendium*, je komplexná a zachytáva všetky jazykové roviny v rovnakom poradí, v akom sú uvedené v *Kompendiu*, preto je veľmi jednoduché a rýchle vyhľadať si príslušnú teoretickú kapitolu. Autor v *Cvičebnici* ponúka pestrú paletu praxou preverených cvičení pochádzajúcich z jeho vlastnej pedagogickej skúsenosti či od jeho blízkych spolupracovníkov. Veľmi úspešne sa mu podarilo naplniť cieľ *Cvičebnice*, o ktorom netradične informuje úvodný akrostich v Predhovore. Hlavným cieľom je správne, kultivované používanie slovenčiny v komunikácii a tiež rozvoj jazykovej tvorivosti, textotvorby a divergentného myslenia.

Používateľ *Cvičebnice* má k dispozícii hneď niekoľko „vychytávok“, napr. metodiku práce uľahčujúcu prácu s *Cvičebnicou*, rady a metodické poznámky ako pracovať s cvičeniami, samostatnú kapitolu venujúcu sa pravopisným cvičeniam a kontrolným písomným prácam, tiež možnosť zistiť si, príp. overiť u autora odpovede. Ako samotný autor uvádza, konštruktívnu spätnú väzbu očakáva.

Rady a metodické poznámky ako pracovať s niektorými cvičeniami ponúkajú nielen návod, ale poskytujú aj inšpiráciu, ktorá môže posunúť cvičenia na inú úroveň. Používateľovi sú ponúkané možnosti práce s cvičeniami z rôznych aspektov podľa toho, či ide o žiaka, učiteľa, rodiča, študenta slovenčiny a pod. Na ešte komplexnejšiu spätnú väzbu sú za každým tematickým celkom uvedené testy.

Dôležitým faktom je, že cvičenia v *Cvičebnici* niekedy presahujú štátny vzdelávací program, čo predpokladá znalosť tohto dokumentu. Toto umožňuje posun k vyšším, špecifickejším otázkam jazyka pri práci učiteľa i žiaka, resp. používateľa *Cvičebnice*.

Sme presvedčení, že *Cvičebnica ku Kompendiu slovenčiny pre žiakov, učiteľov a priateľov vyučovania slovenského jazyka* vychádza zo súčasných potrieb moderných používateľov jazyka, a preto bude spolu s *Kompendiom* súčasťou výbavy domácej či školskej knižnice ako komplexná, moderná, prehľadná, praktická a predovšetkým neskostnatená alternatíva.

PhDr. Eva Dodeková
Základná škola ako organizačná zložka Spojenej školy v Turzovke
evka.dodekova@post.sk

PRÍRUČKA O GLOBÁLNO M VZDELÁVANÍ

Autor: Zdenka Bustinová, Tatiana Cárová, Júlia Choleva, Lenka Putalová, Eva Talianová, Zuzana Vanková
Názov knihy: *Príručka o globálnom vzdelávaní v predmete slovenský jazyk a literatúra*
Útvar: príručka
Rok vydania: 2020
Počet strán: 94

„Nič nepomáha všetko formuluvaňa,
nič všetko suchá theoria,
keď sa od života odtrhne,
ba s ním práve do odporu postaví.“

Ludevít Štúr: Nárečja slovenskuo... (1846)

Týmto viac ako 150 rokov starým, avšak stále platným a aj v súčasnosti viac ako aktuálnym výrokom sa začína príručka *Globálne vzdelávanie v predmete slovenský jazyk a literatúra*. A že to nie je žiadne prázdne gesto, zistíte hneď, ako sa s danou príručkou zoznámite.

V posledných dňoch neustále počujeme a čítame, ako pandémia COVID-19 zmenila obsah a formy vzdelávania. Mnohé spomalila, mnohé urýchlila. Do popredia sa dostala otázka kvality vzdelávania. Nie memorovanie, ale kritické myslenie, kreativita, komunikácia, spolupráca, empatia, emočná inteligencia... Práve takýto spôsob vyučovania v slovenskom jazyku a literatúre, ktorý prepája učivo slovenčiny s témami, ktoré sú dôležité pre budúcnosť nás a našich detí, ponúka príručka *Globálne vzdelávanie v predmete slovenský jazyk a literatúra*.

Prečo globálne vzdelávanie? Pandémia totiž okrem potreby zmien v školstve ukázala aj skutočnosť, že sme všetci globálne prepojení a naše problémy, činy, skutky i rozhodnutia nie sú izolované. Pripraviť mladých ľudí na život v súčasnom svete, rozvíjať u nich kompetencie, ktoré im umožnia stať sa informovanými a aktívnymi občanmi prijímajúcimi zodpovednosť za seba, za svoje konanie i za svoje široké okolie je cieľom globálneho vzdelávania. Globálnym vzdelávaním sa už niekoľko rokov aktívne zaoberá nezisková organizácia *Človek v ohrození*, ktorá v tomto roku vydala

spomenutú príručku. Ako v úvodnom slove píše Lenka Putalová, koordinátorka projektu *Učíme (sa) v globálnych súvislostiach 2*, príručka *Globálne vzdelávanie v predmete slovenský jazyk a literatúra* poskytuje teoreticko-metodickú oporu pri zavádzaní globálneho vzdelávania do škôl, obsahuje návody na interaktívne aktivity, ktoré sa nielen venujú globálnym témam, ale zároveň aj zahŕňajú učivo, ktoré je priamo obsiahnuté v štátnom vzdelávacom programe, či priamo spĺňajú obsahové a výkonové štandardy jednotlivých predmetov.

Príručka je prehľadne štruktúrovaná. Úvodné kapitoly čitateľom – teda najmä učiteľkám a učiteľom základných a stredných škôl, študentkám a študentom pedagogických fakúlt, ale aj všetkým tým, ktorí sa o globálne vzdelávanie zaujímajú, stručne približujú koncept globálneho vzdelávania, ako aj jeho tematický a pedagogický rozmer, teda hlavné dôvody, pre ktoré je prínosné začleňovať globálne vzdelávanie do výučby v našich školách, ciele udržateľného rozvoja, princípy globálneho vzdelávania, ako aj rolu pedagóga v globálnom vzdelávaní. Tieto kapitoly obsahujú aj odkazy na materiály týkajúce sa globálneho vzdelávania pre tých, ktorých táto téma oslovila a chcú o nej získať viac informácií. Príručka sa venuje aj stratégií učenia a myslenia EUR (evokácia, uvedomenie, reflexia) – trojfázovému modelu učenia, pri ktorom učiteľka/učiteľ sprevádza žiakov k lepšiemu porozumeniu učiva, aby lepšie začlenili nové vedomosti do kontextu tým, že ich pripoja k už poznaným. Fundament príručky predstavuje 12 aktivít globálneho vzdelávania. Všetky majú rovnakú štruktúru. Pri každej aktivite sú uvedené prínosy pre slovenský jazyk a literatúru, ktoré naplňajú obsahové a výkonové štandardy štátneho vzdelávacieho programu, ale aj prínosy v rámci globálneho vzdelávania, zároveň aj informácia, ako daná aktivita prispieva k naplňaniu cieľov udržateľného rozvoja a zároveň aj prepojenie aktivity s niektorou z prierezových tém. Každá aktivita obsahuje základné informácie, ktoré je potrebné vedieť pred jej realizáciou – akému učivu a akej téme sa aktivita venuje, aký čas a aké pomôcky sú potrebné na jej realizáciu. Samotná aktivita je rozdelená do troch častí podľa metódy EUR: evokácia, uvedomenie a reflexia aj s uvedenou potrebnou časovou dotáciou. Ak si realizácia aktivity vyžaduje prílohy, tak tie sú uvedené za postupom aktivity. V závere aktivít sú uvedené aj zdroje uverejnených informácií či odkazy na zaujímavé doplnkové informácie. Dôležitou súčasťou aktivít je aj tzv. Metodický tip a Doplnujúca informácia. Metodický tip sa vzťahuje k alternatívam, odporúčaniam či dôležitým metodickým upozorneniam k realizácii aktivity. Doplnujúca informácia pre učiteľa obsahuje doplnkové informácie, ktoré sú potrebné k obsahu aktivity. V niektorých aktivitách je aj poznámka s názvom *Skúsenosť s aktivitou* predstavujúca komentár, ktorý autorky príručky získali od učiteľiek a učiteľov v rámci pilotného testovania. Výber aktivity uľahčuje prehľad aktivít s určením tematického celku, témy pre slovenský jazyk a literatúru, ako aj témy pre globálne vzdelávanie a trvalo udržateľný rozvoj.

Dvanásť aktivít uvedených v príručke zastrešuje dvanásť tém globálneho vzdelávania a dvanásť tém zo slovenského jazyka a literatúry. Z hľadiska slovenského jazyka a literatúry je tu pomerne zastúpenie jazykových i literárnych tém určených pre vyššie ročníky základnej školy a stredné školy. Každá aktivita zároveň zahŕňa prácu s textom, ktorá je často nedoceňovaná, avšak pre rozvoj čitateľskej gramotnosti a kritického myslenia tak potrebná. Texty použité v aktivitách sú vybrané tak, aby zaujali súčasných mladých ľudí a prinútili ich zamyslieť sa. Jednotlivé aktivity využívajú inovatívne metódy vyučovania, podávajú učivo zážitkovou formou, učiteľa odsúvajú do roly facilitátora a gro práce presúvajú na žiaka. Nemenej dôležitý je aj fakt, že v rámci aktivít je vyhradený dostatočný časový priestor na prezentáciu a diskusiu, čo v súčasnom svete, keď žiaci uprednostňujú virtuálne prostredie, je veľmi dôležitá kompetencia pre ich ďalší život. Jednotlivé aktivity pomáhali tvoriť, testovať a upravovať učiteľia a učiteľky z praxe za pomoci predmetových garantov a skúsených metodičiek globálneho vzdelávania.

Aktivita *Zamlčaná migrácia* je spojená s určovaním podmetov vo vetách. Žiaci pracujú v skupinách s textom o migrácii, ktorý analyzujú. Ďalšia aktivita pracuje s rozširovaním slovnej zásoby o odborné slová súvisiace s danou témou, s textom tlačovej správy. Žiaci v aktivite *Poviem ti o klimatickej zmene* vyplňajú a prezentujú pracovný list obsahujúci otázky týkajúce sa globálnej témy a spoznávajú nové odborné slová. Ďalšia aktivita *Mali by sme všetci byť feminist(k)ami?*, ktorej jazykovou témou je hlavná myšlienka a argumentácia otvára diskusiu o postavení žien v spoločnosti na Slovensku aj vo

svete, čerpá z knižnej eseje *Všetci by sme mali byť feminist(k)ami*. Žiaci v menších skupinách pri práci s textami plnia úlohy analytického a kreatívneho charakteru. Priamej a nepriamej charakteristike a reprodukcii s porozumením je venovaná aktivita *Nesúď knihu podľa obalu*, ktorá je spojená s knihou Christiana Piccoliniho – *Romantické násilie*, kde na základe úryvkov z jeho textov žiaci tvoria priamu a nepriamu charakteristiku hlavnej postavy a analyzujú tiež príčiny, ktoré hlavného hrdinu motivovali pridať sa k neonacistickej skupine, a dôsledky jeho rozhodnutia. *S pravdou von* je aktivita venovaná publicistickému štýlu, interview, politickej moci, demokracii a ľudským právam a zameriava sa na bližšie porozumenie fenoménu cenzúry prostredníctvom individuálnej a skupinovej práce s reportážou o černobyľskej katastrofe. Práca s informáciami, kontrola plnenia plánu, projektovanie vlastnej budúcnosti, argumentácia, udržateľný rozvoj, životné prostredie a odpad sú témy v aktivite *Bezodpadový deň*, kde sa žiaci a žiačky oboznámia s heslami týkajúcimi sa redukcie odpadu, vyplňajú pracovný list a v spoločnej diskusii sa zamýšľajú nad rôznymi spôsobmi minimalizácie odpadu a nad tým, ako sa človek môže stať zodpovedným spotrebiteľom. Už z názvu *Keby som stretol Maca Mlieča* vyplýva, že aktivita, v ktorej sa žiaci a žiačky s dielom zoznámia prostredníctvom krátkeho videa z projektu *Baštrng*, je zameraná na osvojenie si základných vedomostí o slovenskom realizme a na spoločnú diskusiu o porušovaní ľudských práv v časoch, keď dielo vzniklo, a dnes. *Čo dostávame a čo dávame* je aktivita zameraná na tému využívania prírodných zdrojov a pracuje s knihou Jeana Giona *Muž, ktorý sadil stromy*. Žiaci pri analýze textu hľadajú spôsoby ochrany prírodných zdrojov a tvoria správu a oznámenie o vzdelávacom podujatí zvyšujúcom povedomie o ich obnove alebo ochrane. Zároveň si osvoja základné vedomosti o slohových žánroch alebo útvaroch, ktoré spoločne tvoria. Aktivita *(Ne)urazíš sa?* sa zameriava na jazyk a jeho (ne)vhodné použitie v komunikácii, rozmanitosť a interkultúrne vzťahy. Príklady pomenovaní ľudí s mentálnym postihnutím, ktoré sa používali v minulosti, ukazujú, ako sa spoločenské zmeny prenášajú aj do zmien v jazyku. Aktivita *Neviditeľný* priblíži mladej generácii tému výkladového slohového postupu, výkladu, chudoby a bezdomovectva prostredníctvom literárnej ukážky z diela *Ako kameň* od autora Roberta Swindellsa. Žiaci analyzujú ukážku a určujú príčinnú-následnú súvislosť v texte. *Vzdelanie nad zlato* je aktivita zameraná na tému dostupnosti vzdelania, s ktorou sa žiaci zoznamujú prostredníctvom projektu rozvojovej spolupráce v Libanone. V pracovnom liste si precvičujú jednoduché vety a súvetia, určujú druhy viet a priradujú správnu interpunkciu. Slovenský realizmus, krátka epická próza, zdravie sú témy, ktoré rezonujú v poslednej aktivite *Ako pomôcť Ďapákovcom?* zameranej na prácu s dielom *Ďapákovci* od Boženy Slančíkovej Timravy. Žiaci rozhodujú o pravdivosti alebo nepravdivosti výrokov týkajúcich sa zdravotného stavu obyvateľstva, analyzujú dielo, snažia sa prostredníctvom otázok lepšie pochopiť výzvy a nástrahy, s ktorými sa bežne stretávajú sociálne a zdravotne znevýhodnení ľudia.

Príručka *Globálne vzdelávanie v predmete slovenský jazyk a literatúra* je dostupná učiteľom a učiteľkám z celého Slovenska. Objednať si ju môžete online alebo v tlačenej podobe na webe <https://globalnevzdelavanie.sk/sjl/>.

Na záver citujem slová samotných autoriek: „*Nechceme vyučovať encyklopedické informácie a definície z jazykovedy, pre bežný život nie sú potrebné. Nie je dôležité vedieť rozdeliť súvetia podľa poučky, ale napríklad rozpoznať nelogickosť výpovede, zavádzanie, manipuláciu – a adekvátne na ňu upozorniť.*”

PaedDr. Mária Tutoková
Základná škola, Rajčianska, Bratislava
mariatutokova@gmail.com

HNUS

Autor: Jean Paul Sartre
Názov knihy: *Hnus*
Útvar: filozofický román
Rok vydania: 1938
Počet strán: 253

V románe Jeana Paula Sartra *Hnus* (*La Nausée*, 1938) sa premietajú základné problémy existencialistickej filozofie: boj o slobodu, individuálne prežívanie človeka, autentické vnímanie skutočnosti, ale najmä existenciálny pocit úzkosti a zhnusenía. Existencializmus ako filozofický smer vznikol v dvadsiatych rokoch dvadsiateho storočia v Nemecku a rýchlo sa presunul do Francúzska, kde si našiel uplatnenie v dielach vtedajších intelektuálov – Jeana Paula Sartra, Alberta Camusa či Simone de Beauvoir. Je priamou reakciou na spoločenské ovzdušie povojnovej a medzivojnovnej Európy a zároveň odzrkadľuje úzkostné bytie jedinca v tzv. hraničnej, zásadnej situácii.

Jean Paul Sartre sa čitateľom predstavil aj ako autor odborných textov *Bytie a ničota*, *Vedomie a existencia*, *Múr* či *Existencializmus je humanizmus*. Základom tejto poetiky je téma slobody a nemožnosť jej dosiahnutia. Jeho postavy pôsobia často veľmi neutrálne, odosobnene či uzavreto a na prvý pohľad nepreukazujú silnejšie emócie. Zdá sa, že načrtnutý životný model neprináša žiadne hlbšie uspokojenie ani zmysel.

Aký zmysel má ľudská existencia vo svete, kde sme náhodou, akoby násilím vrhnutí? Čo je podstata našej existencie? Práve tieto otázky sa stávajú základom ontologického bádania človeka v ohrození.

Hlavná postava diela *Hnus*, intelektuál Roquentin, vedie na prvý pohľad nie príliš významný obyčajný život. V rámci prípravy na životopisný román o markízovi de Rollebon trávi hodiny v knižnici, kde sa zaoberá štúdiom reálií a života v 18. storočí. Prostredníctvom denníkových zápisov sa dozvedáme o jeho dennom prežívaní, ale aj vnútornom, bezútešnom svete. Jeho osamelosť miestami pripomína vedomú sociálnu izoláciu od každodenného sveta.

Zhnusenie by sme označili za dlhodobý, trvalý stav spájajúci sa s absurdným ponímaním života. Sartrov rozprávačský štýl je skôr analytický, intelektuálny ako umelecký, každému javu či drobnej udalosti však prikladá náležitú pozornosť. Situácie sú vykresľované prostredníctvom vnútorného monológu a podieľajú sa na dôkladnom introspektívnom opise prostredia. Hoci je text zvyčajne pokladaný za filozofický román, vzhľadom na málo rozvítý dej a prevládajúce filozofické reflexie ho tiež literárna kritika zaraďuje k žánru filozofickej eseje.

Pre študentov stredných škôl môže byť existencialistická filozofia prelomová. Práve v období dospievania a adolescencie si jedinec formuje kritické myslenie a vymedzuje si svoj vzťah k okoliu, priateľom a sebe samému. Jeho metafyzické vedomie prechádza niekoľkými štádiami a opätovne musí nachádzať zmysel aj v zdanlivo absurdných životných situáciách. Aj pre dospelého človeka je bežné prežívanie hraničným, pretože ho núti nanovo si uvedomiť a definovať abstraktné chápanie vlastnej slobody. Existencialistická poetika sa aj po niekoľkých desaťročiach stáva zdrojom inšpirácie, a to opätovným hľadaním odpovede na otázku *Kto som?* v zmysle sokratovského hesla *Poznaj seba samého*.

Mgr. Patricia Gabrišová
Súkromná základná škola DIDACTICUS, Košice
168pgabrisova@gmail.com

ŠKOLA TROCHU INAK

Obdobie dištančného vzdelávania sa stalo pre mňa časom a možnosťami hľadania odpovedí, ktoré v mojom učiteľskom bytí nahlodávali moju kantorskú dušu, časom pátrania, premýšľania s jediným cieľom – učiť ešte lepšie, učiť efektívne, učiť slobodne, vytvárať podporujúcu klímu v triede, aplikovať správne suportívne a klimatické vyučovanie. A tak som v intenzívnejšej miere inšpirovala príspevkami Komenského inštitútu, vizuálnym vyhľadávačom Pinterest, videami a nápismi na stránke *ucimesevenku*, prečítala ďalšie skvelé knihy môjho obľúbeného Roberta Čapeka – *Líný učiteľ*, pozerala niekoľko úžasných webinárov, pozerala videá alternatívnych českých i slovenských škôl.

Vyučovanie po 1. júni 2020 bolo špecifické a umožnilo mi s deťmi realizovať vo väčšej miere vyučovanie ešte inak. Po návrate do školy sme sa snažili učiť vonku, učili sme sa myslieť, nie memorovať, analyzovali sme, interpretovali, hodnotili, porovnávali, riešili, tvorili... Ešte by sme vedeli vymenovať množstvo soft skills (mäkkých zručností), ktoré sú pre nás a naše vzdelávanie najdôležitejšie. Avšak najprínosnejšie pre nás bolo to, že sme si vyučovanie užili a mnoho vecí sme si zábavnou formou preopakovali. Vytvárali sme si vlastné sudoku, pavučina z nití bola jednoduchou pomôckou na preopakovanie času, násobilky, mnohouholníkov, uhlov, počtu strán, vrcholov. Zaváraninové fľaše, voda a kurkuma nám poslúžili ako jednoduché pomôcky na preopakovanie zlomkov – mali

sme teda zlomky ukryté vo fľaši. Obyčajné paličky nám poslúžili na skákové zlomky a určovanie času. Vyrobili sme si „Lapač zážitkov“ – obyčajný papierový pohár, do ktorého sme ukryli rôzne prírodniny a mohli sme sa dosýta nadýchať čarovných vôní z našej prírody v okolí školy. Vedeli sme, že jeden kilogram sa rovná jednému kilogramu, ale názorne sme si všimli rozdiel v jeho objeme. Porovnávali sme kilogram trávy, kamenia a suchého ihličia. Zahrali sme si živé zvieracie pexeso a pexeso citosloviec. Na zlomkoch sme si „pochutili“

v zlomkovej pizzerii a vôbec sme si nevy lámali zuby. Napísali sme si behací diktát z čítania. K nemu sme dostali plán školy, aby sme sa dokázali orientovať a našli informácie potrebné k jeho doplneniu.

Obyčajné papierové slamky nám poslúžili na výrobu „Slamkomeru“ – preopakovali sme si jednotky dĺžky. Zo zvyškov slamiek sa nám podarilo vytvoriť kocky, čo nám pomohlo utvrdiť sa v počte jej vrcholov, stien či hrán.

V posledných dňoch školského vyučovania sme si zaobstarali „bádateľskú výbavu“ a robili sme pokusy. V zaváraninových fľašiach nám vznikla magnetická kvapalina zo železných pilín, ale aj lávová lampa so soľou, v triede nastal výbuch neznámej sopky, zariadili sme plávanie plastelíny, dokázali sme, že plastové figúrky chodili po hladine vody, mali sme možnosť vidieť tancujúce hrozienka, na plechovke sme si vyskúšali spájať a rozpájať vodné pramienky... Uf, mohli by sme pokračovať ešte pomerne dlho! Ale najúžasnejšia bola naša octová raketa. Tá letela... Skoro až na Mars! (Poznámka: Až na druhý pokus.)

Ďalšou našou lahôdkou, ktorou sme trávili chvíle, bol „pohárový song“. Motiváciou pre nás sa stala Anna Kendrick a pieseň Cups, ktorú táto herečka naspievala. Návčik s pohármami bol pre nás nielen o trepezlivosti a sebadisciplíne, ale aj o spolupráci. A hoci sme dlhý čas spoločne neboli, celkom sa nám po návrate do školy darilo. Skupina 2-UNLIMITED a jej hit Twilight Zone sa stala inšpiráciou na návčik basketbalového tanca a nemenej zaujímavý bol pre nás návčik rytmického cvičenia s názvom africká Amarelinha.

Naša škola sa v poslednom mesiaci tiež premenila na rozprávkovú krajinu, v ktorej sme našli poklad Tomáša Uhorčíka. Urodzený a vznešený pán Juraj Turzo z Betlanociec, zakladateľ nášho mesta, nám tiež zanechal odkaz. A tak sme sa vybrali na potulky mestom.

Našou úlohou bolo prejsť niektoré z pamiatok, pamätných tabulí, všimnúť si dôsledne zástavu mesta Turzovka a dopĺňať údaje na základe indícií do tabuľky. Dozvedeli sme sa niečo o Imrichovi Dotčárovi, drotárovi z Kysúc. Ako mladý drotársky učeň odišiel do Ruska, aby sa naučil remeslu. Po čase si otvoril dielňu a zbohatol. Neskôr však drotárstvo zanechal a pustil sa do podnikania s petrolejom. V meste Samara získal zákazku na výstavbu mestského osvetlenia a kúpil niekoľko ropných prameňov v Rusku. Kysučan poskytoval Samarčanom hodinu svetla zdarma a vďační občania mesta ho začali prezývať „PÁN SVETLA“.

VZDELÁVACIE AKTIVITY POČAS PRERUŠENÉHO VYUČOVANIA

Naše životy ovládol vírus. Čo bolo bežné pre našich žiakov i nás učiteľov v období pred koronou, sa náhle zmenilo. Vzdelávanie sa zo školských lavíc zo dňa na deň presunulo do online priestoru a vyučujúci s vyučovanými boli v spojení iba dištančne.

V období prerušeného vyučovania šéfredaktorka vydavateľstva Class, Ing. Lenka Šingovská, svojimi aktivitami šírila pozitívne hodnoty a oslovila čitateľskú obec. Jej nepretržitým cieľom je poukázať na to, že hodnoty, ktoré nás obklopujú, nevznikli samy od seba. Vytvorili ich naši predkovia. Poslaním je uchovať ich pre nasledovníkov, aby obohacovali aj ich život. Počas koronakrízy pripravila vzdelávaciu aktivitu s názvom *Tajomstvá slovenských hradov*, do ktorej sa s vervou zapojili aj žiaci zo Základnej školy Eugena Ruffinyho v Dobšinej. Vypočuli si krátke povesti, vypracovali pracovné hárky a pripojili k nim svoje výtvarné dielka. Vstúpili tak do čarovného sveta príbehov odohrávajúcich sa v minulosti a rozvíjali svoje kompetencie a zručnosti, kým trávili čas doma. Aktivita bola pre nás i žiakov obohacujúca. Vybrané výtvarné práce našej žiačky IV. A triedy Kataríny Krivanskej budú uverejnené v časopise Class SLOVAKIA.

Aktívne žiačky - K. Krivanská, J. Liptáková, N. Lefflerová, T. Šoltésová a J. Novotná sa zapojili do ďalšieho mimoškolského projektu pod názvom *Príroda nepozná hranice*, na ktorom L. Šingovská participuje. Žiaci nakreslili alebo inak výtvarne tvorili na tému *Ochrana vodných a močiarnych spoločenstiev na území Medzibodrožia*. Autorka nám pri našom stretnutí bližšie povedala o projekte: „Výstupom spoločného bádania s

deťmi a odborníkmi bude slovensko-maďarská kniha dokumentujúca zážitok na rieke Bodrog, ktorá ignorujúc štátne hranice svojou životodarnou silou vytvára vhodné životné prostredie pre chránené a ochranu vyžadujúce biotopy i ľudí.“

Verím, že aj práce našich žiakov pomôžu upriamiť pozornosť verejnosti na život v oblasti rieky Bodrog a dôležitosť ochrany prírodného bohatstva bez ohľadu na štátne hranice. Je pre mňa veľkou ct'ou poznať a spolupracovať s Ing. Lenkou Šingovskou. Svojou tvorbou ukazuje čitateľom cestu k uvedomejšiemu životu.

HRAVÉ VZDELÁVANIE

Tajomstvá slovenských hradov

Naše hrady a zámky sú nemými svedkami príbehov z dávnej minulosti. Boli postavené pred mnohými stáročiami a azda niet takého hradu či podhradí, ku ktorému by sa neviazala nejaká povesť, legenda, či rozprávka.

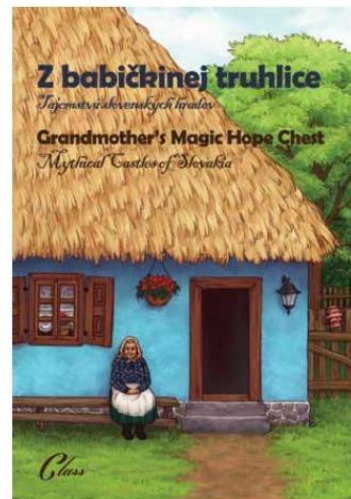
Príbehy, či už veselé alebo smutné, sa vďaka podaniu z generácie na generáciu a pomocou ľudskej fantázie dochovali až do dnešných čias. Inšpiráciou pre ich vznik bola často výnimočná lokalita alebo pamätne udalosti, ktoré sa tu odohrali. Preto i dnes nás povesti môžu poláhky preniesť do dávnych čias a zaviesť na miesta, kde žili naši predkovia a kde sa odohrávali historické udalosti.

Rozprávači v minulosti príbehmi spríjemňovali svojim poslucháčom čas, no mnohé z príbehov sú nositeľmi hodnôt a múdrosti, ktoré nás aj dnes poučia.

Vstúpte spolu s nami do čarovného sveta príbehov a rozvíjajte spoločne svoje kompetencie a zručnosti, kým trávieme čas doma. Vypočujte si krátke povesti, ktoré vo svojich listoch napísala romantická babička z knihy z našej knihy *Z babičkinej truhlice, Tajomstvá slovenských hradov*. Spolu sme vám sprístupnili 10 povestí. S každou povestou sú spojené 4 úlohy. Ak vás, milí fanúšikovia, hravé úlohy oslovia, zašlite nám svoje odpovede. Vypracujte jeden pracovný hárok, do ktorého doplníte všetky svoje odpovede vzťahujúce sa k desiatim uverejneným povestiam. Prípojte aj vaše výtvarné diela. Oplatí sa zapojiť! Jedného z vás odmeníme knižnou odmenou s osobným venovaním. Pracovný hárok a výtvarné diela odfoťte alebo naskenujte a zašlite nám **emailom** na info@class.eu.sk do **20. apríla 2020**. O výhercovi navyše napíšeme aj článok, ktorý uverejníme v časopise *Class SLOVAKIA*.

Class

www.class.eu.sk

Mgr. Marína Krivanská
Základná škola Eugena Ruffinyho, Dobšiná
marina.krivanska@gmail.com

MEDZINÁRODNÝ DEŇ ŠTUDENSTVA

Stalo sa raz, v jeden melancholický neskororojesenný deň, že jeden malilinký člen veľkej a mocnej ríše vírusov, guľatý Covid, poctivým menom SARS-CoV-2, hnaný túžbou po poznaní nového, vydal sa na cestu okolo sveta. Jeho „výletík“ si zapamätá celá guľatá Zem. Zatičil všetko!

Lenže rozprávka sa mení na realitu dňa, kde mladí píšu dejiny - je to ich šanca - aj ich zodpovednosť. Zatičil všetko! Aj dnešný deň. Váš deň, milí študenti. Áno, 17. november - Medzinárodný deň študentstva. Aj keď mnohí historici, psychoanalytici či sociológovia tvrdia, že naša historická pamäť je čoraz deravejšia, napriek tomu, nezabúdajme!... Príval aktuálnych udalostí, ktorými nás denno-denne zásobujú masové komunikačno-informačné médiá podmieňuje, že spomínať si na to, čo sme počuli a sami zažili včera či predvčerom, zdá sa už byť nadbytočné.

Moji milí študenti - opak je však pravdou. Jedinečné napätie medzi včeraškom a dneškom, dejinami a prítomnosťou pretvára nás, naše vedenie. Ak si zaspomíname na cestu od totality k slobode, ktorú sme nazvali „nežná“ či „zamatová“, ale s predikátom „revolúcia“ zistíme, že sme vykročili na správnu cestu. Revolúcia priniesla zmenu aj vďaka odvážnym študentom, mladým ľuďom ako ste vy - Daniel, Dávid, Matúš, Samuel a mnohí ďalší. Z môjho pohľadu nastala situácia, ktorá nás núti zamyslieť sa. Prečo? Doba covidová, v ktorej sme sa ocitli nás spomalila. Možnože aj preto, že mladí ako globálna generácia sú prepojení s celým svetom, a to v priebehu niekoľkých sekúnd. Práve oni môžu opäť „vylepšiť“ dnešok. Priniesť svojimi činmi zmenu. Iste, ponovembrový vývoj nebol jednoduchý. Ani ten „váš“, terajší, nebude. No pokúste sa opäť zvíťaziť, pretože VIAC TRHU MÔŽE ZNAMENÁŤ MENEJ SLOBODY, slobody, o ktorú ste (sme) už raz bojovali.

Na záver si dovoľím citovať anglického dramatika a esejistu G.B.Shawa, ktorý raz povedal: „Sloboda znamená zodpovednosť, preto sa jej väčšina ľudí bojí“. Lenže ja vám verím Daniel, Dávid, Matúš, Samuel..., verím.

Mgr. Michaela Laposová, PhD.

Stredná priemyselná škola strojnícka, Duklianska, Prešov
laposova.michaela@spspo.sk

TRI TÉMY: VOĽBA RIADITEĽOV. ONLINE VYUČOVANIE. OSOČOVANIE OSOBNOSTÍ

I. Pozeral som videá z vypočúvania kandidátov na generálneho prokurátora. Verejné. Aj keď vieme, že napokon budú hlasovať politici, mnohí z nich s inými ako odbornými záujmami, verejné vypočúvanie je potrebné. Občan si môže vytvoriť obraz o kvalite kandidátov, politik musí počítať s tým, že mnohí voliči sledujú verejné prezentácie, a musí rozmyšľať o tom, či podporí politického alebo najlepšieho kandidáta. Môže ísť aj proti poznaniu voličov, ale príde o politické body. Je dobré aj to, že hlasovanie o prokurátorovi bude verejné. Je to všeobecne prospešná funkcia, preto by transparentnosť mala byť samozrejmosťou (aj pri iných výberových konaniach).

Tak isto by to malo byť aj pri voľbe riaditeľa školy, i keď v kratšom rozsahu. Predstavte si, že sa riaditeľ štandardne veľkej školy volí bez toho, aby o ňom a jeho zámeroch vedela celá komunita školy, výberové konanie i hlasovanie je tajné, rozhoduje úzka skupinka rady školy, ktorá sa nikomu nezodpovedá. Komunita školy sa nemusí a zväčša sa ani nedozvie o tom, čo kandidát pripravil vo svojej koncepcii riadenia. Niekedy ani nepostrehne, že sa koná výberové konanie jej školy. Pocíti iba jeho dôsledky, a to na celých päť rokov. Rada školy na základe veľmi krátkej prezentácie kandidátov na neverejnom zasadnutí neraz v popoludňajších hodinách pod vplyvom únavy vyberie riaditeľa a po jeho menovaní zriaďovateľom sa po čase zistí, že to bola zlá a málo premyslená voľba. Ak nový riaditeľ neporuší zákon, nebude ľahké zbaviť ho funkcie len pre nespokojnosť. A po piatich rokoch sa môže stať to isté a bude sa voliť neznámo. Opäť.

Voľba riaditeľov jednej z najdôležitejších inštitúcií, možno dôležitejšej ako generálna prokuratúra, v organizácii, kde sa rodí nová spoločnosť a demokracia, je jedna z najnetransparentnejších, hoci na päť rokov významne ovplyvní fungovanie školy, samosprávy, stoviek žiakov, učiteľov, rodičov. Aj tu by bolo načase zrealizovať zmeny. Také, čo naplnia podstatu demokracie, ktorá zatiaľ na nižších úrovniach nefunguje, resp. sa realizuje ako predstieraná nezávislosť a samospráva. Dobré vieme, aké špinavosti a intrigy sa dejú pri voľbe riaditeľov. Určite by verejná prezentácia kandidátov na riaditeľov škôl mala prebiehať pred ich zvolením v rade školy, aby sa aspoň týmito vystúpeniami cítili členovia rady školy zaviazaní. A vôbec by vypočúvanie kandidátov malo poskytnúť CELEJ komunite školy predstavu o tom, ako by chceli školu riadiť namiesto ich krátkeho a povrchného posúdenia niekoľkými členmi rady školy. Isto by to pomohlo aj kandidátom, možno by pri verejnom vypočúvaní niekoho zaujali a v prípade neúspechu vo výberovom konaní na danú školu by ich mohol osloviť iný subjekt.

Práve týmto by sa mala začínať skutočná reforma školstva, keďže problémy pri voľbe riaditeľov neraz stoja v rozvoji, demokratizácii i v humanizácii školstva. (Podrobnejšie túto tému budeme prezentovať v rámci zoskupenia Konštruktívna školoveda - hľadanie strednej cesty.).

II. Pozastavujem sa nad tým, ako sa z dištančného štúdia stala taká veda, že sa priam chrlia metodiky na jeho zvládanie. Opomeniem teraz nedostatočnú techniku a nekvalitný internet. Naopak, pripomeniem to, že každý jeden súčasný učiteľ musí mať štandardnú schopnosť používať multimédiá. A s týmito dvoma predpokladmi pre nikoho nemôže byť problém nakrútiť sa pri výklade učiva, niekedy stačí zvuková nahrávka, a sprostredkovať to žiakom. Áno, bude chýbať dialóg, no ten možno využiť na ďalšej online hodine s celou triedou, keď sa už nebude vysvetľovať učivo, ale komunikovať. Vysvetľovať učivo online pre celú triedu je asi tak efektívne ako učiť sa na narodeninovej párty, preto stačí poslať žiakom najprv nahrávku. Takto si žiaci učiteľov výklad pozrú v pokoji, môžu si k nemu pripraviť otázky, prípadne si doplnia informácie z učebnice. A aby domáce vzdelávanie bolo aj kontaktné, tak nasledujúca hodina daného predmetu môže byť onlajn a môže sa viesť na upevňovanie učiva podľa nahrávky. Musíme však rezignovať na nejaké obsiahle skúšanie a preťažovanie domácimi úlohami v rámci kompenzácie zameškaného učiva. Bežná rodina nemá možnosť dohliadať na svoje deti, aby si všetko plnili, a aby ich doučovali nedostatky. Výnimočná situácia si vyžaduje výnimočný prístup, nie prenesenie školy do rodín. Okrem iného sa mnohými domácimi úlohami potrestajú len a len učitelia tým, že ich musia kontrolovať. Podobné videá pripravilo aj ministerstvo školstva. No neobsiahli sa zatiaľ všetky témy a predmety, navyše učiteľ danej školy je žiakom bližší ako cudzí. Aj keď je vzdelávacích videí plný youtube, žiaci sa neraz obracajú práve na svojich učiteľov. Online výučba určite nie je žiadna veda, ak si uvedomíte nasledujúce body:

1. Treba pripraviť žiakom auditívny alebo audiovizuálny výklad témy. Je to síce monologická nahrávka, no je efektívnejšia ako online stále prerušovať výklad, neraz častejšie ako na vyučovaní v triede. Nahrávky zároveň pomáhajú rodičom a môžu ich využiť pri práci so žiakmi kedykoľvek a v pokoji. Zároveň menej unavujú učiteľov, nemusia neustále prerušovať výklad či upozorňovať žiakov na pozornosť. (Isto, ak sa nechcete nahrávať, stačí vypnúť mikrofóny a spraviť výklad žiakom v priamom

prenose.) Ak sa dá pracovať s učebnicou, tak ju treba využiť. A učiť, resp. pripomínať žiakom, ako sa učiť, ako pracovať s knihou, ako si robiť poznámky, ako realizovať samoštúdium.

2. Na nasledujúcej hodine rozobrať so žiakmi učiteľovu nahrávku, dať možnosť položiť otázky, dovysvetľovať nepochopené, možno realizovať motivačné skúšanie (na „plusky“), riešiť cvičenia, zadať úlohy na opakovanie učiva nie na jeho dobratie. Ale ak sa chce učiteľ vyhnúť masívnemu posielaniu riešených úloh elektronickou poštou deň čo deň, v rámci pudu sebazáchovy a svojej rodiny nezadá denne kvantum úloh alebo dá takú úlohu, ktorú si spolu skontrolujú na dialogickej online hodine, ktorá sa strieda s tou monologickou. (Mám totiž pocit, že niektorí kolegovia sa sadomasochisticky preťažujú.) Nebojte sa, že by ste nemali doklad o vašej práci pre prípadnú inšpekciu. Ním je vaša nahrávka, poznámky v zošitoch či v pracovných zošitoch žiakov (ktoré sa tiež dajú skontrolovať počas dialogickej online hodiny, zaberie to 2-3 minúty).

3. Nedávajte si cieľ prebrať všetko predpísané učivo počas domáceho vzdelávania. To má limity, ktoré my a ani žiaci nedokážeme prekonať. Počas domáceho vzdelávania neplatia časovotematické rozvrhy učiva! Pozrite do vzdelávacích štandardov (ŠVP) a podľa nich preberajte učivo. Určite nie podľa učebnice či pracovného zošita, ktoré sú vždy obsažnejšie ako osnovy. Štandardy je spravidla ľahšie prebrať ako preplnené učebnice. A prečo nie, veď štandardy obsahujú povinné minimum. V zložitej situácii to musí postačovať.

4. Ak si pripravíte zložitý online test plný pojmov, neočakávajte, že si žiaci doma nepomôžu, je to úplne prirodzené. Aj vo svete dospelých. V dennej škole sa pri písomke dá ťažšie podvádzať, tak si zdvihnú sebavedomie pri písomke doma. Napokon sami sebe poškodia, že nebudú vedieť. Potom niekto napíše status, že slabí žiaci majú zrazu dobré známky, a spustí sa vlna hádok, čo opäť polarizuje žiakov, rodičov s učiteľmi, nechápajúc, že sme na jednej lodi. Ak veľmi chcete skúšať, dá sa to aj pri zapnutých webkamerách - ústne a stručne. Niekedy bolo dokonca ústne skúšanie povinné, tak sa na chvíľu vráťme. Nie je problém vymyslieť 28 žiakom otázky na ústne skúšanie. Každému ju online položiť a pozeráť sa, ako odpovedá. Samozrejme, nepôjdeme do veľkej šírky tematického celku. No známku získame. Alebo žiakov pri správnych postrehoch po zhladnutí učiteľovej nahrávky hodnotíme pluskami a potom premieňame na známky. Aby sme hodnotili aj neaktívnych žiakov, naopak, použijeme mínusky. Nemusí mať v tejto situácii každý jednotku. Ale ak ozaj chceme komplexnejšiu známku, zapnúť kamery, zadať otázky a úlohy a pozeráť sa, ako žiaci vo svojich izbách riešia online test. Pozorný učiteľ spozná podvádžanie. Asi rovnako ako v reálnej triede. Osobne by som však uprednostnil ústne online skúšanie, hodnotenie drobných odpovedí a online kontrolu dištančného štúdia. Inak je učiteľ naozaj preťažený, čo v čase protipandemických opatrení neprospejeva ani jemu.

5. Presne zadať žiakom čo sa majú učiť, z čoho, dokedy a čo majú mať v zošite. Neodporúčam využívať učebnice, zošity a zároveň iné textové pomôcky, keďže sa tým stráca prehľad a opäť je to aj tlak na učiteľa. Všetky informácie treba zadávať na Edupage. Ústne informovanie na online hodine už dnes nestačí. Žiaci zabúdajú. Rodič musí mať tiež prehľad, aby dozrel na plnenie dištančného vzdelávania aspoň v rámci svojich možností.

6. Známkujte. Známkovanie sa síce neodporúča, no pokojne známkujte, keďže slovo „neodporúča“ neimplikuje zákaz. Využite však pozitívny, motivačný rozmer známky. Najmä využívajte známku s rozumom, nie extrémisticky. Znáмка počas covid vzdelávania sa dá totiž ľahko napadnúť. Preto si musíme byť vedomý, začo a v akej situácii ju udeľujeme. Známkujte s rozvahou a motivačne. Ak však žiak preukázateľne neplní ciele domáceho vyučovania, netreba sa brániť ani horšej známke. Ale musíte mať istotu, že ste zohľadnili okolnosti a nevýhody dištančného vyučovania. Opačným extrémom je nič neznačkovať, ani aspoň slovne nevyjadriť pochvalu, prípadne nedostatky po kontrole úloh. To potom ovplyvní prístup žiakov k vzdelávaniu doma a, žiaľ, aj motiváciu. Stále je známka dôležitým kritériom. Ak si myslíte, že všetko známkovanie doženiete po návrate do škôl, zabudnite na to. Učivo hoc aj kvalitne prebraté cez online vyučovanie bude treba v triedach fixovať. Určite sa nevrhajte na žiakov po prípadnom návrate do škôl a pred Vianocami s tým, že treba skúšať a rýchlo

známkovať zo všetkých predmetov, akoby boli známky životnou nevyhnutnosťou. Veď aj metodické pokyny stanovujú iba 2 známky za polrok. Učiteľ musí byť schopný naučiť žiakov aj bez známkovania najmä v situácii, keď je hodnotenie známku nedokáže byť objektívne, keďže dištančné vzdelávanie má svoje limity. Ak náhodou horšiemu žiakovi vyjde lepšia známka? No a? V druhom polroku si ju obháji alebo získa reálnejšie hodnotenie. Nepresná známka v tejto situácii nedeľhonestuje školu. Apelujem na kolegov, aby sa nevrhli na žiakov po otvorení škôl. Spraví to veľa konfliktov a tie zase postaví proti nám ľuďom, ktorých podporu potrebujeme.

Vyučovanie online nie je veda a dá sa elegantne zvládnuť bez zbytočného preťažovania. Vyučovanie online nie je pretekom o to, kto naplní prvý plán. Ide o to, aby boli mysle žiakov v strehu počas nútenej odluky od školských priestorov a o to, aby sa im nepridávalo nezvládnuteľné v situácii, keď aj oni trpia. Zároveň sa mnou načrtnutým prístupom sami chránime od prepracovania. Stačí sa len zamyslieť, čo chceme od žiakov, ako to chceme a čo môžeme chcieť v situácii, keď je všetko neštandardné. A neštandardné je aj vyučovanie, preto nevieme napíňať všetky jeho funkcie, čo si musí každý pedagóg uvedomiť.

Avšak aj ministerstvo by malo zasiahnuť. Ako na jar. Neznámkovať, redukovať učivo na primitívne témy, zrušiť maturity, vychvalovať online vzdelávanie či uvažovať o opakovaní školského roka sú úplne zbytočné nápady. Dokonca by nebolo potrebné ani krátiť prázdniny. Učivo sa dá dobrať. Ministerstvo by malo spraviť také dočasné zmeny, aby vyučovanie mohlo plynúť pomalšie ako to klasické, aby sa učitelia nemuseli naháňať zo strachu, že budú musieť všetko nárazovo dobrať, aby malo jednoznačné pravidlá, ktoré si nebude vysvetľovať každý riaditeľ inak. Keďže skoro celý druhý polrok minulého školského roka a terajší polrok narušila pandémia, prispôbime tomu učebný plán a ŠVP. Mimoriadne. Na polrok zrušiť etické a náboženské výchovy, techniky, odobrať jednu hodinu telesnej výchovy, disponibilné hodiny pridať profilovým predmetom, zrušiť celoslovenské testovania (prijímačky a maturity nie), umožniť navýšiť učebný plán o 1-3 hodiny (podľa veku žiakov), rozdeliť učivo na nasledujúci 2. polrok a na polrok ďalšieho školského roka (možno popri tom vyhodiť niektoré témy navždy), povinne odučiť na suplovaných hodinách zameškané témy a pod. Uvedené návrhy sú síce kontroverzné, ale boli by iba dočasné, kým sa nedoberie učivo hlavných predmetov. Osobne si myslím, že učivo, ktoré sa zameškalo, dokáže učiteľ v štandardnej škole dobrať aj bez uvedených riešení. No ministerstvo by malo umožniť školám to, aby si to v prípade potreby mohli takto dočasne prispôbiť, aby mohli všetko pohodlne a bez stresovania učiteľov a žiakov prebrať a po tom nadviazať na nové učivo. Inak ozaj budeme v strese, budeme naháňať učivo, a tým hustiť do žiakov látky bez prepotrebnej fixácie učiva. Keby ministerstvo zaujalo takýto postoj, vrátil by sa pokoj do dištančného vzdelávania, ktoré je ozaj veľmi náročné pre všetkých zúčastnených. A isto by stúpala aj jeho efektívnosť.

III. Jeden z poslancov kritizoval to, že sa niektorí ľudia hanlivo vyjadrovali počas sviatku 17. 11. 2020 o dvoch žijúcich osobnostiach Nežnej revolúcie. Dokonca podal trestné oznámenie. Nechcem to rozoberať z hľadiska histórie a zásluh známych osobností spoločenského života, ale asi nejestvuje známy človek, ktorý by nečelil tvrdšej kritike. Najmä keď ide o činiteľov z novodobých dejín, ktorých komplexnú činnosť možno odborne a nie politicky posúdiť iba s odstupom času. A pokiaľ viem, žiadna osobnosť nie je zákonom chránená od osočovania, keďže modly sa už dávno zrušili a neraz sa stáva, že sa aj na uznávanú pozitívnu osobnosť neraz nazerá z odborného hľadiska aj negatívne. Snáď táto snaha nebude smerovať k zákonu, koho možno chváliť a koho kritizovať. Ale iné som chcel.

Tento poslanec zase spomenul vyučovanie a školy. Pobúril ma tento naivný, neodborný a zbytočný dodatok v statuse koalícieho politika s dosahom aj na školstvo. Nepozná pomer medzi učebnými témami a časovou dotáciou na ich učenie a fixáciu. Nepozná učebné osnovy dejepisu, ktoré tému o osobnostiach dávno obsahujú. Neuvedomuje si, že keby sme v školách učili o všetkých významných osobnostiach iba na Slovensku, tak nepreberieme nič iné. Nepozná ani súčasné deti, ktoré rýchlo zabúdajú fakty, ktoré nezažili alebo sú im vzdialené, ktoré, žiaľ, majú pamäť na iné informácie. Nespomenul, že na učenie hodnôt treba viac ako presadenie pojmu alebo mena osobnosti do osnov.

Nepomyslel na to, že školy sa môžu hodnotám učiť hoci na všetkých hodinách, no orientáciu žiakov určuje spoločnosť a médiá, ktoré sú v moci práve politikov kritizujúcich vzdelávanie, neraz takých, o ktorých pochybujeme, či absolvovali aspoň maturitu. Tento politik zabudol aj na to, že učitelia sú ubití tým, ako sa ich snaha viesť žiakov k hodnotám a morálke roky znevažuje aj politikou, ktorá vstúpuje žiakom antihodnoty. A hlavne by sa mal zamyslieť, kto za tie roky ponížil školstvo do súčasného stavu. Isto, spomínaný politik je slušný, no je v koalícii, kde sa malo bez jediného ohľadu na covid jasne povedať, čo sa stane so školstvom a ako vyriešime to, že žiaci imitujú správanie spoločnosti.

Spomínané osobnosti určite neboli kritizované a oplúvané preto, že školy niečo zanedbali. Po tom, čo sa u nás deje posledné mesiace a roky, majú neraz aj slušní ľudia dôvod plúť a nadávať. Aj keď im škola hovorila inak. Hodnoty žiakov sa, žiaľ, nie vždy prenášajú do dospelosti. Transformujú sa a prispôbujú sa aktuálnemu prežívaniu mimo školy. A keď roky nepomáha zmierlivý a pokojný prístup, ktorí ich učili v škole, nastupuje nadávanie, osočovanie a niekedy aj násilie. A škola nemá moc zmeniť to, ani keby fungovala ako polepšovňa. No vinníka nájsť treba, škola je na to dobrá...

PhDr. Ján Papuga, PhD.

Bratislava-Rača

janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk

STREDOŠKOLÁCI NEPOTREBUJÚ UČITEĽOV...

Kedysi sa v rámci slovenčiny vyučovala aj téma ako sa učiť. Aj keď si myslím, že patrí na viaceré predmety, tak som sa jej so svojimi žiakmi pomerne podrobne venoval. Boli tam spomenuté rôzne typy ľudí podľa učebného štýlu. Zakaždým som si uvedomil, koľko rôznorodých žiakov môžeme mať v triede, koľkým nemusí sedieť moje vyučovanie, koľkí by potrebovali prispôbiť štýl vyučovania a učenia sa ich individuálnym vlastnostiam a predpokladom. Možno by tak boli úspešnejší. Ale dá sa pri súčasných počtoch žiakov v triedach takto vyučovať? Asi ťažko. Nemôžeme predpokladať (ani snívať), že budú v bežných školách maximálne počty v triedach po 10 žiakov (napriek preukázateľnej efektívnosti vyučovania málopočetných tried). Je to príliš vysoký ideál, sen, utópia. Preto som sa snažil vo svojom vyučovaní, aby známka za čiastkovú tému nebola jedna z dvoch a nebola definitívna. Vyvažoval som to hodnotením diskusií so žiakmi, udeľovaním „plusiek“, zadávaním bonusových úloh. Moji žiaci vedeli, že ani známka z diktátu nemusí hneď znamenať zlú známku zo slovenčiny. Až keď sa počty zlých známok hromadili, znamenalo to buď, že žiak má nejaký problém, buď že nerozumie môjmu štýlu vyučovania, alebo sa jednoducho neučí a stačia mu zlé známky, čo je tiež postoj ku škole, ktorým by sa učiteľ nemal trápiť, keďže súčasná doba vzdelávaniu nepraje. Vždy som však hľadal, ktorý z týchto troch dôvodov je správnu interpretáciou prospechu žiaka. Takže u mňa som nebral čiastkovú známku ako definitívu, relativizoval som ju a otváral som možnosti korigovať ju. Ak chcel ísť žiak na opravnú skúšku, bol som rád, ba som mu to odporúčal, ak som mal pocit, že práve opravná skúška je jeho motivátorom (vyburcuje ho) k učeniu sa (niekomu práve hraničná situácia vyhovuje). Napokon, aj na vysokých školách je možnosť opravy známok. Môj prístup bol výsledkom toho, že nedokážem uchopiť požiadavky učebných typov všetkých svojich žiakov, preto som uplatňoval rôzne formy skúšania a hodnotenia, aby mohli žiaci využiť tie vlastné prednosti.

Po tomto úvode sa chcem zamyslieť práve nad učebnými štýlmi žiakov stredných škôl v čase zatvorených škôl. Sme si istí, že všetci len tak mávnutím nariadenia zvládnu online vyučovanie iba preto, že sú už dostatočne „veľkí“? Študenti stredných škôl, pripomínam, že nielen gymnazisti, boli jednoducho „hodení“ na samoštúdium. Som presvedčený, že ich málokto systematicky a metodicky

viedol k takémuto štýlu štúdia. Predsa vieme, že aj vďaka nekvalitným a chaotickým učebniciam vyzerať kontaktné hodiny na stredných školách ako diktovanie poznámok. Nehovoriac o študentoch stredných odborných škôl, ktorí sa pre ne rozhodli kvôli odboru, nie kvôli učeniu sa slovenčiny, dejepisu a pod. Dobré vieme, že cez webkameru sa nedá obsiahnuť šírka a komplexnosť vyučovacej hodiny. Najmä ak zlyháva technika a internet. Mnohí z pedagógov zo strachu (ten je už pedagogickou výbavou) zo zameškania učiva a tiež preto, že nevedia, čo sa bude pre koronu diať v ďalších týždňoch, zadávajú žiakom samoštúdium, akoby boli na vysokej škole. Veď sú to stredoškoláci, zvládnu! Ale to nie je taká samozrejmosť, ktorú si osvojili aj zadávatelia protipandemických opatrení. Aj stredoškoláci majú svoj učebný štýl a neraz im vyhovuje výklad učiteľa, živá vyučovacia hodina. Aj oni sú ešte deťmi a potrebujú dospelých, aby im pomáhali, prípadne držali nad nimi kontrolu, ako to rodičia i učitelia robia. A to nehovorím o lenivých žiakoch, nad ktorými treba bdiieť, kým si neuvedomia, že vzdelávanie je ich hodnotou, čo príde vekom a potom ich už nebude treba kontrolovať. No namiesto toho majú stručné a nedokonalé online vysielanie a k tomu samoštúdium, prípadne domáce úlohy, čo im zaberie celý deň. Kde je oddych? A navyše prax v odborných školách, ktorá sa nedá momentálne vykonávať, tak sa nahrádza teóriou alebo náhradnými domácimi úlohami, projektmi. To je veľa aj na priemerného vysokoškoláka v čase neistoty, strachu a mnohých reštrikcií. A stále sa nevie, ako sa má hodnotiť online štúdium a či sa má vôbec hodnotiť, čo znižuje motiváciu stredoškolákov a vzbudzuje neistotu. Vôbec nezávidím maturantom, ktorých neistotu zobrazila aj reportáž v jednej televízii. Obavy z toho, že ich vzdelanie nebude plnohodnotné, či a aké budú maturity, či nebudú skúšaní z ozaj nedokonalého dištančného vzdelávania tak, akoby to riadne prebrali na klasickom vyučovaní.

Na dištančný spôsob štúdia treba žiakov viesť. Aj stredoškolákov. Neznamená totiž, ak žiak už má občiansky preukaz alebo je plnoletý, že je úplne samostatný a má spoliehať sám na seba. Z vlastnej skúsenosti viem, že som na strednej škole nerád chýbal. Som taký študijný typ, že potrebujem učiteľa, tabuľu, učebné pomôcky, triedu. A s matematikou mi pomáhala mama. Keby som bol v tejto šialenej dobe žiakom, nesmierne by som trpel. Pochybujem, že iba ja.

Kolegovia, myslite na to, že stredná škola je inštitucionálny postup vo vzdelávaní, no nie vždy aj mentálny. Najmä v dňoch, keď naša psychika dostáva zabráť. A, zodpovední úradníci, už dávno ste mali načrtnúť dlhodobjší plán „covidového“ vzdelávania, aby nevznikali mnohé otázky, ktoré zneisťujú celú komunitu školy.

PhDr. Ján Papuga, PhD.

Bratislava-Rača

janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk

PREPISOVANIE TEXTOV A ZLÍ UČITELIA

Nemenovaný a uznávaný mentor učiteľov, dnes aj politik, napísal na svojom profile o tom, že nejaký učiteľ dal v rámci hudobnej výchovy, pravdepodobne v 5. ročníku, prepísať niekoľko strán textu. V rámci dištančného štúdia. Rozoberá to ako nevhodný pedagogický spôsob, ktorý mu prekáža, a spomína paralely s fínskym školstvom. Práve ten, čo rehabilitoval jednu z najhorších hlavných školských inšpektoriek a označil ju za tú, čo spravila veľa dobrého, hoci mnohí učitelia ani netušia o tomto virtuálnom dobre. V príspevku hovorí o fínskom školstve, v ktorom má byť spokojný učiteľ i žiak. Ak mi tu nejaký učiteľ z bežnej školy povie, ako inšpekcia prispela k jeho spokojnosti a osobnostnému rastu a k spokojnosti žiakov, prehodnotím svoj postoj a možno sa inšpekcii verejne ospravedlím.

Tento politik robí pre školy veľa dobrého, no nechápem jeho stupňujúci sa odboj proti učiteľom, najmä keď mal ambíciu byť ministrom školstva. Asi chce body za cenu hádzania viny na učiteľov, čo

zvýraznil výskumom, ktorý skratkovito zaradil učiteľov ku konšpirátorom. Kto si ešte nekopol do učiteľa, nech sa prihlási... Aj negatívna kritika najviac okopávanej a zneužívanej profesie prináša politické body od občanov-laikov, ktorí majú podobný náhľad na učiteľov a školy. Asi sa tak skoro nedočkáme empatie a asertivity na Stromovej 1, keď sú už aj osobnosti spájané so školstvom proti učiteľom. Hoci problém súčasného stavu tkvie v dlhoročnej politickej ignorácii školstva.

Isto, prepisovanie poznámok do zošita nie je správna metóda učenia práve hudobnej výchovy. Navyše, nie je uvedené učivo (zrejme téma historické piesne) ani náplňou štátneho vzdelávacieho programu (ďalej ŠVP). Takže kritika je opodstatnená. No mám pocit, že sa v textoch autora východiskového príspevku príliš zovšeobecňuje na základe individuálnych zlyhaní a neponúkajú sa možnosti riešenia, nehľadajú sa dôvody, prečo niektorí učitelia tak konajú, nehľadá sa systémovejší spôsob nápravy. A tým sa popiera aj práca mnohých učiteľov, ktorí napriek prekážkam „stvárajú“ s deckami úžasné veci a žijú svojim nedoceneným povoláním. V školách i dištančne. Ja sa na daný prípad pozriem inak, lebo ozaj stojí za zamyslenie.

Na odľahčenie začnem tým, že aj poznámkovanie či prepisovanie učiva môže mať pedagogický zmysel. A v čase rastúcej chybovosti žiackych textov by som bez výčitiek svedomia zadal aj prepisovanie textov, možno veku primeranejších, hoci aj na iných predmetoch okrem mojej aprobovanej slovenčiny. Inak, z priloženej fotografie prepisovaných poznámok v príspevku tohto politika sa mi zdalo, že si žiaci mali skôr robiť poznámky ako niečo prepisovať. No neviem to presne, avšak robenie poznámok (konspektu) je tiež veľmi dôležitá kompetencia žiakov. Isté je, ako škola nemôže byť totálnym strediskom šťastia žiakov, ani prepisovanie poznámok nemá byť masovou pedagogickou metódou bez pridanej hodnoty.

Otec žiaka, ktorý cítil nesprávnosť tejto metódy, mal predovšetkým osloviť školu. Ak by tam nenašiel porozumenie či vysvetlenie takéhoto počinu, potom má mnoho možností, ako tento problém riešiť alebo aj prezentovať. Ak by ozaj išlo o bezcieľne prepisovanie nudného textu, vtedy by som aj ja odsúdil takéto vyučovanie hudby najmä v časoch, keď máme tisícky rôznych ukážok na internete, dokonca aj o problematike historických piesní, ktorá môže byť zaujímavá aj pre jedenásťročného.

Hudobnú výchovu považujem za rovnocenný predmet na základnej škole, teda nie ako druhoradý či doplnkový, ako je veľmi často chápaný žiakmi, rodičmi i učiteľmi a riaditeľmi. Nemôžeme vedieť, či práve hudba nebude predmetom ďalšieho štúdia niektorých našich žiakov a bolo by smutné nedať im základ na ZÁKLADnej škole. Žiaľ, často sa tento predmet dopĺňa do úväzku učiteľom, ktorí ho učia nekvalifikovane, aby škola ušetrila peniaze. Taký učiteľ zrejme neovláda hudobný nástroj či spev, a tak je odkázaný na poznámky a učebnice, ktoré málo korešpondujú so ŠVP. Profesionálny učiteľ hudobnej výchovy by sotva vyučoval akademicky, najmä keď sa aj cez kameru dá spraviť množstvo hudobnových cvičení.

V súčasnosti sa učí dištančne. Ak si však pozrieme ŠVP, tak zistíme, že je poväčšine napísaný tak, aby sa na hodinách tvorilo. Ak však máme kombináciu distančného a zároveň neodborného vyučovania hudobnej, tak to môže viesť k nezmyselnému prepisovaniu poznámok, keďže učiteľ k predmetu nemá vzťah (doplnili mu ním úväzok) alebo mu nerozumie. Ak vskutku ide o učiteľa hudobnej výchovy, čo dal prepísať poznámky, je to nesprávne konanie až nepedagogické a bol by som zvedavý na obhajobu takejto úlohy. Pravdou je, že cez online hodiny sa dajú vymyslieť krásne úlohy na hudbu. A mal by to dokázať aj učiteľ iných predmetov. Teda, ak má doma (v prípade domácej práce) vhodné prostriedky na každú hodinu dištančnej hudobnej. No tie často nemáme ani v školách.

Možno je tu aj únava z dištančného vzdelávania, ktoré je časovo náročnejšie, učitelia celý deň triedia desiatky odovzdaných prác, resp. dokladov o diaľkovom štúdiu žiakov v rôznych formátoch a v rôznych časoch, a to najčastejšie v prostredí Edupage, ktoré je pomerne neprehľadné. Obávajú sa všelijakých cynických kontrol ich práce aj počas pandémie (!), aby obhájili, že si za „sedenie doma“ zaslúžia svoj vysoký plat. Možno aj spomínaný učiteľ (učiteľka) v chaose, ktorý všetci zažívame, pristúpil k takejto úlohe. Neštandardnej, zlej v neštandardnom, zlom čase.

Možno by sme sa mali konečne poriadne zamyslieť aj nad obsahom vzdelávania, čo sa stále odkladá. Hoci hudobná výchova v ŠVP je písaná prakticky a výchovne, učebnice sú preplnené teóriou,

do ktorej sa niekedy chtiac či nechtiac sklízne, keďže sa učebnica stále nesprávne chápe ako záväzná. K teoretickému vyučovaniu hudobnej sa sklízne aj vtedy, ak zistíme, že žiaci ju neberú ako dôležitý predmet a vyrušujú. Na druhej strane by bolo potrebné zrealizovať ŠVP z hudobnej výchovy, keďže sa predpokladá priam tvorenie drobných hudobných orchestrov či videoklipov. Keby sme chceli hudobnú učiteľ na vysokej úrovni tak, ako to idealisticky predpisuje ŠVP, potrebujeme k tomu nie knihy, ale pomerne bohaté a drahé vybavenie didaktickými pomôckami, rôznymi hudobnými nástrojmi a snímacou technikou. A hlavne kvalifikovaného učiteľa hudobnej výchovy alebo príbuzného predmetu.

Ak je však spomínaná úloha bežným spôsobom vyučovania dotknutého učiteľa, je to nevhodné a vedenie školy by to malo riešiť. Iste, motivácia byť lepšími v pedagogike je v stave súčasného školstva, keď sa za málo chce od učiteľov všetko, je veľmi malá. A v stave, keď nám stále chýbajú základné podmienky a prostriedky. I keď sú medzi nami kolegovia, ktorí na sebe z rôznych dôvodov pracujú a bez ohľadu na kontext sa školstvu obetávajú. Oba prístupy sú rovnocenné a prirodzené.

Okrem toho je pravdou, ktorú aj ja neustále opakujem, že máme v školstve veľa zlých učiteľov. A nielen z hľadiska vyučovania. No napriek tomu sa v systéme držia neraz pevnejšie ako tí, čo konajú, tvoria, ide im o školstvo a bojujú za spravodlivosť. Žiaľ, aj zlých učiteľov potrebujeme na školách, lebo sa za nich nedá nájsť alebo prilákať kvalitnejšia náhrada. Učiteľské povolanie stále nie je atraktívne a v niektorých regiónoch sa z platu učiteľa nedá žiť, teda vyštudovaní pedagógovia sa zamestnávajú inde alebo po čase zanechávajú prácu v školstve. Takže tu zlyháva niečo viac ako učiteľ vyžadujúci prepisovanie textov. A keď zlyháva štát, je úplne jasné, že učitelia aj pre svoj pud sebazáchovy neraz rezignujú na školstvo. Možno aj preto, že vytŕčajúci sú neželaní.

Články o pedagogike by nemali individuálne zlyhania predkladať ako typické správanie. Učiteľom treba pomáhať a postaviť sa za nich, keďže už vyčerpali možnosti, ako si sami majú pomôcť a rezignovali na akýkoľvek odpor, keďže na problémy roky-rokúce upozorňujú a málo sa z toho mení. Otvorene môžem zopakovať, že máme v systéme aj nekvalitných učiteľov. Navyše, niektorých s veľmi nepríjemným charakterom (a to som zjemnil), no hodnotiť všetkých pedagógov bez znalosti kontextu, skúsenosti a zisťovania príčin mi nedovoľuje svedomie. A hlavne nezabudnime na to, že tak, ako učitelia sú alebo sa môžu zdať problematickí, rovnako sú a môžu sa zdať problematickými aj žiaci, aj rodičia, aj politici. A nech zostane rečníckou otázkou, kto z týchto je na prvom mieste príčin dlhotrvajúcich problémov v slovenských školách. Iste však je, že prívlastok „problematickí“ nevzniká len tak.

PhDr. Ján Papuga, PhD.

Bratislava-Rača

janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk

NEHOVORME O STRATENEJ GENERÁCII, ALE O OBSAHU VZDELÁVANIA

Je veľmi zlé, že deti zostali doma a nevzdelávajú sa v školách, čo je roky overený spôsob vyučovania. Navyše existujeme v spleti neodborných, nekompetentných a chaotických rozhodnutí o fungovaní škôl počas pandémie, čo len stupňuje neistotu a strach o budúcnosť. Aj u žiakov, ktorí by, paradoxne, boli opäť veľmi radi v školských laviciach.

Znepokojujú ma výroky niektorých kувikov, ktorí hovoria o ohrození žiakov, o stratenej generácii, o katastrofe, otvorene odpisujú vzdelanie počas corony. Akoby sa až teraz zobudili a zistili, čo znamená školstvo pre štát. Zrazu každého zaujíma školstvo, síce len na verbálnej úrovni, tak je to najľahšie a prináša to body. Periodicky sa opakujú výroky o stratených žiakoch. Až tak často, že sa

naozaj môže stať, že budúci zamestnávateľia budú brať roky 2020 a 2021 ako jalové. A budú spochybňovať vzdelanie absolventov.

Pravda, žiaci sú doma už takmer pol roka. Pravdou je aj to, že je mnoho pochybností (aj odborných) o tom, či takéto opatrenie je potrebné a či už žiaci dávno nemali byť v školách, ako to je v niektorých zahraničných krajinách. A do tretice, je pravdou to, že žiakom chýbajú potreby, ktoré uspokojuje výlučne škola.

Som však presvedčený, že táto situácia nespôsobí katastrofu a neovplyvní profesionálny život žiakov, nech akokoľvek senzačne znie, keď niekto hovorí opak. Isto, ak budú prehnané opatrenia vládnuccich držať školy zatvorené ďalší polrok, môžu sa vyskytnúť výraznejšie nedostatky vo vzdelávaní, problémy s ekonomikou, neprimeraný tlak na rodičov, učiteľov i žiakov. A bude ťažké to napraviť. No nie nemožné. Žiaci zase môžu mať depriváciu z odlúčenia od spolužiakov, hoci sa po dištančnej výučbe neraz stretávajú v okolí svojich domovov. (Opäť nepripúšťam katastrofické sociálne následky.) Určite bude návrat žiakov do dennej školy ťažký, bude treba obnoviť návyky, no na to sme my učitelia zvyknutí po každých prázdninách. Pripúšťam, že aj vykonávanie praxí môže študentom odborných škôl chýbať. A sotva si vysokoškolský študent osvojí odbor cez webovú kameru. Ale konštatovať katastrofu sa rovná šíreniu poplašnej správy.

Ak sa raz pristúpi racionálne (nie politicky) k protipandemickým opatreniam, všetko sa dá dohnať, suplovať či zopakovať. Keby ministerstvo školstva namiesto hygienických manuálov vypracovalo postup na dobehnutie učiva, zároveň by navrhlo toľko požadované prepracovanie i redukciu štátnych vzdelávacích programov (ďalej ŠVP), zvládlo by sa to s prehľadom i pokojom. (Neexistuje, aby maturanti a deviataci v polovici školského roka nevedeli, čo ich čaká!) Momentálne nevieme o doháňaní učiva nič, aj preto niektorí kolegovia hustia žiakom kvantá tém na doma. Mimochodom, v aktuálnych ŠVP je mnoho priestoru na doberanie a fixáciu učiva, len ich netreba zaplniť obľúbenými témami učiteľov, ktoré sa už dávno neučia alebo nie sú potrebné. Postupné zhustenie tém v nasledujúcom polroku (po nástupe do škôl) a v nasledujúcom školskom roku by sme už po tých všelijakých reformách zvládli, viac času na dohnanie by určite nebolo treba. Treba však i to, aby si učitelia uvedomili, že nie je cieľom prebrať učebnicu, ale minimálne štandardy v ŠVP (dobře vypracovaného ŠVP). Stačí si uvedomiť, že predmet nie je o obrovskej kvantite známkového hodnotenia za každú cenu, že existujú aj iné spôsoby kontroly práce žiakov. Stačilo by uvoľniť učebný plán a dať školám aspoň na nasledujúci rok a pol viac slobody, aby si sami stanovili logistiku dobratia zameškaného. Samozrejme, bez neustáleho preháňania inšpekciou. Rovnako sa dá zintenzívniť odborná prax, no v odborných školách treba ešte viac uvoľniť všeobecný základ, keďže stredobodom SOŠ je odbor, ktorý by mal mať aspoň v tomto prechodnom období prioritu. Na vysokej škole zas treba využiť to, že študenti sú disciplinovanejší a protipandemické opatrenia sa dajú jednoduchšie aplikovať pri prezenčnej výučbe, čím sa ľahšie dá predísť rizikám. .

Opakovaným ponížovaním vzdelania žiakov sa (možno účelovo) upevňuje téza o budúcich nekvalitných absolventoch. Pritom sa zabúda na to, že i v časoch pred pandémiou malo slovenské školstvo obrovské nedostatky, ktoré spôsobili deštruktívne školské (až antiškolské) politiky a nekompetentní ministri školstva. Práve pandémia otvorila aj otázku obsahu vzdelávania a jeho dôslednej reformy. A bolo by dobré chopiť sa tejto výzvy a namiesto semaforov a výterov z nosa (to nech robí zodpovedný rezort) by malo ministerstvo nastaviť obsah vzdelávania tak, aby ho v budúcnosti neohrozila nejaká iná globálna katastrofa. Ak sa to tak spraví, opadne stres a zúfalstvo, harmonizujú sa školské komunity, nikto nebude uvažovať o krátení prázdnin a nebudú sa objavovať pochybnosti o vedomostiach žiakov.

PhDr. Ján Papuga, PhD.

Bratislava-Rača

janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk

POHLADNICA A LIST V DOBE, KEĎ EXISTUJÚ MOBILY?

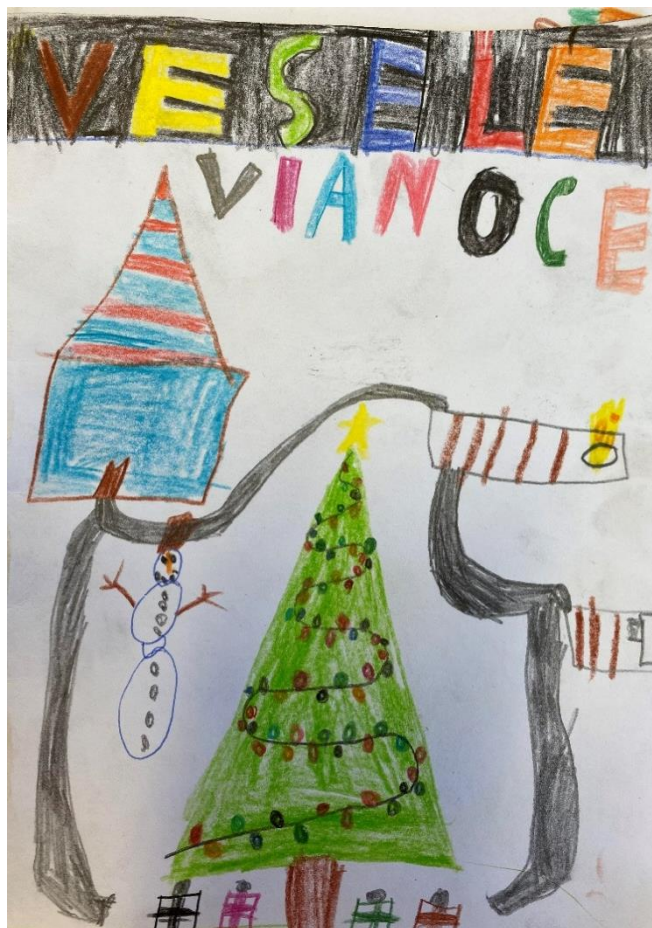
Už je tomu pár rokov, čo sme ako deti chodili do tábora a písali listy a pohľadnice rodičom či starým rodičom. Vlastnoručne napísaný list sme s obrovskou radosťou odovzdávali animátorom a vedúcim tábora, aby mohli naše listy v čo najkratšom čase odoslať poštou tam, kam majú byť doručené.

Doba sa však zmenila. Napreduje. Pohľadnice a listy vystriedal mobilný telefón s aplikáciami umožňujúcimi komunikovať takmer okamžite s pravdepodobnosťou rýchlej spätnej väzby. Aj v dobe, keď ešte neexistovali mobilné telefóny, dokonca ani telefóny, sa informácie ako také medzi ľuďmi rozširovali aj prostredníctvom dopisovania listov. Tradičné písanie súkromných listov a pohľadníc sa teda s prichádzajúcou modernou dobou úplne vytráca.

Avšak, aktuálne platný ŠVP pre primárne vzdelávanie v oblasti jazyk a komunikácia v sebe zahŕňa témy, ktoré sa venujú tejto oblasti písomného styku: súkromný list a pohľadnica. Pred pár týždňami sa naša škola zapojila do veľkolepého projektu. Išlo o vianočnú poštu pre seniorov v Dome pokojnej staroby v Gbeloch. Zásluhou tohto projektu dostali na Vianoce pohľadnice, z ktorých im ich srdcia zaplesali. Každý zo seniorov dostal od žiakov list s krásnym venovaním k Vianociam. Idea špeciálneho vianočného projektu je čarokrásna.

Pokračovanie v konvencii písania listov a pohľadníc má nie len pre nás, ale aj pre seniorov či deti špeciálny náboj a prinášajú nám veľmi unikátne a nádherné spomienky, na ktoré spomíname počas celej svojej existencie. Mnohí etnológovia sa však zhodli, že krátka textová správa vie potešiť viac ako dlhý, no opísaný vinš.

To, či klasická papierová korešpondencia dokáže ešte konkurovať súčasným elektronickým vymoženostiam, je len na nás. Držme sa preto ešte tradícií a hovoríme našim deťom aj o tejto možnosti prejavovania spolupatričnosti, pretože sa, pravdepodobne, z našich životov úplne vymažú.

Mgr. Tomáš Truban
Súkromná základná škola GALILEO SCHOOL, Bratislava
truban@gsedu.sk

MOŽNOSTI VYJADRENIA VYSOKÉHO STUPŇA VLASTNOSTI V SPISOVNEJ SLOVENČINE

V predloženom príspevku sa zaoberáme možnosťami vyjadrenia vysokého stupňa vlastnosti istého javu v slovenčine, pričom ťažiskom jestupňovanie adjektív (prídavných mien), a síce dva najvyššie stupne, superlatív a elatív, ktoré umožňujú vyjadriť najvyšší stupeň vlastnosti istej substancie. Pre zaujímavosť uvádzame aj ďalšie možnosti vyjadrenia vysokej miery istej vlastnosti.

Stupňovanie je podľa Navrátila (1998, s. 21) porovnávanie intenzity vlastnosti nejakej substancie pomenovanej akostným prídavným menom. Akostné prídavné mená pomenúvajú vlastnosť a sú neodvodené napr.: *pekný, drahý, milý*... Za istých okolností môžeme stupňovať aj vzťahové prídavné mená (pomenúvajú vlastnosť ako vzťah k niečomu a sú odvodené), a síce, ak ide o prenesený význam, napr. *Bol to ten najdrevenejší tanečník na svete*.

Kategória stupňovania má tri stupne: pozitív (*starý, nový, drahý*), komparatív (*starší, novší, dražší*) a superlatív a popri nich existuje ešte štvrtý, tzv. absolútny stupeň – elatív.

Superlatív (tretí stupeň) sa tvorí pomocou predpony *naj-*, ktorá sa pridáva ku komparatívu (*najstarší, najnovší, najdražší*). Podľa Mlaceka (1999, s. 100) sa superlatívom vyjadruje najvyšší stupeň istej vlastnosti a pritom vôbec nemusí ísť o porovnávanie, napr. *Eva sa oblieka podľa najnovšej módy*. Pri prirovnávaní sa podľa Ružičku (1966, s. 218) superlatív používa vtedy, keď nadväzuje na predchádzajúce porovnávanie vlastnosti dvoch substancií alebo javov, napr. *Eva je usilovnejšia ako Juraj, ale Monika je najusilovnejšia*. Superlatív používame aj vtedy, ak chceme vlastnosť istej osoby vyzdvihnúť nad celou skupinou osôb. V tomto prípade používame aj predložky *z, zo, medzi, spomedzi*, napr. *Peter je z nás najrýchlejší. – On je spomedzi nás najrýchlejší*.

Ak spolu s tvarom superlatívu použijeme ukazovacie zámená *ten, tá, to (ten najlepši)* alebo častice *čím, čo (čo najnovšie)*, význam tretieho stupňa sa podľa Navrátila (1998, s. 26) ešte viac podčiarkne, napr. *Postúpia len tí najlepší. – Potrebujeme čo najpresnejšie údaje*.

Elatív je absolútny stupeň vyjadrenia miery istej vlastnosti. Mistrík (1996, s. 119) uvádza, že elatív sa používa hlavne ako prostriedok rétoriky. Podľa Navrátila (1998, s. 26) sa elatív môže tvoriť napríklad pomocou predpôn *pre-* alebo *pri-* (*prekrásny, primálny*), deformáciou slova (*krááásny, peknééé*) alebo hromadením a opakovaním slov (*dlhý, dlhý rad/dlhý-predlhý čas*).

Vysoký stupeň vlastnosti môžeme vyjadriť aj pomocou prísloviak, napr. *veľmi pekný, obzvlášť zaujímavý*, pričom v hovorovej reči sa môžeme stretnúť aj s inými príslovkami ako napr. *kolosálne veľký, enormne silný, super rýchly*. Zaujímavé sú aj niektoré ustálené slovné spojenia, napr. *pápežskejší než pápež, kniha kníh, človek s veľkým Č, láska až za hrob* či spojenie „ako ešte nikdy“ – *Dnes je taký teplý deň ako ešte nikdy*.

Z uvedeného vyplýva, že náš jazyk nám umožňuje rôzne možnosti vyjadrenia najvyššej alebo absolútnej miery istej vlastnosti. Záleží len od používateľa, od jeho komunikačného zámeru a od jeho slovnej zásoby, ako si s tým poradí.

Pramene:

- MISTRÍK, J. 1996. *Moderná slovenčina*. 3. vydanie. Bratislava: SPN, 1996, 293 s. ISBN 80-08-01042-8
MLACEK, J., TIBENSKÁ, E. 1999. *Kapitoly zo slovenského jazyka*. Bratislava: Ekonóm, 1999, 150 s. ISBN 80-225-1056-4
NAVRÁTIL, L. 1998. *Prídavné mená – zámená – číslovky*. Nitra: Enigma, 1998, 83 s. ISBN 80-85471-56-6

Mgr. Miroslava Kovalinková
Základná škola F. E. Scherera, Piešťany
kovalinkova@gmail.com

PODNETY OD ČLENOV SPOLOČENSTVA II

Aj v tomto čísle pokračujem v riešení spisovných a nespisovných výrazov, ktoré som nahromadil po krátkej ankete na FB skupine Spoločenstvo slovenčinárov, priateľov školy a vyučovania slovenčiny.

Cigán - cigán(ň) - Róm

V súčasnej multikultúrnej dobe sa môže stať, že mnohé slová sa vnímajú hanlivo, nenávisťne, hoci doposiaľ bez problémov fungovali. Vo vzťahu k rómskej menšine sa neraz napr. namieta názov jedla: cigánska pochúťka. Súvisí to aj s tým, že sa presadzuje, aby mali menšiny rovnaké práva. Tie poväčšine majú. Iné je to, ako ich vníma väčšinový národ. Ak je náhľad na ne negatívny, potom sa zvyšuje aj citlivosť pri vyznení niektorých slov. Slovom *Cigán* sa označuje príslušník etnickej menšiny. Vtedy sa píše s veľkým C. Avšak slovo cigán s malým začiatočným písmenom a s mäkkým nad *ň* (často sa vyslovuje aj bez neho) konotuje pejoratívne významy, ako zlodej, klamár (cigániť - klamať), spája sa s nadávkami, teda pri jeho vyslovovaní môže vzniknúť komunikačný konflikt napriek tomu, že ide o homofónne slová (Cigán - cigáň), ktoré sa rozlišujú začiatočným písmenom a mäkkosťou. Hoci sa mnohí rómski spoluobčania hrdo hlásia k slovu Cigáni, z hľadiska etického je jazykovo vhodnejšie na pomenovanie tohto etnika slovo Róm.

Riešenie: Slová *Cigán*, *cigáň* sú spisovné, no majú odlišný lexikálny význam, ktorý spôsobuje, že aj pomenovanie etnika *Cigán* môže evokovať zápornú expresivitu. Pomenovanie Róm je neutrálne, spisovné a z hľadiska budovania multikulturalizmu vhodnejšie ako náhrada tiež spisovného slova *Cigán*.

Vymedzovacie zámeno *sám* a *samý*

Obe zámená majú časť skloňovania rovnakú, aj preto často dochádza k zamieňaniu ich tvarov. Napr. *Deti zostali v triede samé.* je nesprávne. Tu malo byť použité zámeno *samy*. Naopak, vo vete *Na ihrisku sú sami deti.* je vhodnejší tvar *samé*. V podstate, lexikálne významy oboch zámen sú protikladné. *Sám* obsahuje osamotený subjekt (*Janko je sám.*) alebo subjekt, ktorý sa ocitol bez prítomnosti iného (*Bratia sami odišli.*). Naopak, *samý* znamená práve to, že ide o väčšie množstvo prítomnosti nejakého rovnorodého subjektu (*Janko má samých bratov.*). Častá je aj chyba porušenia gramatickej zhody: *Šteňa nechali doma samé.* - správne: *Šteňa nechali doma samo.* Preto treba dávať

pozor na to, ktorý z lexikálnych významov uvedených vymedzovacích zámen myslíme, ktorý pád a ktorý rod. V masmédiách sa často obe zámená nespisovne zamieňajú možno aj z dôvodu, že spisovné tvary znejú menej prirodzene, porov. *Deti samy zachránili jazero.* - *Deti samé zachránili jazero.*

Riešenie: Medzi vymedzovacími zámenami *sám* a *samý* je lexikálny rozdiel. Ich zamieňanie môže mať pragmatickú motiváciu, no v súčasnej kodifikácii je nespisovné.

Vykanie

Vykanie je jazyková konvencia v slovenčine, ktorá slúži na vyjadrenie úcty k cudziemu alebo k staršiemu človeku, spravidla staršiemu ako 15 rokov. I keď v polooficiálnych prejavoch rôznych zábavných masmediálnych relácií sledujeme tendenciu nahradiť vykanie tykaním, aj v prípade, že sa komunikanti nepoznajú dostatočne, vykanie je stále pragmatickou súčasťou komunikácie v našom jazyku. Možno aj tlak na uplatňovanie tykania spôsobuje, že dochádza k chybám vo vykaní, v ktorom neraz dochádza k nesprávnemu kríženiu singulárových a plurálových tvarov (*napr. Bol by ste ochotný?*). Aj preto si v tejto časti uvedieme spisovné a nespisovné tvary vykiania.

Riešenie:

*Pán sused, **podržal** by ste mi dvere?* - SPRÁVNE: *Pán sused, **podržali** by ste mi dvere?*

*Pani suseda, **podržala** by ste mi dvere?* - SPRÁVNE: *Pani suseda, **podržali** by ste mi dvere?*

*Pán sused, **bol** by ste taký láskavý a podržal mi dvere?* - SPRÁVNE: *Pán sused, **boli** by ste taký láskavý a podržali by ste mi dvere?*

*Pani suseda, **bola** by ste taká láskavá a podržala mi dvere?* - SPRÁVNE: *Pani suseda, **boli** by ste taká láskavá a podržali by ste mi dvere?*

*Pán sused, boli by ste **takí láskaví** a podržali by ste mi dvere?* - SPRÁVNE: *Pán sused, boli by ste **taký láskavý** a podržali by ste mi dvere?*

*Pán sused, **bol** by ste rád, keby som vám podržal dvere?* - SPRÁVNE: *Pán sused, **boli** by ste rád, keby som vám podržal dvere.*

*Pani suseda, **bola** by ste rada, keby som vám podržal dvere?* - SPRÁVNE: *Pani suseda, **boli** by ste rada, keby som vám podržal dvere.*

O päť - za päť

Obe slová sa spájajú s príslovkovými výrazmi. Často sa zamieňajú, keďže sa v bežnej komunikácii postupne stiera významový rozdiel medzi nimi. Podľa kodifikácie však predložka *o* vyjadruje čas, ktorý uplynie, kým sa niečo stane bez vnímania plynutia času (*napr. Stretneme sa o päť minút.*). Nevnímame plynutie časového úseku, ale iba jeho koncový bod, t. j. v našom príklade: uplynutie piatej minúty. Naopak, výraz *za päť minút* (*napr. Za päť minút to zvládnem.*) vyjadruje časové trvanie istej aktivity, jej kontinuitu či možnosť výskytu inej aktivity v priebehu trvania.

Riešenie: Oba výrazy sú spisovné, no líšia sa významovými odtienkami podľa použitej predložky. Môže sa stať, že sa zamieňajú, keďže významový rozdiel medzi oboma výrazmi je minimálny a komunikačne nerušivý.

Majte pekný víkend

Tu sme svedkami prenikania inojazyčných jazykových konštrukcií, v tomto prípade anglického spojenia: *Have a nice weekend!* Možno k tomu zvädza aj cudzie slovo *weekend* z anglického jazyka, ktoré sa plne adaptovalo do slovenčiny - *víkend*. Internacionalizácia jazyka je neodvratiteľný trend, otázkou je, do akej miery poškodí tradičnú slovenskú syntax. Domnievam sa však, že podobné konštrukcie sú módneho charakteru a používajú ich mladí ľudia alebo používatelia, ktorí dokonalo ovládajú angličtinu.

Riešenie: Tradičnejším, resp. spisovnejším spojením vo význame uvedeného prevzatého spojenia je: *Želám vám príjemný víkend!*

Výstroj, výzbroj, špekáčik, snímok

V slovenčine existuje niekoľko slov, v ktorých máme pochybnosti o gramatickom rode (napr. *výstroj*, *výzbroj*). Niekedy sa s rodom objavujú aj pochybnosti o tvare slova (napr. *špekáčik* - *špekačka*, *snímok* - *snímka*). Cítim tu vplyv češtiny, ktorá má mnoho slov podobných ako my, no líšia sa rodom (napr. *Paríž* - v slovenčine *ten*, v češtine *tá*).

Riešenie: *výstroj* (ten) - mužský rod; *výzbroj* (tá) - ženský rod; *saláma* (tá) - ženský rod (nespisovne *salám*); *špekáčik* (ten) - mužský rod (nespisovne: *špekačka*); *snímka* - ženský rod (nespisovne: *snímok*); *pyžamo* (stredný rod) aj *pyžama* (ženský rod); *variant* (ten) - mužský rod (nespisovne: *varianta*); *rad* v zmysle zástupu (ten) mužský rod (nespisovne: *rada*).

Euro

Euro je názov medzinárodnej meny, ktorá sa používa v krajinách Európskej únie. Táto mena sa píše s malým začiatočným písmenom a označuje sa znakom €. V slovnej zásobe slovenčiny sa toto slovo usadilo ako ohybné, skloňuje sa podľa vzoru *mesto*. Jeho neohýbanie sa považuje za nespisovné, hoci je tlak na to, aby sa používalo ako nesklonné, ako je to vo veľkej časti európskych krajín a dozaista aj pod tlakom angličtiny.

Riešenie - paradigma slova *euro*:

N sg. <i>eur-o</i>	N pl. <i>eur-á</i> (nesprávne: eury)
G. sg. <i>eur-a</i>	G pl. <i>eur-Ń</i> (nesprávne: eúr)
D sg. <i>eur-u</i>	D pl. <i>eur-ám</i>
A sg. <i>eur-o</i>	A pl. <i>eur-á</i>
L sg. <i>o eur-e</i>	L pl. <i>o eur-ách</i>
I sg. <i>eur-ami</i>	I pl. <i>eur-ami</i>

50-tka

V niektorých komunikačných situáciách používatelia kombinujú číslicu so slovom. Buď chcú zvýrazniť číselný výraz, alebo chcú skrátiť dĺžku textu, ale dôvodom môže byť aj nedostatočná znalosť

písania číslic slovom. Prevažne išlo o hovorové konštrukty, no podobné zápisy prenikajú aj do oficiálnejších textov. Nedomnievam sa, že by išlo o vážne narušenie spisovnej slovenčiny.

Riešenie: 2-ka, 560-ty, 50-tka (nesprávne: 2ka; 560ty; 50tka)

Trebalo

Hoci sloveso „trebať“ neexistuje, často vidíme, že sa modálna príslovka *treba* používa v minulom čase ako sloveso: **Trebalo** *by sa ospravedlniť*. V prítomnom i budúcom čase sa používateľ nechýľuje k slovesnej transformácii. Podobné vety sa zväčša využívajú v hovorovom štýle a domnievam sa, že nemajú tendenciu dostať sa do kodifikačného slovníka.

Riešenie: **Bolo** *by treba sa ospravedlniť*.

Zapršať, zafúkať, zasnežiť, zazmluvniť, zahlasovať

Predpona *za-* v uvedených slovách administratívne spresňuje ich význam (*napr. zazmluvniť, zahlasovať*) alebo naznačuje intenzitu deja (*napr. zapršať, zafúkať, zasnežiť*). Nie všetky výrazy sú spisovné, avšak tendencia po „hre“ s jazykom je v súčasnej slovenčine výrazná. Áno, neraz sa stane, že ide o nespisovné výrazy, no rovnako často sú takto vytvorené komunikačne funkčné výrazy (*napr. Včera nám zapršalo.*)

Riešenie: Slová *zafúkať, zasnežiť* sú spisovné, slová *zapršať, zazmluvniť, zahlasovať* nie sú kodifikované.

PhDr. Ján Papuga, PhD.
Bratislava-Rača
janpapuga@gmail.com, www.janpapuga.sk

NOVÉ I STARŠIE PUBLIKÁCIE SLOVAKISTICKÝCH PRACOVÍSK

Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského

Oľga Orgoňová, Alena Bohunická, Barbora Krajč Zamišková, Zdenka Pašuthová: *Slovník divadelných profesionalizmov* (2019).

Juraj Dolník: *Jazyk v pragmatike* (2018)

Oľga Orgoňová, Alena Bohunická: *Interakčná štylistika* (2018)

Juraj Dolník: *Jazyk v sociálnej kultúre* (2017)

Alena Faragulová: *Cudzosť - jazyk - Slováci* (2016)

Informácie o publikáciách nájdete na: <https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/ksj/publikacie/>

Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského

Miloslav Vojtech: *Slovenská klasicistická a preromantická literatúra* (2017)

Valér Mikula: *Socialistický realizmus v slovenskej poézii* (2017)

Ján Zambor: *Vzlyky nahej duše* (2016)

Kolektív autorov: *K dielu Pavla Vilikovského* (2017)

Informácie o publikáciách nájdete na: <https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/ksllv/veda/>

SLÁDKOVIČOVO VÝROČIE

Pri príležitosti dvojstého výročia narodenia nášho romantického básnika, štúrovca, Andreja Sládkoviča (1820 - 1872) sme v spolupráci so Strediskom kultúry Bratislava-Nové Mesto pripravili literárno-recitačné pásmo, ktoré si môžete pozrieť na:

1. časť: https://www.youtube.com/watch?v=F29b0XBFy8c&fbclid=IwAR1hKirf5_IG2fxcO-2qKibpmxnale66ixdEcjIbvZD5WdulK2ndpjMKzEA

2. časť:

https://www.youtube.com/watch?v=FQg7jsdo7xk&feature=youtu.be&fbclid=IwAR054Ymwz4ZpMsxZJvb7wWbaSDJE1DiBmXm5W5zQ4Clvyd7pqu111B_2FI

CVIČEBNICA KU KOMPENDIU SLOVENČINY

Po roku dôkladnej práce a spolupráce vychádza dlhoočakávaná **Cvičebnica** ku **Kompendiu slovenčiny** od PhDr. Jána Papugu, PhD. Vznikla aj na základe podnetov nášho neformálneho facebookového Spoločenstva slovenčinárov, priateľov školy a vyučovania slovenčiny. Obsahuje vyše 3200 cvičení, ktoré kopírujú štruktúru Kompendia. Zaoberá sa témami štátnych vzdelávacích programov pre základné i stredné školy, no zároveň tieto dokumenty presahuje. Určite obohatí aj budúcich učiteľov slovenčiny. Neobsahuje riešenia úloh, keďže sa predpokladá práca s *Kompendiom slovenčiny* (2019). Informácie o novom počine a o objednávkach oboch kníh nájdete na: <http://janpapuga.sk/omne/kompendium-slovenčiny/>. A nezabudnite, dobrá cvičebnica a príručka sa hodí každému žiakovi i rodičovi počas dištančného štúdia!

UMKA

**Literárno-kultúrna príloha
časopisu Slovenčínári**

Šťastné chvíle s mojimi blízkymi

David Mitro, VI. ročník

Ja som David a poviem vám o šťastných a iných „šťastných“ chvíľach s mojou rodinou. Ale najprv... Kde bolo tam bolo, viac si nepamätám, bol som stále nešikovný. Ale naozaj nešikovný. A stále som. Aj keď si väčšinou narazím len malíček na nohe. Väčšinou neprejde deň bez toho, aby som si neublížil. Ja si vlastne ublížim každý deň. ÚPLNE každých 365 dní v roku. A presne preto sa teším na prístupný rok, lebo si v tento jeden deň neublížim.

Kým som dosiahol 12 mesiacov, stalo sa toho veľmi veľa. Robil som saltá po schodoch, snažil som sa dostať z nepríjemnej „Vojtovej polohy“, aby som vedel dvíhať hlavu. Ale našťastie to moji rodičia natočili, pofotili a neviem čo ešte, len aby som sa na to mohol hocikedy pozrieť a pospomínať si na tieto šťastné a krásne momenty. Ktoré mi dokazujú, že rodičia ma majú tak radi, že ma dostanú cez bolesť, že ma podporia keď ju zažijem, len aby som už nikdy nemusel prežívať problémy spojené s tým, že som hypotonický.

Smola. Som hypotonický. Je to vidno. Je to cítiť. Som slabko, cítim viacej bolesť ako ostatní (aj keď to môže znamenať, že som hypochonder), som zhrbený ako 692-ročný. Ale aspoň to niečo muselo zmeniť, nie? Byť viac ako definícia hypotonického človeka (alebo aj hypochondra).

Naspäť k rozprávaniu – príhodám - chvíľam!

Narodil sa mi aj brat. Oproti mne je to Goliáš. Už pri narodení vážil štyri a pol kila. Valcuje všetko, čo mu príde do cesty. VĎAKA Bohu, že nie je grambľavý ako ja, lebo keby sa potkol, nastalo by zemetrasenie stupňa 11 na Richterovej stupni. Mám s ním plno šťastných chvíľ od jeho narodenia až doteraz. Ako napríklad momenty, keď sa na neho čo i len pozriem, hneď musím s tým prestať, lebo je to bez váhania ihneď nažalované rodičom. Alebo aj keď si zapnem počítač po DLHOM dni v škole, on mi MUSÍ píliť uši s tým, že on chce ísť, a kedy môže ísť a ako dlho môže byť a či som si istý, že môže ísť a... mohol by som pokračovať. Z toho by však nikto nebol šťastný. Ale bola sranda sfukovať sviečky na jeho narodeninovej torte.

Keď som bol o asi rok alebo dva starší (ako pri saltách), chodili sme na Vianoce ku babkám a dedkom. Jeden z dedkov si dal masku Mikuláša, my sme sa skrývali za nohy rodičov a pustili sme pri tom do gatí – ako si z nás ťahuje otec. Mama doteraz hovorí, že tá maska je ako z hororu a vyzerá naozaj hrôzostrašne. Aj keď sme sa podľa mňa báli kvôli tomu, že ten Mikuláš je niekto, koho nepoznáme.

Teraz však ku komediálnemu zlatu. Tá jedna chvíľa, ktorá je tak trápna, aj keď ju SKORO nikto nevidel. Je rovnako na popukanie ako nepríjemná. Je to jedna z tých trápnych chvíľ, na ktorú si spomeniete o 22:49 v posteli, a nebudete kvôli nej vedieť zaspáť. A čiastočne som ju zaviniť ja. Nemal by som to naťahovať, a preto vám poviem, že (dramatické bubnovanie), tá vec sa stala v zime. Dramatický sled tónov, ktorý znie takto: DN DN DN. Áno počujete správne. Stalo sa to v Zime s veľkým Z. Je to preto, že to bolo v zime roku 8, 9, 10... myslím 2017.

V ten Deň s veľkým D sme sa nachádzali na Donovaloch – lyžiarskom stredisku. Zlyžovali sme všetky svahy na Novej holi, môj brat mal sem-tam menší problém s niektorými kopcami. Jeden svah vyzeral najľahšie a mal aj najkratšiu trasu vleku končiacu nad lesom mimo strediska. Tak sme ho vyskúšali. To, že vlek naspäť už nešiel, sme zistili až pod kopcom. Nastala panika. Nielenže by brat nevládal vyšliapať sám, ale ani nikto by ho nevládal spolu s lyžami dostať späť. Dostal som nápad. Videl som dvoch snowboardistov, ako išli do cca 25 cm hlbokého snehu, keď došli túto jazdu, a tak sem sa tam vybrali tiež.

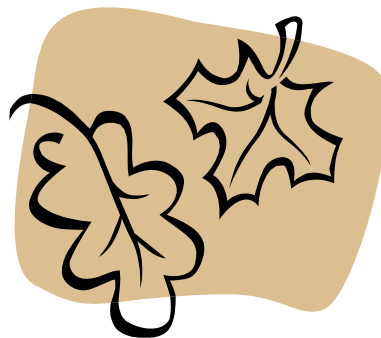
Brodili sme sa asi pol hodinu. Nevládzeme, ťaháme lyže za sebou. Oco sa snaží nájsť cestu, kadiaľ sa dostať von z pol metra hlbokého snehu. Sme už poriadne ďaleko od svahu. Niekde v lese. Na riadne strmom kopci. Začína pršať. Dvíha sa vietor. O pár hodín bude tma. Zúfalý oco zavolá 112 (pomáha a chráni iných, ale nám nevie... aká ironia). Presmerujú ho na Horskú záchrannú službu. Oco sa im vyplače a oni niekoho pošlú, aby nás zachránil. Pred nimi je otec, samozrejme, frajer. Záchranár

nás odvedie asi 10 METROV iným smerom, ako sme išli. Po pár minútach sa dostaneme na moju OBLÚBENÚ zjazdovku. Fakt. Super.

A aké je poučenie? Nech sú vaše chvíle s rodinou dobré či zlé, akékoľvek, sú (väčšinou) s VAŠOU rodinou. A preto si ich ceňte a užite, kým môžete. Lebo sú výnimočné a už sa dúfam nebudú nikdy opakovať.

Komentár vyučujúcej: Žiak siedmeho ročníka sa pravidelne zapája do literárnych súťaží, v ktorých žne prvé úspechy (literárna súťaž Dúha 2019, Škultétyho rečňovanky – Cena literárneho informačného centra, 2020). Námetom súťažných prác sú predovšetkým témy z prostredia domova či chlapčenského sveta či z prostredia fantasy. Príbeh *Šťastné chvíle so svojimi blízkymi* nás vtiahne do čarovného zimného prostredia, ktoré slúži ako podklad na vytvorenie situačnej a slovnej komiky. Žiakov nesporný potenciál tvoriť pútavý text sa snúbi s dôsledným pozorovaním okolia a na krátkej ploche prózy ilustruje rodinné (najmä súrodenecké) vzťahy s vtipom, (seba)iróniou, ale aj nadhľadom. Vyzdvihujem tiež pestrý jazyk a štýl, ktorý je vzhľadom na zvolenú tému funkčný. Próza bola vytvorená počas online vzdelávania, žiak pracoval samostatne a dôsledne. Žiak v literárno-výtvarnej súťaži Dúha získal čestné uznanie a zároveň bol uvedený text uverejnený aj v súťažnom zborníku.

Mgr. Patrícia Gabrišová
Súkromná základná škola Didacticus, Košice

Vianočný čas

Denis Varga, tercia

V strede zimy
ako v plnke koláča,
keď nám sneh máva
vlajkou cukrových vločiek,
vtedy,
keď nám sladké vzducholode snov
lietajú nad hlavami,
keď z chrbtov zhodíme teplé tašky
a nazujeme smiešne rozprávkové ponožky,
vtedy
je čas...
čas Vianoc.

Čarovná nálada

Denis Varga, tercia

Všetko sme zabalili
do lesklých papierov.
Budeme sa hrať
na tajomstvá
a prekvapene otvárať oči.
Waw, ponožky!
Cítim sa ako Toby
z Harryho Pottera...

Komentár vyučujúcej: Denis je momentálne žiakom prvého ročníka Gymnázia v Topoľčanoch. Venuje sa vodnému pólu a navštevuje aj výtvarný odbor miestnej ZUŠ. Básni napísal málo, skôr kreslí (ocenený v súťažiach Farebný svet, Povedz drogám nie, zvol si umenie...). Ale tieto dve básničky sú tiež vynikajúce a uspel s nimi aj na súťaži.

Mgr. Zuzana Martišková
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Slovanský háj
Magdaléna Martišková,
septima
Gymnázium, Ul. 17. novembra,
Topoľčany

Neprespí ota svojho, matku svoju...

Magdaléna Martišková, septima

68 poobede

Vchodové dvere prežili niekoľko páčení. Škaredé, ako všetky v tomto vchode, aj v tých naokolo. Štvorposchodové domy odolávali ilúzii rodinného sídliska. Spoločný dvor s prašiakom, smetiakom a lavičkou zatavenou v popraskanom vzdúvajúcom sa betóne, preplnený skládkou stavebného materiálu, ktorý sa už na stavbu nehodil, prerastala burina dotovaná šťankami. To, čo tu však páchlo, bol blízky Elektrokarbon. A možno stanica.

Vylúpol z koženej brašne s vyťahaným lesklým uchom kľúče a nerozpakoval sa štrngotať. Bolo päť popoludní. Dnu smrdela kapustnica. Už dva dni. A bude aj tretí. Nemal ju rád, odkedy mu rozprávala, ako vracala cestou zo zábavy po celom svokrinom dvore. Od bráničky až ku vchodu. Psi do rána požrali zvratky. Dávala sa na nich mdlo a súcitne, s nosom zmrašteným hnušom. Tak skoro nechcela rodiť. Sedemnásťročná vlásenkárka. Naplo ju zas. Vlasy v krku sú aj na predstavu prisilné.

Teraz spala po doobednej. Občas si takto zdriemla, keď mala navarené. Vždy si zdriemla, ak nebol doma.

- Čo tu vy dve spíte? Vonku začala vojna, - dodrčal so spáľňovými dverami.

Nadvihla sa z vankúša, natupírované vlasy mala z jednej strany pričapené o hlavu. Vystreľovali dupkom dohora k modrosivému Ježišovi s rukami zopätými na kolene. Prižmúrenými očami s úsmevom viac-menej schematickým sa díval, ako ide stádo ovečiek dolu kopcom. Rozžmurkala sa.

- Čo blázníš! - natočila hlavu k pootvorenému balkónu, ale odtiaľ šlo len ticho. Ozaj ticho. Ani detísk vonku nebolo. Že by bola prispala a je už čas večerí?

- Hybajte sa kuknúť na hlavnú, k pumpe. Tankov je tam habadej.

Teraz dvihla hlavu z vankúša aj Elena. Ľahla si po obede k mame, keď prišla z Blavy, zo Slovnafu, vlakom.

- V Bratiske nič nebolo, - zatriasla krátkymi doprefarbovanými vlasmi.

V Bratiske predsa všetko majú, všetko vedia. O vojne nikto nič.

Mama kývla rukou, akoby zaháňala muchu, poškrabala sa cez dieru v zástere na ovisnutom bruchu, našuchorila priliahnuté vlasy a otočila sa, že vstane. Našmátrala papuče. Po druhú sa musela zohnúť pod posteľ. Mala by povymetať prach. Strašné, čo sa ho tu nakopí za týždeň.

- Jedol si? - vyzívla štandardnú otázku a odšuchtala do kuchyne.

Stál v okne a nič nevidel. Pred domom rástli brezy. Za tie roky porástli i prerástli. Počúval hukot motorov. Tanky hučia strašne. Možno čakal krik, ale bolo ticho.

Nevydržali. Vidiac starú Machnáčku, obzerajúc sa, či ju nikto nevidí, opatrne kráčať ťarbavými krokmi k benzínke, pozreli po sebe a vykročili tiež. Skrz brezy nikto nevidí.

Ľudia pozdĺž cesty stáli a mračili sa. Ľudia na tankoch tiež. Ktosi dvihol ruku a zaťal ju do päste. Ktosi ďalší po ňom a potom skoro všetci. Čudné gesto, pomyslela si Elena, ale držala svoju päšť pri otcovej. Mama si hriala ruky pod pazuchami, aj keď bolo leto. Nerobilo jej dobre, keď ju po šichte v kaderníctve zobudili hurtom. Vytiahla ich však splašene, keď na Elenu s malou vytrčenou päťou vyštengrovaný vojak namieril zbraň a vystrieľal zásobník rusky znejúcich nadávok. Stiahla si ju za chrbát a vypla prsia.

Ktosi z tankov sa pýtal na kasárne. Vraj. Päste sa rozmrvili a spoločne ukázali smer.

Okolo druhej po polnoci sa tanky vracali cez mesto správnym smerom. Nikde nebolo živej duše, každý sa škodoradostne tešil, ako ich oklamali.

Elena sa tomu dodnes teší. Len si nevie spomenúť, ako sa volala tá krčma obrastená brezami proti benzínke, kde vtedy nikto nešiel. Vedeli o vracaní.

Topoľ.

68 v noci

Bicykle hrmotali po mačacích hlavách. Tmavosivé kamenné kocky hradskej ukotvené v špinavej ubitej šutoline však prezrádzali každého. Štvalo ich to, lebo mama povedala, aby šli nenápadne. Nevydalo. Ani tma nechcela spolupracovať. Pouličného svetla bolo ešte málo, pri krajnici dva provizórne funkčné kandelábre s ovisnutými káblami. Fúzy noci. Cestu prekopávali, kopy kociek sa množili po jarkoch z oboch strán. Neskôr budú možno asfaltovať. Čierny povrch sa bude v každom lete topiť a nasávať dezény škodoviek a lád. Bude ladiť s gumami a bude to škoda. Dnes sa cesta ešte ako-tak vlní, potom pôjde už len stroho. Rovno.

Kasárne vysvecovali do pokročilej noci. Dnes viac.

Elena sa skrčila viac ku kormanu. Eliminujúc samú seba, učinila zadosť tajnej misii.

S námahou zatláčala šľapy do pedálov, z ktorých zostala len tyčka, nezvyknutá na mamin starý veľký Pionier. Bol jej priveľký, ale mal košík.

- Všetky rajčiny poberte! Všetko červené. Všetko... A aj tie zelené, na parapete dôjdu, - prikazovala šeptom, kým svoj stroj odomykala a vytlačala z kočikárne.

- Jožko, jazdi opatrne a buď nápomocný, - smrkla smerom k vyťahnutému chlapčiskovi.

Prekrútil koleso aj očami. Papuľovať sa neodvážil. Videl to kedy svet kradnúť tajne z vlastnej záhradky sprostú zeleninu?! Po polnoci?!

V svetri mu bolo teplo. Viac, ako keď ho otec odúčal fajčiť.

- Sadni si. Sadni, Jožo, si už chlap! Už si mal trinásť! Pod', zapálime si. Spolu! Spolu veru ako chlapi! Len ber, viem, že si už skúšal. Teraz ťahaj! Len ťahaj, Jožko. Ešte jednu dáme. S otcom by si si nedal?!...Davaj! Davaj! -

Vyfajčil pol škatuľky, dlho vracal. Mama otca hrešila. Dlho. Otec sa tváril bohorovne.

- Nebude mi fajčiť za chrbtom, lagan! Šak ja ho to odnaučím! Už mal dosť...ešte raz skúsi!

Neskúsil. Už tretí deň mu je zle. Obzrel sa, kde sestra zaostáva. Bola smiešna. Ohnutá, s hrbom identického svetra. Celá rodina mala svetre. Úzke a hnusne šedivé. Aj pichali.

Záhradky pri kasárenskom múre spali. Aj oni dvaja by spali, ale mama ich vydurila.

- Všetko tam pozbierajte! Neverím im. Poberú nám to. Vojaci sú už takí. Domáci si nedovolia. Týmto na tankoch neverím. Nič tam nenechajte! Šak ja im dám! Moja je to úroda. Červených už minule bolo dosť... - prízvukovala nešťastná, koľko škody to bude.

Nedozrejú. Už nikdy nedozrejú, tak, ako by mali...

68 doobeda

V meste parkovali tanky. Na ulicu za poštou sa ich zmestilo šesť. Vojaci v nich striehli na každý odhodенý špak. Maďarov poznala podľa fúzov, Rumuni boli tmaví. Rusov skoro nebolo. Mali nadradené úlohy asi v kasárňach.

Jožovi niečo zavrčalo v hlave. Nepýtala sa a nasledovala ho domov. Namazali krajce chleba masťou a vzali zrelé rajčiny uskladnené po parapete. Tie najčervenšie. Vybral z kredenca poloprázdny skrkvany balíček cigariet.

- Sú mamine, dovolila by.

Ospravedlnil sa vopred a nasúkal ich do zadného vrečka. Otcove by si nedovolil. Už nedovolil.

S chlebami na tácke dlaní napochodovali na námestie.

Na rohu, na schodoch pred kaderníctvom postávali v hustom dyme kaderničky. Mama tiež. Mlčky im odobrila veľké chleby. Aj najčervenšie z rajčín.

Cigarety ich potešili viac. Jednu si podávali po jedinom šluku solidárne z ruky do ruky, z tanku na tank. Starý zarastený chlapík smutne žul masťný chleba.

- Nu ai ceapă? Ceapa, ceapa... - skúšal niečo povedať.

Elena bezradne pozrela na brata.

Starý si ukázal na oči. Ukazovákmi písal čiary od kútikov očí dolu tvárou, v prázdnej dlani naznačil čosi guľaté, do čoho sa hryzie.

- Ceapa...

Až po chvíli pochopila, že chce cibuľu.
Plakal aj bez nej...

Komentár vyučujúcej: Táto práca bola poslaná do súťaže Jašíkove Kysuce v roku 2019, získala druhé najvyššie ocenenie: Cenu Jozefa Hnitku, je to prémie (100 eur), ktorá sa dáva autorovi do 18 rokov. Je písaná na motívy rozprávania starej mamy o auguste 1968 z pohľadu tínedžerky dnešnej doby na tínedžerku tej doby. Magdaléna je úspešná mladá autorka, na svojom konte má za posledných 10 rokov viac ako 150 ocenení (zväčša celoslovenských), publikuje v zborníkoch, časopisoch., na internete. Okrem poézie a prózy píše aj eseje a reportáže z podujatí, ktorých sa zúčastňuje. Tento rok začala študovať na UK Bratislava etnológiu a muzeológiu.

Mgr. Zuzana Martišková
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Dcéra Zeme
Diana Jakubíková, I. ročník
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Ako ma brbošč oštampáčila

Adam Martiška, IX. ročník

Prababka zomrela a pradedko zostal sám. Často sme ho brávali na pár dní k nám. Alebo ujo a teta. Teda nie veľmi často, lebo vraj máme malý byt a zakopávame tu jeden o druhého a druhý o tretieho a potom ešte o pradedka Jožka.

Pradedko Jožko sa všade nudil. Mama vravela, že len vymrva. Hej, bolo v kuchyni viac namrvené, ako keď tam nebol, ale keby sme mali psa, dával by to pekne všetko do poriadku. Psy sú také domáce vysávače. Vravel Paťo, ten má doma dvoch. Vlastne len jedného, lebo ten druhý je iba jeho hračka. To vravel Paťo.

Pradedko Jožko teda nikde dlho nevydržal, a tak sa vrátil späť do domu vo Velušovciach a chodievali sme navštevovať my jeho. Tam si mohol vymrvať koľko chcel.

Vedel zaujímavo rozprávať a zo všetkého spraviť doslova napínavý príbeh. Napríklad o sliepke, čo sa volala Čierny Zmok, kvôli ktorej ostatné sliepky v dedine neniesli vajcia. O gazdinej, čo zospodu neprekrižovala chlieb a potom ho už nikdy neupiekla alebo o tom, ako sa nesmie nôž dávať na hranu, inak pokape hydina. To neboli rozprávky, ale hotové horory!

Raz v zime nám rozprával o tom, že si treba dávať veľký pozor pri ceste, aby nás „brbošč neoštampáčila“, lebo bude zle. Viac vtedy nepovedal. Ako úplne malý som si predstavoval strašnú čarodejnicu, tú Brbošč, aj keď ja som to vraj vyslovil ako „Blbost“, čomu sa všetci smiali a mama povedala, že ma majú nechať, že aj tak mám pravdu. Teda tá Brbošč bola čarodejnica, ktorá mi niečo vyvedie a zo mňa sa stane netvor.

Boli sme vtedy u pradedka na zimných prázdninách a na ich konci prišla po nás naša mama. Vletela do dolnej kuchyne ako víchor, nadávala a kričala. Ako vždy.

„To nie je možné! Tu sa nikto o nič nestará! Pozrite sa, ako teraz vyzerám!“ rozhadzovala rukami a naozaj. Bola celá ošpliechaná špinavým, rozmočeným snehom pomiešaným s blatom a inou špinou.

Pradedko sa ku mne nahol.

„Vidíš, vidíš, Adamko, tvoju mamku brbošč oštampáčila!“

Bol som vtedy úplne malý. Veľmi som sa zľakol, že sa nám mama premení na niečo strašné. Strašné však bolo len to, že mala zničený nový kabát a tá trocha kriku pre to, čo nám dunela v ušiach. Odvtedy som si dával pozor, aby som nebol príliš blízko pri obrubníku a aj sestru a našich som vždy ťahal radšej bližšie k múru, nie k ceste, aby nad nami čarodejnica nemala žiadnu moc. A pradedko Jožko sa len spokojne usmieval.

Teraz som už veľký. Pradedka Jožka už niet a ani mama toľko nekričí. A ja som konečne pochopil, že tie jeho hororové rozprávky boli len dobre mienené ponaučenia. Teraz im už rozumiem.

Napríklad z hodín biológie už viem, že to, že sliepky nenosia v zime toľko vajčiek, nespôsobuje Čierny Zmok, ale je to prirodzený proces v prírode. Aj keď tá čierna sliepka prenášaná tajne v noci zlými babkami po dedine, z kurníka do kurníka, aby suseda nemala toľko vajec, znela zaujímavejšie a normálnejšie.

Prekrižovanie chleba znamená, že je to Boží dar, povedal Kífo náš dejepisár a učí aj náboženstvo, a treba si ho preto vážiť.

A na noži postavenom na hranu, inak skúšal som to, ale nevydalo, sa môžete ľahko porezať a potom sa nebude mať kto postarať o vašu hydinu a tá môže „vykapať“. To ako otrčiť kopytá. Teda paprče. Alebo pazúry. Asi som mal na biológii dávať väčší pozor.

A čo veľká čarodejnica Brbošč a jej oštampáčenie? Je to len obyčajný špinavý sneh popri obrubníkoch. Malo nás to naučiť, že treba byť opatrný a chodiť ďalej od cesty, aby nás nezrazilo auto, alebo neošpliechalo. Ale keď ošpliecha, vtedy je zle! Z každého z nás sa iste stane kričiaci a nadávajúci človek... ako napríklad mamy so zničenými kabátmi.

„Adam, okamžite vypni ten počítač a povysávaj si izbu!“
A ani len toho psa mi nekúpia...

Komentár vyučujúcej: Adam je momentálne žiakom SOŠ drevárskej v Topoľčanoch. Píše málo, ale zaznamenal už úspechy vo viacerých súťažiach (Dúha, Literárna Senica Laca Novomeského), venuje sa aj výtvarnej tvorbe, pripájam dve jeho tak trochu abstraktné práce, jedna je na motívy burlaci na Volge a predstavuje súčasných burlakov - otrokov plastového odpadu (pozri ďalej). Druhá zobrazuje dvíhací most na Neve v Petrohrade. Táto práca je na motívy rozprávania strýka a zachytáva podoby nárečia.

Mgr. Zuzana Martišková
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Spiace mesto
Magdaléna Martišková, septima
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

December

Karin Kostolanská, I. ročník

Zostarol
už aj posledný list
na orechu

Z neba sa odsťahovali vtáci
na chladné noci
si brúsia zuby
biele dravce.

Starkej album

Soňa Klostermanová, I. ročník

Daj čas
ozubenému kolesu
a čriepky nostalgie
spomienky ti prinesú.

Prázdne miesta v tvojej hlave
a v pohľade svetlá slabé
zažívajú myšlienky,
malé múdre kamienky.

Po každom,
kto klopal na bránu,
sépiové odtlačky tu zostanú.

Fotky sa trasú v prstoch starých.

Aha, tu sme boli ešte malí!
A tu,
starká,
si malá zase ty.

Čas tak rýchlo preletí...

Na lásku

Adam Kišac, IX. ročník

bezobčiankoví ľudia

flákajú sa v podnikoch
strach z odhalenia
je ich otčenáš

Zdravas

Komentár vyučujúcej: Toto sú žiaci momentálne druhého ročníka Gymnázia v Topoľčanoch. Básne tvorili v prvom ročníku SŠ na hodine UKL (Umenie a kultúra). Poslali sme ich do súťaže a uspeli.

Mgr. Zuzana Martišková
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Michaela Valentová, III. ročník
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Občas mám pocit, že som uväznená. Žijem v boxe s priedušnými stenami. Ako kanárik, ktorého si dieťa odnáša v krabičke zo zverimexu. Na rozdiel od kanárika sa však nebojím. Nie je tu strach. Tu neplynie čas.

„Dobrý deň, ujo! Môže ísť Natália von?“ Ukričaná fistula chlapca rezonuje prázdnu predsieňou. Tlmí ju len vysoký muž. Tvár má brázdenu vráskami, ktoré dodávajú kedysi krásnej tvári nepríjemný výraz. Obzrie sa, sleduje, ako spoza ďalekých dverí vykúka tvár. Zavrtí hlavou a schová sa späť za dvere. O chvíľu sa spoza nich ozve štebot andulky. Muž zavrtí hlavou, kryje svoju dcéru. Chlapec odchádza.

Snažím sa spomenúť si, kedy som sa do tohto boxu dostala. Po rozvode rodičov? Keď som videla mamu prvý a poslednýkrát plakať? Možno ma sem dostalo vedomie, že dospelosť neznamená život bez starostí.

Dievčatko sa prechádza cez more detí. Všade okolo neho je vreskot. Vzduchom lietajú listy, konáriky a orechy. Všetci sa smejú. Dievčatko kráča pomedzi dav. Malý Mojžiš. More ju však neposlúcha. Nedbá o ňu. „Prečo nie si s ostatnými deťmi?“ ozve sa ženský hlas. Dievčatko pokrčí plecami. V dialke, kam upiera pohľad, oživa jeho fantázia. Žene fantázia ušla už pred rokmi. Zostal len strach o dievčatko.

Pýtam sa sama seba, či si steny okolo mňa uvedomujem ako jediná. Je cez je vidieť, sú priehľadné a pevné ako nepriestrelné sklo. Vidia ľudia, ako ich emócie, radosť, smútok a žiaľ neškodne stekajú po stenách boxu ako kvapky dažďa?

„Si robíš srandu!“

„My to akože seriózne píšeme?!“

„Čo ste mu povedali?“

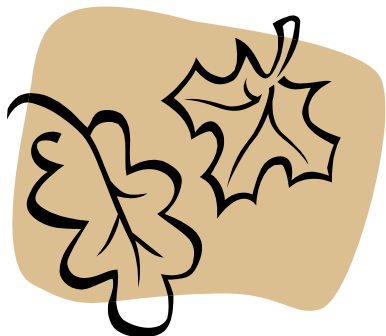
„Však normálne, že je náročný deň, matika, fyzika, geografia a on na to, že pokiaľ v ten deň nie sú dve školy úlohy, tak nie je problém si to napísať!“

Triedu plní strach, stres a rozčarovanie. Ozýva sa šuchot papiera, listy zošitov šuchocú v zúrivej disharmónii. Jeden zošit je pretáčaný nehlučne. S pokojom. Pohľad pomaly a systematicky prechádza zo slova na slovo. Tvár dievčaťa je nervózna. Pohľad však pokojný. Nie sebaisto pokojný. Rezignovaný.

Box mi nikdy nenaháňal strach. A predsa sa bojím. Ľudí, ktorí ho nevidia a nechápu ma. Tých, ktorí ho vidia. Toho, čo bude, ak môj box praskne.

Komentár vyučujúcej: Natália je štvrtáčka na Gymnáziu v Topoľčanoch. Píše poéziu, prózu, navštevuje hudobný odbor ZUŠ a aj spieva. Je tiež úspešnou, oceňovanou autorkou (Literárna Senica Laca Novomeského, Tak píšem ja, Ružomerská trojruža, Literárna Villa Zerna...).

Mgr. Zuzana Martišková
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Sloboda

Ema Jančíková, VI. ročník

Každý, kto žije v tejto dobe,
zatúžil aspoň raz po slobode.
Jak motýľ, čo lietať by nad zemou chcel,
no krídla chabé, aby vôbec poletel.
Čo len kvapky padajúce z neba,
niektorí sa skrývajú
pred tvárou samých seba.
Možno aj tí, čo myslíš, že život z rozprávky majú,
vnútri ich vlastné myšlienky týrajú.
Raz sa stane, čo sa stať má,
možno konečne vzlietneš do neba.
Uvidíš, že si sa nemal lepšie ako ostatní.
Život pre teba nebol len vždy férový.
Raz, každý dostane, čo si prial,
snáď každý za život raz sa smial.
Sloboda smiať sa, krásna predstava,
možno ťa už život baviť prestáva.
Musíš sa zaprieť, bojovať
a tvoj život sa konečne začne naplňovať.
Máš právo! Vybojuj si slobodu!
Opri sa dovnútra samého seba,
zhoď zo seba okovú!
Zabojuj! Kým ten čas ešte máš,
nech len to najlepšie zo seba dáš.

Túžba po slobode

Sára Kozová, VI. ročník

Bol krásny jarný deň, teda ako pre koho. Určite to nebol dobrý deň pre Milana, ktorý dnes nastúpil do väzenia. Bol neprávom odsúdený.

V Milanovej cele sa nachádzala poschodová železná posteľ, ktorá vyzerala, že mala už najlepší čas za sebou. Milan si ľahol na vrchnú časť postele, keďže spodná vyzerala byť okupovaná Milanovi neznámym spoluväzňom. Zavrel svoje smaragdové oči a premýšľal, čo s ním bude. Aká bude väznica a čo všetko kvôli nej stratí.

Presne o 12:35 sa podával obed, ktorý na počudovanie nebol zlý. Skladal sa z kaše a mäsa.

Ostatní väzni mu hovorili: „Nezvykaj si. Dnes som tu už druhý týždeň. Pridelili ma do cely s mužom, ktorý je celý potetovaný a agresívny. Nemusím ti ani hovoriť, že bol nespokojný s mojím pridelením do cely. A preto ma už viackrát napadol. Jediné moje šťastie je, že ho vždy odo mňa odtrhnú skôr, akoby jeho bitka mohla mať fatálne následky. Spím iba na matraci, zobral mi môj vankúš aj perinu.“

Druhý väzeň sa na to ozval: „Ja zakaždým, čo zaspávam, mám pred očami môj sladký domov. Moje dve krásne dcéry. Ten pokoj a ticho, veľká manželská posteľ. Potom sa však zobudím a som tu v chlade a už aj o hlade.“

Tretí väzeň, celkom bledý a vychudnutý s tmavšími očami než kúty pekla, sa pozrel na Milana a

pridal sa s hlbokým, mrazivým hlasom do rozhovoru: „Dnes som sa zobudil na výkrik. Rýchlo som sa postavil na nohy a snažil som sa cez mreže nazrieť, čo sa vonku deje. Nič som nevidel. Mal som zmiešané pocity, mám očakávať ďalšie výkriky alebo možno aj výstrely? Musel som si zaspomínať na to ticho domova. Tam som počul jedine sem-tam prechádzajúci vlak, nič viac. A sem? Nikdy nevieš, čo príde na ďalší deň a či vôbec príde ďalší deň. Sloboda a pokoj tu viac nejestvujú.“

Bol to Milanov druhý týždeň. Na jeho tvári sa začala značiť chýbajúca sloboda, radosť a šťastie. Celé jeho telo bolo strhané, cítil sa, akoby nespál minimálne dva roky. Jeho hlava sa od smädu a prebdetých nocí trieštila. Jej bolesť však Milanovi dávala aspoň akú-takú šancu nesústrediť sa na myšlienky, ako nádherne by sa mal vonku. Bez pút, bez príkazov a s absolútnou slobodou.

„Milan Sloboda, máte návštevu,“ pred celou stáli dvaja policajti a neprijemne na neho zazerali. Podišiel k nim a jeden z nich odomkol celu a nasadil mu na ruky studené železá, ktoré sa každým pohybom zarývali viac a viac do Milanovej bledej kože.

Pred sklenou stenou sedela Milanova manželka a malá dcérka. Milan nedokázal razom prestať myslieť na to, že tu nebude pre jeho dcérku pri jej najdôležitejších udalostiach v živote. Neuvidí, ako sa naučí bicyklovať, že tu pre ňu nebude pri jej dokončení školy, pri jej stužkovej... Aké ostré nože sa mu zapichovali do srdca, že s ňou nebude môcť oslavovať jej narodeniny.

Do očí sa mu tislí slzy, tak dlho túžil po tom, aby ich uzrel. A teraz, keď stáli pred ním, zdala sa mu ich predstava, akási vzdialená a bolestivá. Pripomínala mu všetko, čo stratil. Och, ako veľmi túžil byť na slobode. Mať slobodu. A vziať ich, kam len chcel. Pretože, kým bol slobodný, mohol, no nevážil si túto možnosť. Zbytočne sa zapodieval vecami, ktoré nie sú dôležité, ktoré pre neho teraz nemajú zmysel. A ako rád by vrátil čas a využil svoju slobodu úplne inak.

Sloboda

Zuzana Cvinčková, V. ročník

Veľmi dávno, pradávno,
doma ležať si nemohol nadarmo.
Robiť, pracovať, umývať,
na tie časy môžem len spomínať.
No a teraz? Len na technológie sa dá spoliehať.

Umývačky, pračky, kosačky,
z tých technológií sa môžeme vyvrátiť doluznačky.
Mobil, ten je teraz hlavný,
stačí jeden klik a jedlo máš tu, keď si hladný.

Počítač je v dnešnej dobe bežná vec,
prácu s ním zvládne dedo, babka a aj zúfalec.
Notebooky a tablety umožnia nám výlety,
virtuálne precestovať celý svet,
za jeden večer zájsť tam i späť.

Človek je v súčasnosti slobodný tvor,
moderné technológie mu pomáhajú v tom.

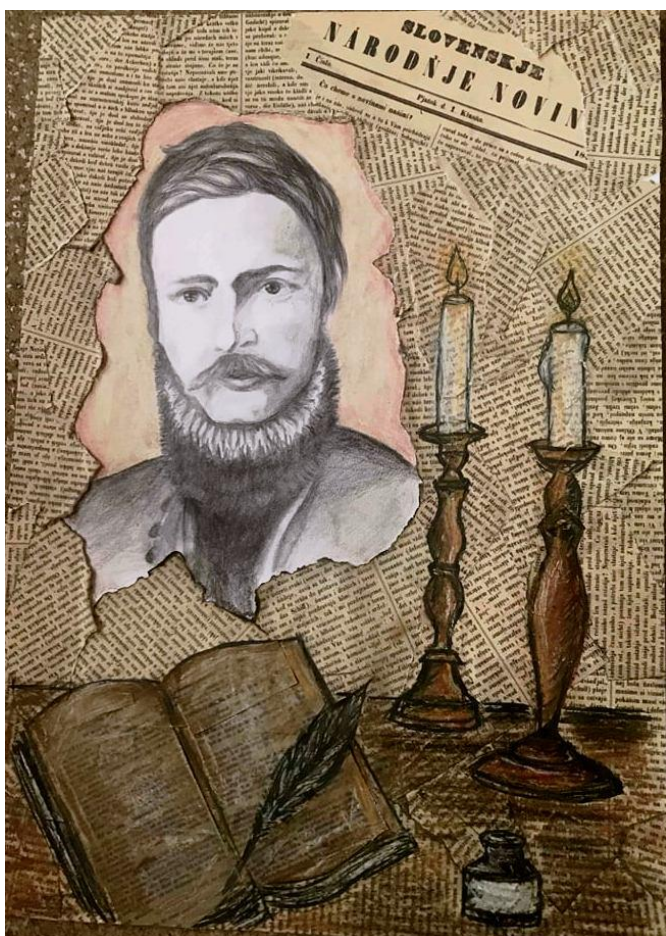
Sloboda

Magdaléna Frollová, V. ročník

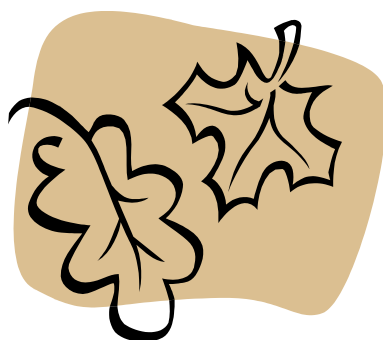
Sloboda je vtáčik,
ktorý spieva na konári.
Sloboda je kvietok,
ktorý vonia do diaľok.
Vzduch, ktorý môžem dýchať.
Sloboda je včielka,
bez ktorej by nebol život.
Sloboda je leto pri mori.
Morské vlny - naháňajú sa,
škriekajú a hrajú sa s rybkami.
Sloboda je vietor,
ktorý šuští v listoch.
Motýľ s farebnými krídlami.
Čo sa stane, ak ho chytiš?

Komentár vyučujúcej: Tieto básne žiaci napísali do regionálnej súťaže O cenu Rudolfa Jašíka. Témou bola sloboda.

PhDr. Eva Dodeková
Základná škola ako organizačná zložka spojenej školy, Turzovka

Štúr
Monika Kobelárová, I. ročník
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Moja pani učiteľka

Sandra Tkáčová, VIII. ročník

...moja pani učiteľka
vedľa mňa je taká veľká
vždy sa nám venuje
stále jej to pasuje
učí rada slovenčinu
v kuse chrúme zeleninu
zelené oči, krásna tvár
jej prítomnosť je pre nás dar
veľmi rada vysvetľuje, no
nerada sa maľuje
nás veľmi miluje
a stále s láskou všetko komplikuje
krúžky má skvelé zas
s potešením fotí nás
ťažké písomky dáva
vonku nám vždy zamáva
a preto ju mám veľmi rada...

Psia duša

Marek Sinčák, VIII. ročník

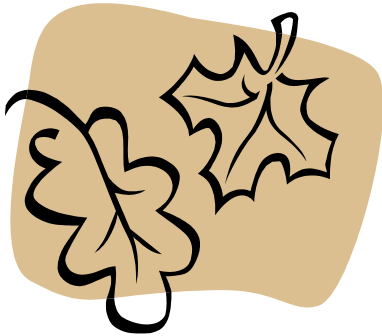
Aj keď ťa nik neosloví,
a svet ťa už nemá rád,
môžeš veriť svojmu psovi,
že je dobrý kamarát.

Hoc ťa každé ráno labkami poznačí,

pohľad do jeho očí ťa od kriku odradí.
keď domov prichádzam,

ihneď ku mne letí,
o nohy sa obtiera,
a ešte aj obľíže ruku,
čo ho predtým udrela.

Ani tuhý mráz jeho lásku nezmrazí,
každý deň ti o nej dáva dôkazy
a nadovšetko si ňu cení,
lebo jeho pán si navždy.
Prečo teda slzy skrývať,
keď nám navždy odchádza
bytosť vďačná, trpezlivá,
ktorá nikdy nezrádza?!

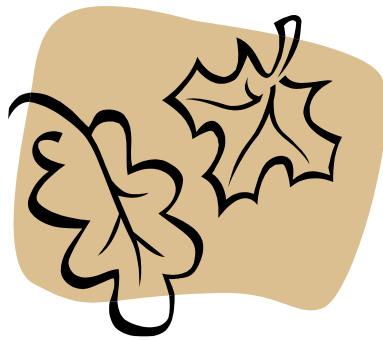
Ruža

Leona Pavlovičová, IX. ročník

Vlastnosť bolieť,
vlastnosť tiecť.
Každá ruža červenou vyniká,
cez korene jej tvoja krv preniká.
Chceš spadnúť do ruží?
Svoj jed ti do srdca pustí.
Je to krv jedu!
Ale je sladká akoby z medu,
Ona čaká na pohladenie,
Ona čaká na uzdravenie.

Ona chce iba tvoju dušu!
Ale je to iba kvet plný sľubu,
je to ruža z tohto sveta?
Ani nepadla z neba,

ruža je červená,
ale pre svet nič neznamená,
ruža ako by ti svet zmenila,
ale nikto si ju nevšíma,
nie je to ruža ako kvet.
Ona je môj svet.

V očiach

Vlad'a Pekárová, jazyková korektorka

V očiach sa ti javí
všetka krása sveta –
žiť ťa neunaví
skrže chmúrne letá.

Tvár máš popísanú,
sú to hojné riadky –
jak len nepristanú
tvojim letám krátkym.

Do vlasov ti vrchom
sniežik sa nazlietal –
svojím chladným dychom
naduli ho letá.

A máš pamäť sveta,
prešiel si pašie –
oči však jak dieťa,
čo v láske matky je.

V láske čistej jak mať
sám dávaš kus seba –
z tvojich očí poznať
okúsenie neba.

Kvetov pár

Vlad'a Pekárová, jazyková korektorka

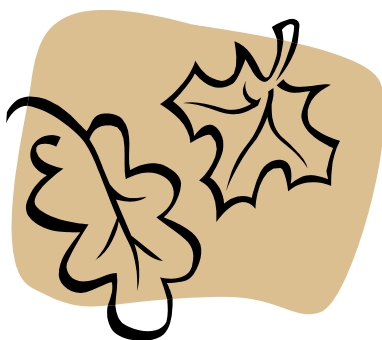
Natrhám dnes kvetov pár,
pre potechu, pre vlastnú.
Pohľad na ne zjasní tvár.
A smútky? Tie pohasnú.

Natrhaj si kvetov pár,
pokiaľ môžeš, kým je čas.
Že ich čaká skorý zmar?
Myšlienku jak moru zraz!

Natrhaj si kvetov pár,
koľko len chceš, za náruč.
Nadostač ich, veď je jar.
Okamihu žiť sa uč.

Natrhaj si kvetov pár,
pas sa na kráse lúky.
Buď s ňou vedno, s ňou sa spár.
Vystri pokleslé ruky.

Natrhaj si kvetov pár,
odhryzni si šťastia zdrap.
Odej sa doň, z neho var.
Nasýť sa ním. Nebuď rab!

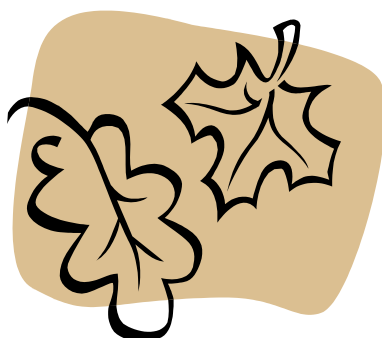
Beletrizovaný životopis

Eva Zahoráková, VIII. ročník

Bol krásny októbrový deň. Spoza štiavnickej kalvárie práve vykuklo slnko a jeho lúče rozžiarili pestrofarebné listy dubov, ktoré ju obklopovali. Vtedy som na svet prišla ja. Narodila som sa v Banskej Štiavnici. Toto mesto je považované za najromantickejšie na Slovensku. Keď prišiel čas vybrať moje meno, rodičia neváhali, moja mama ho mala vybraté už od mala. Jej najobľúbenejšia bábika sa volala Evička. Evička bola blond, s modrými očami sťa more, presne ako ja.

Moje prvé tri roky som strávila striedavo na Slovensku, ale prevažne v čarovnom severnom Taliansku, kde moji rodičia pracovali. Bývali sme v Alpách s výhľadom na ligotavé Kalternské jazero. Veľmi často za nami chodili moje tety, ujovia aj starí rodičia. Počas leta sme chodili na výlety do krásnych botanických záhrad, na hrad Schloss Korb alebo na kúpaliská s výhľadom na krásne biele Alpy. Toto obdobie poznám iba z rozprávania a fotografií. Keď som mala tri roky, rodičia sa rozhodli, že postavia dom v Dolnej Súči, odkiaľ pochádza môj otec a ja som začala navštevovať škôlku v Dolnej Súči. Keď som mala šesť rokov, narodila sa moja sestra Lucka, na ktorú som sa veľmi tešila, ale neskôr sa mi z nej začali vlniť vlasy ako Einsteinovi. Vtedy som začala navštevovať základnú školu, kam som sa tiež zo začiatku z nepochopiteľných dôvodov tešila. Keď som bola tretiačka, pribudla nám do rodiny Adelka. Aj keď je u nás veselo a máme doma babinec, som rada, že rodičia oznámili, že naša rodina je kompletná a prípadný ďalší člen rodiny bude štvornohý, na čo sa všetci tešíme. V Dolnej Súči sa mi najviac páči, že väčšinu spolužiakov poznám už od škôlky. Keď som bola mladšia a mama na mňa mala viac času, musela som chodiť do základnej umeleckej školy na klavír a výtvarnú. Teraz to nestíha, a preto som konečne voľná. Radšej chodím na tanečnú a na basketbal, než na stresujúce klavírne koncerty romantizmu a klasicizmu. V našej rodine je vždy veselo, ale nič nezostáva navždy. Najsmutnejšie obdobie bolo, keď pred dvoma rokmi zomrel môj dedko, ktorý podľahol ťažkej chorobe. Mám na neho veľmi pekné spomienky, každý o ňom rozpráva len v dobrom.

Život však ide ďalej a my sa nemôžeme zastavovať. Čoskoro budem odchádzať na novú školu, budem spoznávať nových ľudí, budem mať nové zážitky a spomienky. Život je otvorená kniha, ktorú si píšeme sami. Dúfam, že mi budú priať hviezdy aj na ďalšie kapitoly mojej knihy života.

Portrét

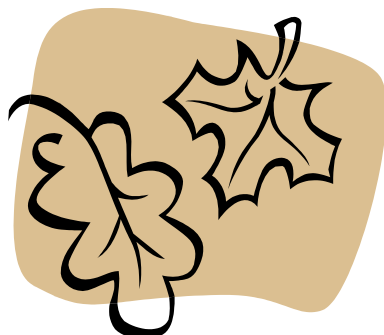
Alenka Gáborová, IX. ročník

Komentár vyučujúcej: Výtvarná práca Alenky Gáborovej, žiačky IX. A triedy, vznikla na hodinách literárnej výchovy. Ide o žiačku so zrakovým postihnutím, ktorá aj napriek tomu veľmi rada kreslí.

PaedDr. Monika Petriková
Základná škola s materskou školou, Hlavná 175, Malčice

Príroda je život pre každého

Denisa Komínková, VI. ročník

Som mravec lesný. Sfarbením tela by si ma v ľudskom svete zaradil k čiernym. Na rozdiel od teba mám šesť nôh a dva žalúdky – v jednom nosím potravu pre seba, v druhom pre ostatných. Chodím do práce rovnako ako tvoja mama či ocko. Možno preto mi ostatní hovoria robotnica. Starám sa o potomstvo, ale pracujem aj mimo môjho domova. Zbieram semená kvetov a vláčim do mraveniska uhynutý hmyz a rastliny, ktoré sú tiež našou potravou. V dospelosti nedokážeme prehŕtať pevnú stravu, konzumujeme len šťavy.

Napriek tomu, že nechodím do posilňovne, sily mám naozaj dosť – bežne dokážem uniesť dvadsaťnásobok svojej váhy, niektorí z nás aj viac! To by si ty určite nezvládol. Mám veľa kamarátov a naozaj veľkú rodinu.

Všetci žijeme v lese, najčastejšie pri kmeni nejakého veľkého stromu s kopou lístia a ihličia. Ty to nazývaš hniezdo. Chodby a komory nášho domova sa nachádzajú aj v hĺbke takmer dva metre pod zemou.

Možno mi budeš závidieť, čo ti teraz poviem, ale napriek tomu, že denne pracujem, žijem ako v rozprávke. Kým ty o kráľovnej iba snívaš, my ich tu máme niekedy až sto!

Väčšinou žijeme pokojným životom a s nikým sa nehádame. Kamoša nikdy nenecháme v núdzi, ak si sám nevie s nejakou korisťou poradiť, ochotne mu pomôžeme a úlovok odnesieme do mraveniska spolu.

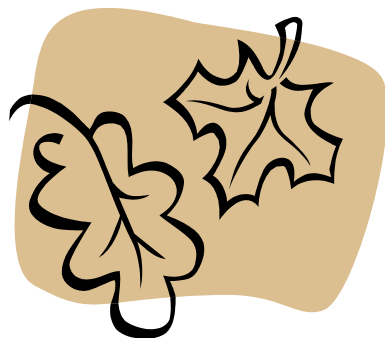
Rušno býva akurát na jar, kedy sa kráľovná vydáva. Vtedy organizuje „svadobné lety“ a neraz sa stalo, že sme sa so susedmi pohádali. Ani tieto hádky nám však neprinášajú také veľké straty ako ty – človek. Často si svoje hniezda budujeme a zveľaďujeme dlhé roky a potom prídeš ty...

„Jaaaaa-kuuuub, Jaaaaa-kuuuuuuuub,“ ozýva sa lesom.

Vybehol som z chodby na povrch a zrazu som pocítil silný úder. Letel som niekoľko metrov a prebral som sa až o tri kriky ďalej. Akési malé ryšavé chlapčisko mlátilo do nášho domu hlavou. Našťastie, vtom pribehli jeho rodičia a zabránili mu pokračovať. Vysvetlili mu, že jeho konanie nebolo správne a nemôže bezhlavo ubližovať iným.

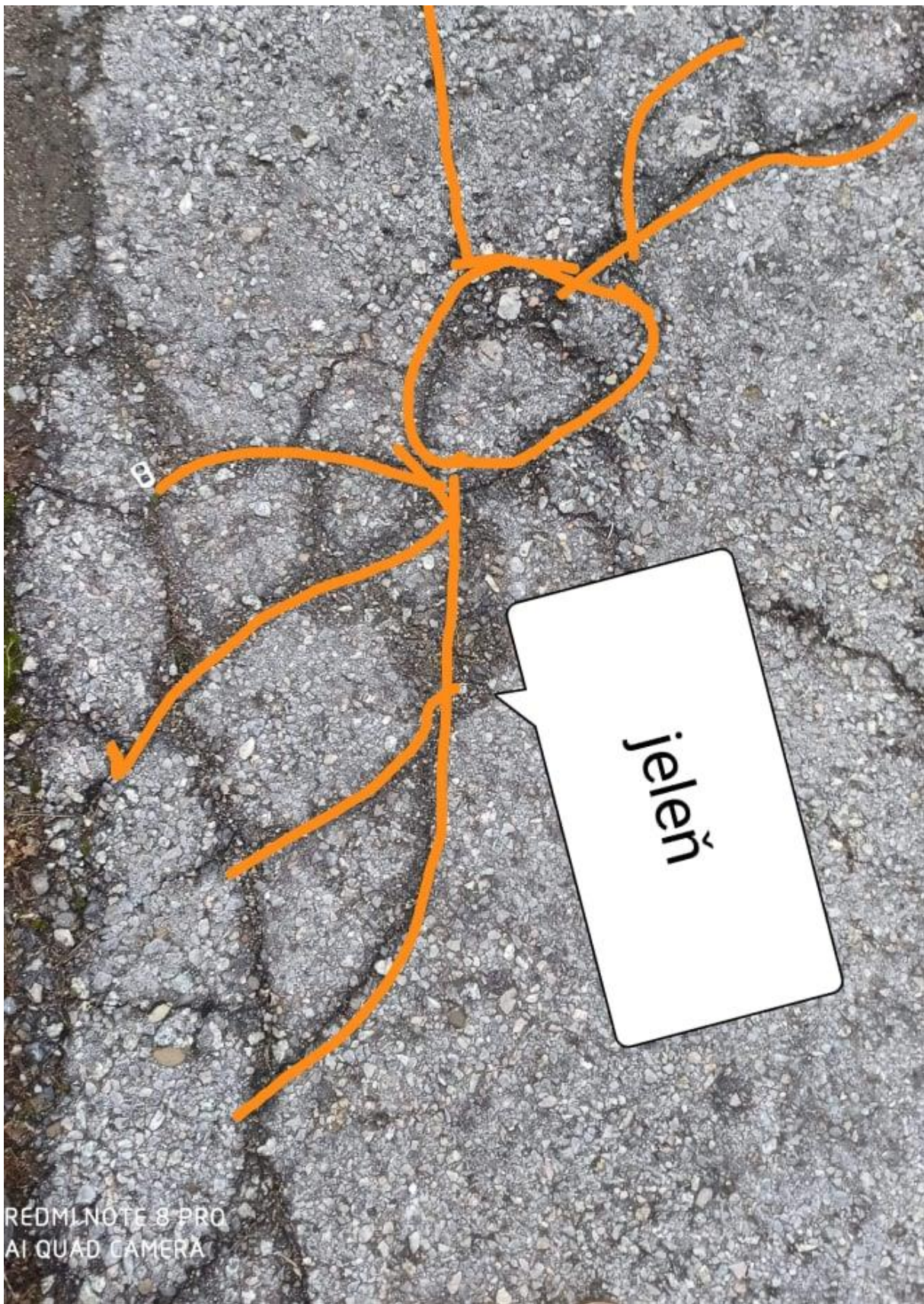
„Pozri Kubko, príroda a živočíchy, hmyz či rastliny v nej nehovoria po slovensky ani žiadnym iným jazykom, ale hovoria. Dôležité je rozpoznať, čo nám hovoria,“ povedala potichu mama.

Chlapec sa najprv tváril nechápavo, ale keď si ho učupená matka posadila na kolená a ukázala na mojich priateľov, ako nesú potravu do hniezda, chlapec začal našu prácu so záujmom sledovať.

Na krídlach fantázie
práce žiakov V. ročníka

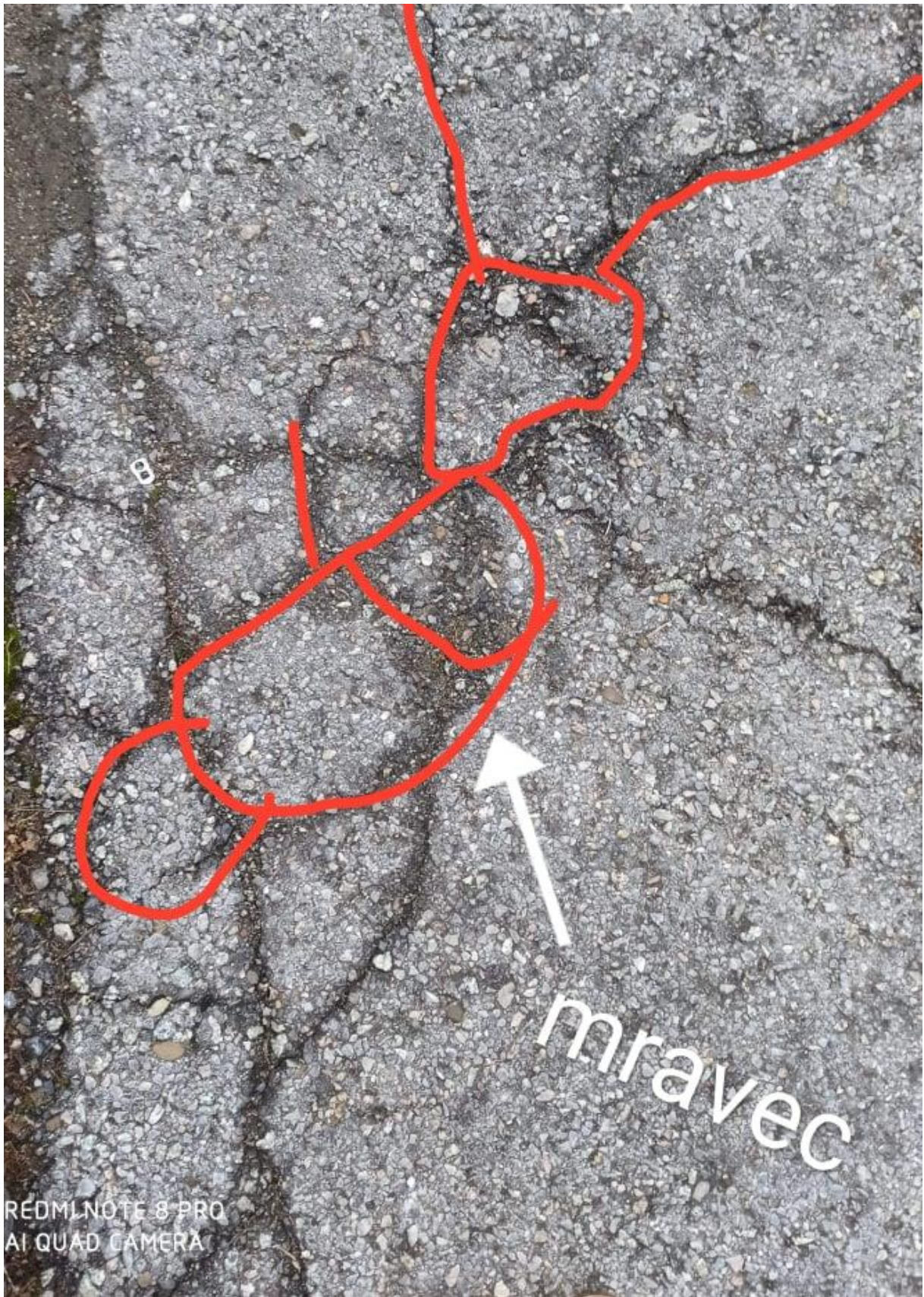

jelen

Pripomina mi
horu, člověka a
prak 😊

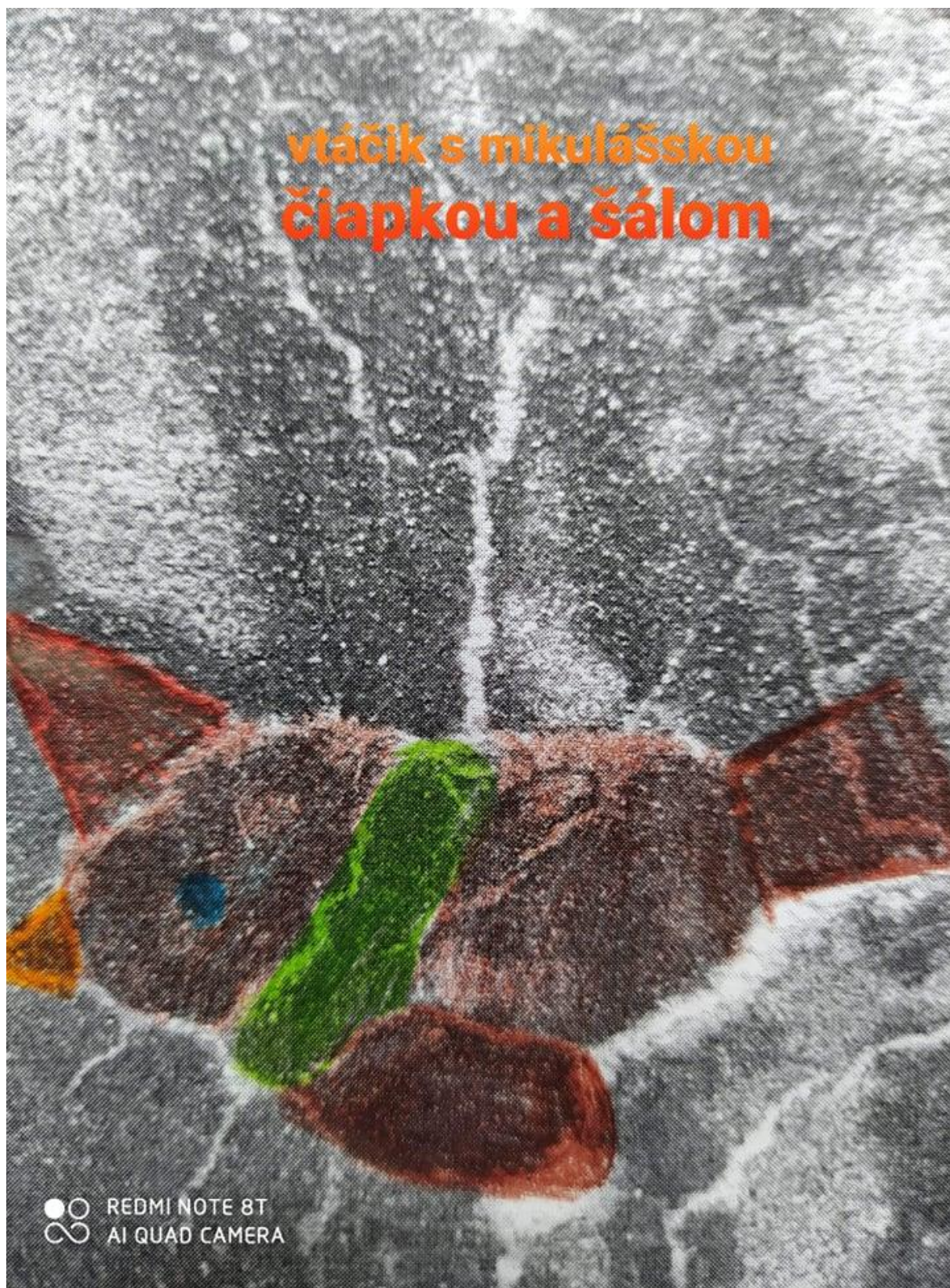

8

mravec

REDMI NOTE 8 PRO
AI QUAD CAMERA

**vtáčik s mikulášskou
čiapkou a šálom**

REDMI NOTE 8T
AI QUAD CAMERA

8

myška

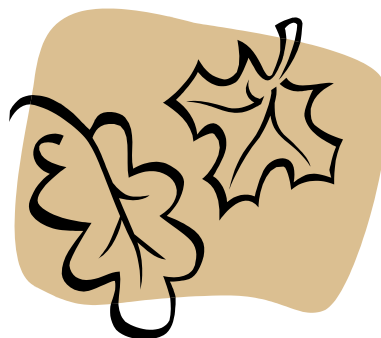
REDMI NOTE 8 PRO
AI QUAD CAMERA

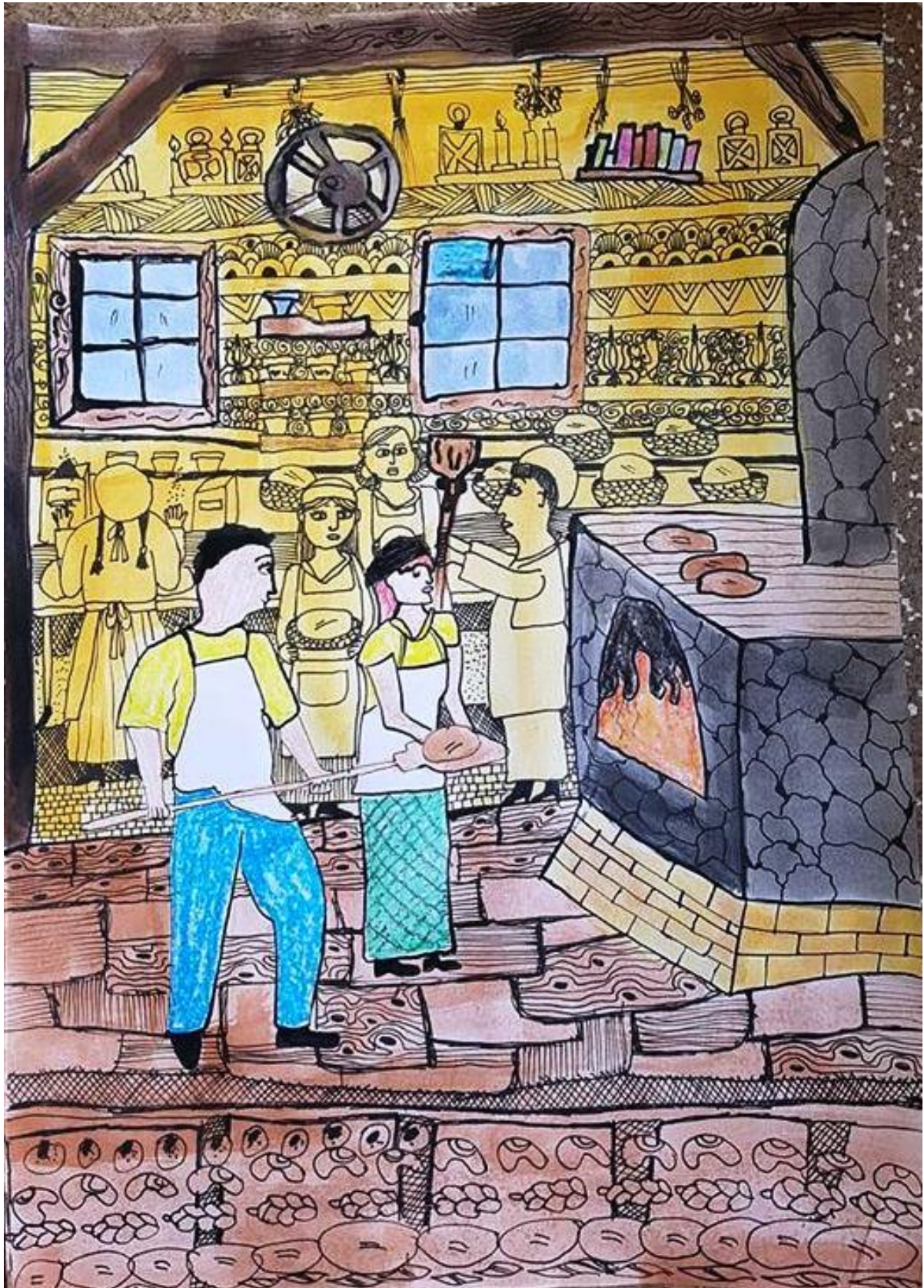
Komentár vyučujúcej: V období dištančného vzdelávania sú naše decká tak trochu aj nechcene v teple svojich domovov. Niekedy je však tento čas nekonečný a sedenia pri inokedy obľúbených mobiloch, tabletoch a počítačoch je už naozaj dosť. Preto úlohou našich šikovných piatakov bolo vyjsť von a vyhľadať niečo zaujímavé v prírode, napr. pavučinu, prasklinu alebo hocičo iné, odfotografovať túto vec a napísať, čo im pripomína. Myslím, že aktivitu zvládli naozaj bravúrne a presvedčili nás, že krása sa skrýva všade, avšak predovšetkým v obyčajných veciach. Pozývame vás spolu s nami na cestu fantáziou našich piatakov...

PhDr. Eva Dodeková

Základná škola ako organizačná zložka spojenej školy, Turzovka

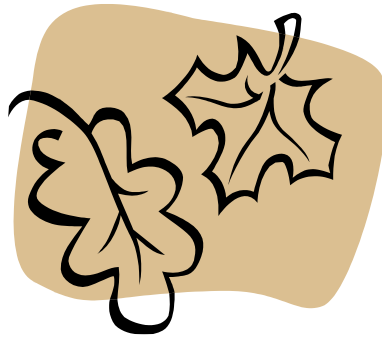
Dedinská pekárnička
Simona Zifčiaková
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Burlaci
Adam Martiška, I. ročník
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topolčany

Petrohrad, mesto mostov
Adam Martiška, I. ročník
Gymnázium, Ul. 17. novembra, Topoľčany

Slová života

Zavše mám pocit, že o čo viac je vedy v školách, o to menej jej je v hlavách tých, čo školu opúšťajú.

Ján Smrek (16. decembra 1898 - 8. decembra 1982)

Nenapodobňujte nič a nikoho. Lev, ktorý kopíruje leva sa stane opicou.

Victor Hugo

Všetko, čo potrebuje tyrania, aby získala pevnú pôdu pod nohami, je, aby ľudia dobrej vôle zostali ticho.

Thomas Jefferson

Je lepšie ľutovať, že sme niečo zažili než ľutovať, že sme nezažili.

Boccaccio

Kto konverzuje, nehovorí.

Morgenstern